

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ – ΤΜΗΜΑ
ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΣΠΟΥΔΩΝ «ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ»

ΤΙΤΛΟΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

«ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ»

ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ ΓΑΡΥΦΑΛΛΟΥ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΜΕΤΑΞΑΣ

ΒΟΛΟΣ, 2021

Υπεύθυνη Δήλωση πρωτοτυπίας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας

Υπεύθυνη δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Επίσης έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες. Επίσης βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του Διατμηματικού Προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην «Λογιστική και Ελεγκτική» Τμήματα Οικονομικών Επιστημών-Χρηματοοικονομικής και Λογιστικής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος 2021.

Ονοματεπώνυμο Φοιτήτριας

Αφροδίτη Γαρυφάλου

Υπογραφή

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διπλωματική εργασία εκπονήθηκε το διάστημα Σεπτεμβρίου 2020 και Ιανουαρίου 2021 στο πλαίσιο του Διατμηματικού Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών στη Λογιστική και Ελεγκτική του τμήματος Οικονομικών Επιστημών – Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας. Στην επιτυχή ολοκλήρωση της εργασίας συνέβαλαν πολλοί άνθρωποι και ως την ελάχιστη δυνατή μνεία, οφείλω με τις ακόλουθες παραγράφους να τιμήσω όλους εκείνους που ήταν δίπλα μου κατά τη διάρκεια της συγγραφής της. Ιδιαίτερα:

Από καρδιάς οφείλω να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κο Μεταξά Θεόδωρο, για την αμέριστη βοήθεια και την πολύτιμη καθοδήγησή του, όπως και τις ουσιώδεις υποδείξεις του και την άριστη συνεργασία που είχαμε καθ' όλη τη διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας. Η καθοδήγησή του για μένα κρίνεται μείζονος σημασίας και δεν θα παρέλειπα την αναφορά αυτή.

Ακόμα, θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς ευχαριστίες μου και προς το σύνολο του ακαδημαϊκού προσωπικού του Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών Λογιστικής και Ελεγκτικής για το ζήλο και την προσπάθεια που κατέβαλαν να μας μεταλαμπαδέσουν τις γνώσεις και την εμπειρία τους στο αντικείμενο των σπουδών μας.

Ευχαριστίες απευθύνω και στο σύνολο των συμφοιτητών και πλέον συναδέρφων του προγράμματος σπουδών για την άριστη συνεργασία τους και την ανταλλαγή ουσιωδών απόψεων αναφορικά με το αντικείμενο σπουδών μας.

Θερμά ευχαριστώ στο σύνολο των συμμετεχόντων της έρευνας, που πρόθυμα και οικειοθελώς επέλεξαν να συμβάλουν με τον τρόπο τους στην παρούσα έρευνα λαμβάνοντας μέρος σε αυτή. Χωρίς τη συμμετοχή τους η έρευνα θα είχε αποβεί άκαρπη και για αυτό χαίρουν της αμέριστης εκτίμησής μου.

Τέλος, με ιδιαίτερη αγάπη θα ήθελα να ευχαριστήσω και να αφιερώσω την παρούσα εργασία στους γονείς μου και τα αδέρφια μου, για την αμέριστη υποστήριξη, υπομονή και αγάπη που μου έδειξαν κατά τη διάρκεια της συγγραφής της διπλωματικής μου εργασίας.

Αφροδίτη Γαρυφάλλου

Βόλος, Ιανουάριος 2021

Περιεχόμενα

Υπεύθυνη Δήλωση πρωτοτυπίας μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας.....	2
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	3
Πίνακας εικόνων	7
Κατάλογος πινάκων	7
Κατάλογος διαγραμμάτων.....	9
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	10
Λέξεις – Κλειδιά	10
Κωδικοί JEL.....	10
ABSTRACT.....	11
Key-words	11
JEL Codes	11
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ.....	18
<i>ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ</i>	18
<i>2.1 Ορισμός Πανδημίας, χαρακτηριστικά και τρόποι ελέγχου</i>	18
<i>2.2 Πως οι πανδημίες επηρεάζουν τις οικονομίες γενικά</i>	20
<i>2.3 Πανδημία COVID-19</i>	21
<i>2.3.1 Πως η Πανδημία COVID-19 επηρέασε την παγκόσμια οικονομία</i>	22
<i>2.3.2 Πως η Πανδημία COVID-19 επηρέασε τον παγκόσμιο τουριστικό κλάδο</i>	25
<i>2.3.3 Πως η Πανδημία COVID-19 επηρέασε την ελληνική οικονομία και ειδικότερα τον τουρισμό της</i>	30

2.3.4 Πως η Πανδημία COVID-19 επηρέασε τον τουριστικό κλάδο στην ελληνική οικονομία σε σχέση με άλλες χώρες στην Ευρώπη	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	38
<i>ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ</i>	38
3.1 Ορισμός Τουρισμού, τα κίνητρα & οι διακρίσεις του	38
3.2 Ορισμός Διεθνούς Τουρισμού, πλεονεκτήματα & χαρακτηριστικά στοιχεία που τον επηρεάζουν	41
3.2.1 Χαρακτηριστικά στοιχεία που επηρεάζουν τον Διεθνή Τουρισμό σε περίοδο πανδημίας (ή κρίσης)	44
3.3 Ελληνικός Τουρισμός. Χαρακτηριστικά στοιχεία που τον επηρεάζουν	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ	49
<i>ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ</i>	49
4.1 Επιδράσεις της πανδημίας	49
4.2 Επιδράσεις της πανδημίας COVID-19	53
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	55
<i>ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ</i>	55
5.1 Είδος έρευνας	55
5.2 Εργαλείο συλλογής δεδομένων έρευνας	56
5.3 Πληθυσμός έρευνας	56
5.4 Δειγματοληψία έρευνας	57
5.5 Μεθοδολογία ανάλυσης δεδομένων έρευνας	57
5.6 Δεοντολογία έρευνας	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	59

ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	59
6.1 Α. ΟΜΑΔΑ: ΠΡΟΦΙΛ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ – ΠΡΟΦΙΛ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ	59
6.2 Β. ΟΜΑΔΑ: COVID-19	65
6.3 Γ. ΟΜΑΔΑ: Η δυναμική της Ελλάδας ως διεθνής τουριστικός προορισμός.....απέναντι στο COVID-19	83
6.4 Εφαρμογή κριτηρίου Pearson για δημιουργία συσχετίσεων	87
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ ..	99
Βιβλιογραφία	102
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	109

Πίνακας εικόνων

Εικόνα 1: COVID-19	24
Εικόνα 2. Ποσοστιαία επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη των κρατών εξαιτίας της Πανδημίας.....	27
Εικόνα 3. Πρόβλεψη επιδράσεων πανδημίας στον τουριστικό κλάδο της Ιταλίας	27
Εικόνα 4. Διεθνείς τουριστικές αφίξεις διαφορά %.....	28
Εικόνα 5. Διεθνείς τουριστικές αφίξεις διαφορά σε εκατομμύρια	29
Εικόνα 6:Ελληνικός τουρισμός.....	46

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1:Δημοσιονομικά μέτρα αντιμετώπισης COVID-19 Πηγή: Ειδική έκθεση για τις οικονομικές συνέπειες του COVID-19 15/4/2020.....	33
Πίνακας 2: Προβλέψεις βασικών μεγεθών 2020	34
Πίνακας 3: Ποσοστό εξάρτησης των κρατών απο τον τουρισμό	35
Πίνακας 4: Εκτιμώμενες απώλειες απο την πανδημία	36
Πίνακας 5:Τουρισμός στην Ελλάδα σε μεγέθη 2010-2019	47
Πίνακας 6: ΠΡΟΦΙΛ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ	60
Πίνακας 7:ΠΡΟΦΙΛ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ.....	62
Πίνακας 8:Αριθμός εργαζομένων ΜΟΝΙΜΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΚΑΙ ΕΚΤΑΚΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ	65
Πίνακας 9:2.1 Παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό η επιχείρησή σας έχει επηρεαστεί αρνητικά έως σήμερα από την πανδημία του COVID-19.....	66

Πίνακας 10:2.2 Σε τι βαθμό έχει επηρεαστεί από τον COVID-19 η επιχείρησή σας αναφορικά με τους ακόλουθους παράγοντες.....	67
Πίνακας 11:2.3 Σε τι βαθμό η κρίση του COVID-19 σας επηρέασε προσωπικά ως άτομο....	69
Πίνακας 12:2.4 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε κατά πόσο συμφωνείτε με τα ακόλουθα.....	71
Πίνακας 13:2.5 Σε αντιδιαστολή με την οικονομική κρίση των προηγούμενων ετών, παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό οι ακόλουθοι παράγοντες είναι δυνατόν να βοηθήσουν την επιχείρησή σας να κάνει επανεκκίνηση μετά την κρίση του COVID-19	72
Πίνακας 14:2.6 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό συμφωνείτε... ότι η πανδημία του COVID-19.. ..	76
Πίνακας 15:2.7 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό η πανδημία του COVID-19 έχει επηρεάσει τις παρακάτω μορφές τουρισμού στην Ελλάδα	79
Πίνακας 16:2.8 Με βάση τα στατιστικά δεδομένα και τις εκτιμήσεις των ειδικών της υγείας, η Ελλάδα αποτελεί πλέον έναν από τους ασφαλέστερους κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς διεθνώς, αναφορικά με την ύπαρξη του COVID-19.....	80
Πίνακας 17:..1 Παρακαλούμε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό συμφωνείτε με τα ακόλουθα	83
Πίνακας 18:3.2 Παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) τη σημαντικότητα της εφαρμογής των παρακάτω πολιτικών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιούργησε ο COVID-19 στην τουριστική αγορά στην Ελλάδα....	85
Πίνακας 19:Ερευνητικό ερώτημα 1ο συσχέτιση βαθμού επιρροής και μεταβλητών.....	88
Πίνακας 20:Περιγραφική στατιστική ανάλυση 2ο ερευνητικό ερώτημα.....	92
Πίνακας 21: Συσχέτιση Pearson 2ο ερευνητικό ερώτημα	93
Πίνακας 22: Περιγραφική στατιστική ανάλυση 3ο ερευνητικό ερώτημα.....	95

Πίνακας 23:Συσχέτιση Pearson 3ο ερευνητικό ερώτημα 96

Κατάλογος διαγραμμάτων

Γράφημα 1:2.1 Σε τι βαθμό η επιχείρησή σας έχει επηρεαστεί αρνητικά έως σήμερα από την πανδημία του COVID-19.....66

ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ: Ο ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός: Ανάλυση της επίδρασης των πανδημιών στις οικονομίες και πιο συγκεκριμένα στον τουρισμό. Μελέτη περίπτωσης αποτελεί ο ξενοδοχειακός κλάδος στην Ελλάδα την περίοδο της πανδημίας COVID-19.

Μεθοδολογία: Για την απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώθηκε σχετικό ερωτηματολόγιο, η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε ηλεκτρονικά μέσω google forms, ενώ η επεξεργασία πραγματοποιήθηκε με επαγωγική στατιστική ανάλυση και τη χρήση του στατιστικού κριτηρίου Pearson.

Αποτελέσματα: Σύμφωνα με το δείγμα ο ελληνικός ξενοδοχειακός κλάδος επηρεάστηκε σε μεγάλο βαθμό αρνητικά από την πανδημία του COVID-19. Οι επιχειρήσεις εκείνες που δραστηριοποιούνται στον χώρο περισσότερα χρόνια είναι πιο πιθανό να αντέξουν τις δυσκολίες που προκύπτουν από τις συνθήκες που κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν, ενώ ο φόβος και η οικονομική ανέχεια αποτελούν παράγοντες επηρεασμού όλων των μορφών τουρισμού.

Συμπεράσματα: Η ανάκαμψη του ελληνικού τουρισμού θα είναι δύσκολη και ενδεχομένως οι αρνητικές επιπτώσεις της πανδημίας του COVID-19 καταστούν μακροχρόνιες για τον ξενοδοχειακό κλάδο, γεγονός που σημαίνει πως η ελληνική κυβέρνηση και οι επαγγελματίες του κλάδου θα κληθούν από κοινού να βρουν λύσεις για την ανάκαμψη του κλάδου.

Πρωτοτυπία – Συνεισφορά: Η παρούσα μελέτη πραγματοποιείται εν μέσω πρωτοφανών παγκόσμιων συνθηκών που επηρεάζουν τόσο την υγεία των πολιτών όσο και την οικονομία πολλών κρατών. Τα αποτελέσματα της έρευνας θα προσφέρουν μια εικόνα όσον αφορά την έκταση των συνεπειών της πανδημίας και πιθανούς παράγοντες που θα επηρεάσουν σε βάθος χρόνου τον τουριστικό κλάδο.

Λέξεις – Κλειδιά

Πανδημία, Τουρισμός, Ελλάδα, COVID-19, Επίδραση, Ξενοδοχειακός κλάδος.

Κωδικοί JEL

PANDEMIC AND ECONOMY: TOURISM IN GREECE

ABSTRACT

Purpose: Analysis of the impact of pandemics on economies and more specifically on tourism. The case study is hotel industry in Greece during the COVID-19 pandemic.

Methodology: A questionnaire was created to answer the research questions, the data were collected electronically via google forms, while the processing was performed by inductive statistical analysis and the use of the Pearson statistical criterion.

Results: According to the sample, Greek hotel industry was largely negatively affected by the COVID-19 pandemic. Those companies that have been active in the field for many years are more likely to withstand the difficulties arising from the conditions they were called upon to face, while fear and economic misery are factors influencing all forms of tourism.

Conclusions: The recovery of Greek tourism will be difficult and the negative effects of the COVID-19 pandemic may become long-term for the hotel industry, which means that the Greek government and hotel industry professionals will be called upon together to find solutions for the recovery of the industry.

Originality - Contribution: The present study takes place in the midst of unprecedented global conditions affecting both the health of citizens and the economies of many countries. The results of the research will provide an overview of the extent of the effects of the pandemic and possible factors that will affect the tourism industry in the long run.

Key-words

Pandemic, Tourism, Greece, COVID-19, Impact, Hotel Industry.

JEL Codes

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ένας τομέας που έχει απασχολήσει σε μεγάλο βαθμό τις κοινωνίες και τους πολίτες τα τελευταία χρόνια δεν είναι άλλος από τον τομέα της Οικονομίας. Η οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας επηρέασε αρνητικά το μεγαλύτερο μέρος των παγκόσμιων οικονομιών, μερικές εκ των οποίων ακόμα προσπαθούν να “σταθούν στα πόδια” τους μετά την πληγή που υπέστησαν. Άλλες οικονομίες πιο ισχυρές, επέτυχαν να ξεπεράσουν γρήγορα τις συνέπειες της κρίσης και να βγουν νικητές στη μάχη μαζί της.

Εντούτοις, η οικονομία αποτελεί τον κλάδο εκείνο των ημερών μας που μπορεί να επηρεαστεί από ένα πλήθος παραγόντων όχι μόνο οικονομικών, όπως από παράγοντες πολιτικούς, κοινωνικούς ή ακόμα και παράγοντες που σχετίζονται με την υγεία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα παράγοντα που δύναται να επηρεάσει ιδιαίτερα αρνητικά τόσο το κοινωνικό σύνολο όσο και την οικονομία αποτέλεσε σαφώς η παγκόσμια κρίση εξαιτίας της πανδημίας του Κορωνοϊού, κατά τη περίοδο του δεύτερου τριμήνου του έτους 2020. Οι συνέπειες της εξάπλωσης της πανδημίας έγιναν άμεσα εμφανείς στο σύνολο του παγκόσμιου πληθυσμού, ενώ φυσικά οι οικονομίες των χωρών που επλήγησαν υπό τις συνθήκες αυτές είναι “καταδικασμένες” να υποστούν σοβαρά βραχυχρόνια ή μακροχρόνια πλήγματα. Πολύ περισσότερο αν κάποιος αναλογιστεί την πρότερη οικονομική κρίση που διήρκησε περισσότερο από 10 έτη, μπορεί να εκτιμήσει και να προβλέψει την έκταση της οικονομικής ζημίας που θα επέλθει στις πληγείσες χώρες από την πανδημία του Κορωνοϊού. Η υποχώρηση του ΑΕΠ, η αύξηση της ανεργίας, η παύση της λειτουργίας επιχειρήσεων και η μείωση του βιοτικού επιπέδου αποτελούν από τις σοβαρότερες οικονομικές συνέπειες που αναμένεται να παρατηρηθούν τόσο κατά τη διάρκεια της πανδημίας, όσο και με το πέρασ της.

Η πανδημία του Κορωνοϊού όμως δεν είναι η πρώτη πανδημία που “χτυπά” τις οικονομίες των κρατών. Στο παρελθόν και άλλες πανδημίες είχαν κάνει την εμφάνισή τους και προκάλεσαν πλήγματα σε πολλούς τομείς της ανθρωπότητας. Ο λόγος αυτός αποτέλεσε την αφορμή για τη μελέτη των συνεπειών μιας πανδημίας παγκοσμίως σε όλους τους τομείς. Στην παρούσα εργασία έμφαση δίνεται στη μελέτη των οικονομικών επιπτώσεων των πανδημιών στις χώρες που πλήττονται.

Έρευνες σχετικές με τις επιπτώσεις των πανδημιών έχουν πραγματοποιηθεί με μεγάλη συχνότητα κατά τη διάρκεια των ετών. Μια τέτοια έρευνα επιδίωξε να εκτιμήσει τον πιθανό αντίκτυπο της πανδημικής γρίπης και των συναφών συμπεριφορών, της διακοπής λειτουργίας

των σχολικών μονάδων και του εμβολιασμού στο Ηνωμένο Βασίλειο λίγα χρόνια πριν. Από την έρευνα που επιδίωξε να προσδιορίσει τον οικονομικό αντίκτυπο των ενεργειών αυτών προέκυψαν ενδιαφέροντα συμπεράσματα, όπως το γεγονός πως το κόστος που σχετίζεται μόνο με ασθένειες κυμαινόταν μεταξύ 0,5% και 1,0% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (8,4 δισεκατομμύρια £ έως 16,8 δισεκατομμύρια £) για σενάρια χαμηλής θνησιμότητας, 3,3% και 4,3% (55,5 δισεκατομμύρια £ έως 72,3 δισεκατομμύρια £) για σενάρια υψηλής θνησιμότητας και μεγαλύτερο για ακραία πανδημία. Το κλείσιμο του σχολείου αυξάνει τον οικονομικό αντίκτυπο, ιδίως για τις ήπιες πανδημίες. Εάν υπάρξει εκτεταμένη αλλαγή συμπεριφοράς και υπάρχει προφυλακτική απουσία μεγάλης κλίμακας από την εργασία, ο οικονομικός αντίκτυπος θα αυξηθεί σημαντικά με λίγα οφέλη για την υγεία. Ο εμβολιασμός με ένα προ-πανδημικό εμβόλιο θα μπορούσε να εξοικονομήσει 0,13% έως 2,3% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος (2,2 δισ. £ έως 38,6 δισ. £). Μια εφάπαξ δόση ενός ταιριασμένου εμβολίου θα μπορούσε να εξοικονομήσει 0,3% έως 4,3% (5,0bn £ έως 72,3bn £) και δύο δόσεις ενός ταιριασμένου εμβολίου θα μπορούσαν να περιορίσουν τη συνολική οικονομική επίδραση σε περίπου 1% του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος για όλα τα σενάρια ασθενειών (Smith, Keogh-Brown, Barnett, & Tait, 2009).

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η εκτίμηση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας του Κορωνοϊού για την Ελληνική οικονομία και πιο συγκεκριμένα, για τον κλάδο του τουρισμού, ο οποίος υπέστη μεγάλη ζημία τόσο από τον περιορισμό κυκλοφορίας και τη προσωρινή διακοπή της λειτουργίας του ξενοδοχειακού κλάδου, όσο και από τον φόβο ταξιδιού των τουριστών.

Στο πλαίσιο αυτό τα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας είναι τα ακόλουθα:

1. Επηρεάστηκε θετικά ή αρνητικά ο κλάδος του τουρισμού από την πανδημία του Κορωνοϊού που έπληξε την Ελληνική οικονομία; Αν ναι σε τι βαθμό; Ποιοι παράγοντες επηρεάστηκαν περισσότερο;
2. Υφίσταται συσχέτιση μεταξύ του βαθμού στον οποίο επηρεάστηκε κάθε τουριστική επιχείρηση και των ετών λειτουργίας της;
3. Ποιες μεταβλητές θα επηρεάσουν τη ζήτηση των τουριστικών προϊόντων στην Ελλάδα; Παράγοντες όπως ο βαθμός του φόβου των τουριστών και η οικονομική ανέχεια εξαιτίας της μείωσης των μισθών επηρέασαν- συσχετίζονται με τις καταναλωτικές αποφάσεις όσον αφορά του τουριστικό κλάδο στην Ελλάδα;

Για τους ανωτέρω σκοπούς και προκειμένου να απαντηθούν οι υποθέσεις της έρευνας, η παρούσα εργασία διακρίνεται σε επιμέρους κεφάλαια και ενότητες με διαφορετικό περιεχόμενο. Τα τέσσερα πρώτα κεφάλαια της εργασίας μελετάν το υπό εξέταση θέμα σε θεωρητικό επίπεδο και εστιάζουν σε βιβλιογραφική ανασκόπηση, δηλαδή σε επισκόπηση της πρόσφατης βιβλιογραφίας των τελευταίων δέκα ετών σχετικά με το θέμα που εξετάζεται, ενώ τα επόμενα τρία κεφάλαια αφορούν στο εμπειρικό μέρος της εργασίας και τα αποτελέσματα αυτής. Πιο συγκεκριμένα, η διπλωματική εργασία διακρίνεται σε 7 κεφάλαια ως εξής:

Κεφάλαιο 1^ο Εισαγωγή. Στο πρώτο κεφάλαιο της εργασίας που αποτελεί ουσιαστικά την εισαγωγή στο υπό εξέταση θέμα διατυπώνεται από μέρους του ερευνητή το θέμα που πρόκειται να μελετηθεί, ορίζεται δηλαδή ο βασικός σκοπός της εργασίας, αιτιολογείται ο λόγος ή οι λόγοι προτίμησης του εν λόγω θέματος έρευνας, ενώ στη συνέχεια γίνεται σύντομη αναφορά στη μεθοδολογία έρευνας, στις βασικές πηγές άντλησης δεδομένων και πληροφοριών, στα προβλήματα και τις δυσκολίες που αντιμετώπισε ο ερευνητής κατά τη συγγραφή της εργασίας και την πραγματοποίηση της έρευνας, ενώ επισημαίνονται και οι αδυναμίες/ ελλείψεις της ερευνητικής προσπάθειας και προτείνονται στη βάση αυτή μελλοντικές κατευθύνσεις έρευνας σε αντικείμενο συναφές με το αντικείμενο της παρούσας έρευνας.

Κεφάλαιο 2^ο Πανδημία και Οικονομία. Στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας γίνεται αναφορά στην έννοια της πανδημίας γενικά και στα χαρακτηριστικά της. Ακόμα, παρουσιάζονται οι τρόποι ελέγχου μιας πανδημίας και μελετάται συνοπτικά ο τρόπος με τον οποίο μπορούν οι πανδημίες να επηρεάσουν τις οικονομίες των κρατών. Έμφαση δίνεται στην πανδημία του Κορωνοϊού (COVID-19) και τον τρόπο με τον οποίο επηρέασε την παγκόσμια οικονομία, όπως και την ελληνική οικονομία με έμφαση την επίδραση στον τομέα του τουρισμού.

Κεφάλαιο 3^ο Τουρισμός. Στο τρίτο κεφάλαιο της εργασίας μελετάται γενικά ο κλάδος του Τουρισμού. Ειδικότερα, παρουσιάζεται η έννοια του τουρισμού, τα πλεονεκτήματά του και τα κριτήρια διάκρισής του, ενώ στη συνέχεια αναλύονται τα επιμέρους χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τον τουρισμό, τόσο σε διεθνές επίπεδο, όσο και εγχώρια, δηλαδή στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο 4^ο Επίδρασεις της Πανδημίας. Στο τέταρτο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας που αποτελεί ουσιαστικά το τελευταίο κεφάλαιο του πρώτους μέρους της

βιβλιογραφικής επισκόπησης, γίνεται εκτενής αναφορά στις επιδράσεις μιας πανδημίας. Ειδικότερα, μελετώνται παλαιότερες έρευνες που έλαβαν χώρα και σχετίζονται με τις επιδράσεις των πανδημιών και τον τρόπο μέτρησης αυτών των επιδράσεων. Στη βάση αυτή υλοποιείται βιβλιογραφική ανασκόπηση και μελετώνται δεδομένα και οι μέθοδοι ανάλυσης που στηρίζονται σε οικονομετρικά μοντέλα και υποδείγματα.

Κεφάλαιο 5^ο Μεθοδολογία. Στο πέμπτο κεφάλαιο της εργασίας, το οποίο αποτελεί το πρώτο ουσιαστικά κεφάλαιο της εμπειρικής έρευνας παρουσιάζεται λεπτομερώς ο τρόπος σύμφωνα με τον οποίο σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε η έρευνα, δηλαδή η ερευνητική διαδικασία. Η μεθοδολογία αφορά τις παραμέτρους της ερευνητικής προσπάθειας που πραγματοποιήθηκε από μέρος του ερευνητή και οι οποίες αφορούν στις γενικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις, στις μεθόδους και στις τεχνικές, στα μέσα και τα υλικά που επιλέγονται από μέρος του ερευνητή για τη διεξαγωγή της έρευνας. Ειδικότερα, γίνεται αναφορά στον σκοπό της εργασίας και τα ερευνητικά ερωτήματα, στο μέσο συλλογής δεδομένων και τον τρόπο σχεδιασμού του, στη μέθοδο επεξεργασίας των δεδομένων, αλλά και σε ζητήματα ηθικής δεοντολογίας στα οποία οφείλει να υπακούσει και τα οποία οφείλει να υιοθετήσει ο ερευνητής κατά τη διεξαγωγή της έρευνας.

Κεφάλαιο 6^ο. Ανάλυση και αποτελέσματα έρευνας. Στο κεφάλαιο 6 της εργασίας καταγράφονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την επεξεργασία των στοιχείων που συλλέχθηκαν με τη βοήθεια του ερωτηματολογίου που αποτέλεσε το μέσο συλλογής της έρευνας. Τα αποτελέσματα παρουσιάζονται και καταγράφονται με τη μορφή πινάκων, κυκλικών διαγραμμάτων και ραβδογραμμάτων. Για κάθε κατηγορία που αναλύεται δίνεται και μια σύντομη συνοδευτική περιγραφή, δηλαδή ένα κείμενο που επεξηγεί το αποτέλεσμα που προκύπτει. Ακόμα πραγματοποιείται συζήτηση επί των αποτελεσμάτων, δηλαδή σχολιασμός αυτών για να δοθεί η ερμηνεία τους, ενώ καταθέτονται και προτάσεις αναφορικά με τα αίτια που δύναται να συντέλεσαν στην εξαγωγή των εν λόγω αποτελεσμάτων.

Κεφάλαιο 7^ο Συμπεράσματα. Στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας παρουσιάζονται τα συμπεράσματα που εξήχθησαν από την ανάλυση που έλαβε χώρα στο προηγούμενα κεφάλαια. Στο τμήμα αυτό της εργασίας περιλαμβάνονται ειδικά σημεία κριτικής, γίνεται συζήτηση γύρω από το υπό εξέταση θέμα και τις επεκτάσεις του, ενώ τα πορίσματα της έρευνας που προέκυψαν από την ανάλυση συναρτώνται με αποτελέσματα άλλων ερευνών και δεν αποτελούν αυθαίρετες ή προσωπικές απόψεις του συγγραφέα.

Παράρτημα. Στο παράρτημα της εργασίας γίνεται παράθεση του μέσου συλλογής δεδομένων της έρευνας, δηλαδή του ερωτηματολογίου.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να πραγματοποιηθεί αναφορά στους λόγους μελέτης του ανωτέρω θέματος. Η πανδημία του Κορωνοϊού δυστυχώς φαίνεται να επηρέασε όλες τις πτυχές της ανθρώπινης δραστηριότητας και ειδικά την οικονομία στην Ελλάδα. Όπως είναι γνωστό, ο κλάδος του τουρισμού αποτελεί έναν από τους πιο κερδοφόρους τομείς δραστηριότητας της ελληνικής οικονομίας που συμβάλλει σε μεγάλο ποσοστό στην αύξηση του ΑΕΠ και τη μείωση της εποχιακής ανεργίας.

Καθότι δεν κατέστη εφικτή η εξάλειψη της Πανδημίας του Κορωνοϊού σε παγκόσμιο επίπεδο, οι συνέπειες της και τα αναγκαία μέτρα από μέρους των Κυβερνήσεων των κρατών επανήλθαν και κατά το τελευταίο τρίμηνο του έτους 2020. Το γεγονός αυτό αποτέλεσε ένα πρόσκομμα κατά την εκπόνηση της εργασίας γιατί δημιούργησε 2 προβλήματα. Το ένα πρόβλημα είναι το γεγονός πως εφόσον η πανδημία εξακολουθούσε να ισχύει και κατά το 4^ο τρίμηνο του έτους 2020, η έκτασή της και η συνολική ζημία που επέφερε στην οικονομία και τους επιμέρους κλάδους της δεν μπορεί ακόμα να υπολογιστεί, επομένως τα συμπεράσματα της έρευνας δεν μπορούν να γενικευτούν και δεν μπορούν να επιβεβαιωθούν με τη βοήθεια επίσημων δευτερογενών δεδομένων μακροοικονομικού επιπέδου. Αυτή η επιβεβαίωση θα είναι εφικτό να λάβει χώρα κατά το επόμενο έτος 2021 και εφόσον έχει εξαλειφθεί ο φόβος και οι συνέπειες του Κορωνοϊού.

Από την άλλη ακόμα έναν περιορισμό της έρευνας αποτελεί το γεγονός πως εξαιτίας ακριβώς αυτών των αναγκαστικών μέτρων στο πλαίσιο προσπάθειας περιορισμού της πανδημίας του Κορωνοϊού, δεν κατέστη εφικτή η δια ζώσης κοινοποίηση του εργαλείου της έρευνας στις επιχειρήσεις που αποτέλεσαν το δείγμα της. Έτσι, η ηλεκτρονική συμπλήρωση του ερωτηματολογίου δεν καθιστά εφικτή την επιβεβαίωση της ορθότητας των συμπληρωμένων στοιχείων εντός των ερωτηματολογίων, ή ακόμα δεν μπορεί να αποτρέψει από την τυχούσα διπλή συμμετοχή μιας οντότητας στην έρευνα.

Τέλος, το αντικείμενο της έρευνας αποτελεί μια πρωτότυπη ιδέα προς μελέτη εφόσον η πανδημία του Κορωνοϊού ξέσπασε κατά το τρέχον έτος και δεν υπάρχει προηγούμενο ερευνητικό ή ακαδημαϊκό υλικό αναφορικά με τις επεκτάσεις και τις συνέπειες της πανδημίας για την οικονομία και πιο συγκεκριμένα για τον τουριστικό κλάδο στην Ελλάδα. Η παρούσα έρευνα λοιπόν θα αποτελέσει τον προάγγελο μιας εκτενέστερης έρευνας η οποία θα

συμπληρωθεί με τα επίσημα στοιχεία της οικονομίας κατά το επόμενο έτος. Ένα αξιόλογο θέμα λοιπόν προς μελλοντική μελέτη και έρευνα θα μπορούσε να αποτελέσει η χρήση των στοιχείων της παρούσας έρευνας σε μεγαλύτερο δείγμα εντός της Ελλάδας και η αντιδιαστολή των αποτελεσμάτων της έρευνας αυτής με τα επίσημα κοινοποιημένα πρωτογενή και δευτερογενή δεδομένα από επίσημους στατιστικούς φορείς της χώρας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΠΑΝΔΗΜΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

Στο παρόν κεφάλαιο η υπό εξέταση σχέση που μελετάται απαντάει στο ερώτημα: «Πως οι πανδημίες επηρεάζουν τις οικονομίες». Η μελέτη περίπτωσης είναι η οικονομία της Ελλάδας και ειδικότερα ο Ελληνικός τουρισμός. Παρουσιάζονται οι έννοιες της «πανδημίας», αλλά και του «τουρισμού», διερευνώνται τα χαρακτηριστικά και οι διαστάσεις/ επιδράσεις των πανδημιών γενικά, ενώ παρουσιάζονται παραδείγματα επιδράσεων πανδημιών σε οικονομίες, τόσο όσον αφορά τα στενά όρια της ελληνικής οικονομίας, όσο και σχετικά με την παγκόσμια οικονομία. Αναφορά γίνεται και στην πανδημία COVID-19 που επηρέασε τον παγκόσμιο πληθυσμό κατά το έτος 2020.

2.1 Ορισμός Πανδημίας, χαρακτηριστικά και τρόποι ελέγχου

Η «πανδημία» ως έννοια αποτελεί έναν ιατρικό όρο και για τον λόγο αυτό ο προσδιορισμός της είναι μονοδιάστατος. Σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (Π.Ο.Υ) ένας ιός ο οποίος εξαπλώνεται διηπειρωτικά και παρουσιάζει εμμένουσα μετάδοση από άτομο σε άτομο αποτελεί μια πανδημία. Με τον όρο αυτό επιδιώκεται η επισήμανση και η βαρύτητα στον τονισμό της διασποράς του ιού σε παγκόσμια κλίμακα, όμως η Πανδημία δεν σημαίνει πως υφίσταται και κάποια μεταβολή στην συμπεριφορά του ιού ή ακόμα στην βαρύτητα της νόσου (Ανευλαβής, 2009).

Οι πανδημίες είναι γνωστές στον παγκόσμιο πληθυσμό από την αρχαιότητα. Τότε που ο άνθρωπος δεν είχε ακόμα εξοπλιστεί καλά κατά των κινδύνων και οι ενέργειες του για να προστατευτεί αποτελούσαν ουσιαστικά ένστικτο επιβίωσης. Παρόλα αυτά και καθώς τα χρόνια περνούσαν και πολλές πανδημίες έκαναν την εμφάνισή τους, οι άνθρωποι κατέληξαν σε κάποιες λύσεις που θα μπορούσαν να συμβάλουν στον αφανισμό της πανδημίας και την επιστροφή στην κανονική ζωή. Σημαντικό λοιπόν ρόλο στο «ξέσπασμα» της πανδημίας κατέχει ο ανθρώπινος παράγοντας και ο τρόπος με τον οποίο θα κληθεί ή θα επιλέξει να αντιμετωπίσει την απειλή αυτή.

Κατά τον τρόπο αυτόν, ο βασικότερος τρόπος για τον έλεγχο της εξάπλωσης μιας πανδημίας/ ενός ιού δεν είναι άλλος από την πρόληψη και προστασία που συνεπάγονται

ουσιαστικά δύο πράγματα 1. Την απομόνωση των ανθρώπων και 2. Το σχολαστικό και συχνό πλύσιμο των χεριών (Ανευλαβής, 2009). Πιο συγκεκριμένα όμως, οι προστατευτικές ενέργειες από μέρους των ανθρώπων προς αντιμετώπιση μιας πανδημίας μπορούν να διακριθούν σε τρεις επιμέρους τύπους:

A. Πρόληψη

B. Αποφυγή

Γ. Διαχείριση συμπεριφορών ασθένειας.

Οι προληπτικές συμπεριφορές περιλαμβάνουν συμπεριφορές υγιεινής (όπως πλύσιμο χεριών, βήχας ή φτέρνισμα σε ένα χέρι ή ιστό, καθαρισμός επιφανειών), χρήση μάσκας και λήψη εμβολιασμών.

Οι συμπεριφορές αποφυγής περιλαμβάνουν αποφυγή πλήθους, δημόσιες συγκοινωνίες και εργασία και συμμόρφωση με περιορισμούς καραντίνας.

Η διαχείριση των συμπεριφορών ασθένειας περιλαμβάνει τη λήψη αντικών φαρμάκων, την αναζήτηση βοήθειας από έναν επαγγελματία και τη χρήση τηλεφωνικών γραμμών ή γραμμών βοήθειας στο Διαδίκτυο. Ορισμένες από τις ανωτέρω συμπεριφορές αποτελούν ευθύνη του ατόμου να τις εκτελέσει, ενώ άλλες καθορίζονται από το νόμο, όπως για παράδειγμα συνέβη στην Καραντίνα που έλαβε χώρα στη Σιγκαπούρη κατά τη διάρκεια της επιδημίας SARS το 2003 (Bish & Michie, 2010).

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφερθεί το γεγονός πως παρότι ο όρος «πανδημία δεν έχει οριστεί από πολλά ιατρικά κείμενα, εντούτοις υπάρχουν ορισμένα βασικά χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν μια πανδημία, όπως η ευρεία γεωγραφική κάλυψη και επέκταση της, η κινητικότητα της ασθένειας, η εκρηκτικότητα, η ελάχιστη ασυλία του πληθυσμού, η μολυσματικότητα και η μεταδοτικότητα. Τα στοιχεία αυτά συμβάλλουν ώστε να μπορέσουν οι επαγγελματίες του κλάδου της υγείας να προσδιορίσουν την έκταση της νόσου και να την χαρακτηρίσουν ως «πανδημία» εφόσον πληρούνται τα κριτήρια αυτά (Qiu, Rutherford, Mao, & Chu, 2016).

2.2 Πως οι πανδημίες επηρεάζουν τις οικονομίες γενικά

Κάθε κοινωνική πρωτίστως και δευτερευόντως οικονομική-πολιτική κρίση που βιώνει η ανθρωπότητα συνεπάγεται τόσο αρνητικές επιπτώσεις για τους πολίτες και την οικονομία, όσο όμως και θετικές επιδράσεις, ευκαιρίες δηλαδή που γεννώνται από την ίδια την κρίση. Η πρώτη απόφαση που καλείται να λάβει μια οικονομία και οι ηγέτες της όταν έρχονται αντιμέτωποι με μια τέτοιας έκτασης κρίση είναι αν πρόκειται να επιδιώξουν να προστατεύσουν την πολιτεία όχι μόνο με μέτρα παρακολούθησης της πανδημίας, αλλά και με δαπάνη πόρων προς την αντιμετώπισή της (Lipsitch, Finelli, Heffernan, M. Leung, & C. Redd, 2011).

Ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (ΠΟΥ) και το ProMED αναφέρουν μαζί περισσότερες από 3.000 ειδοποιήσεις για μολυσματικές ασθένειες του ανθρώπινου είδους σε ετήσια βάση. Κατά συνέπεια, η διάθεση αυξημένων πόρων για την προστασία της δημόσιας υγείας, αλλά και για την παρακολούθηση και την προετοιμασία μιας αντίδρασης πρέπει να εξαρτάται από τον εκτιμώμενο κίνδυνο ότι η επιδημία θα φτάσει σε ένα δεδομένο επίπεδο κινδύνου και πρόκειται να προκαλέσει εκτεταμένη ή σοβαρή ασθένεια στο σύνολο του γενικού πληθυσμού. Δυστυχώς, η έκταση της μετάδοσης - και συνεπώς η σοβαρότητα της νόσου - μπορεί να είναι ασαφής κατά τα πρώτα στάδια μιας πανδημίας, επομένως η πολιτική ηγεσία και οι επιστήμονες της ιατρικής κοινότητας ίσως να μην είναι σε θέση να ορίσουν αμέσως τις κατευθυντήριες γραμμές για την αντιμετώπιση της νόσου, επομένως και οι επιστήμονες του οικονομικού τομέα δεν είναι σε θέση να προβλέψουν τις επιπτώσεις της πανδημίας στην οικονομία και το βιοτικό επίπεδο των πολιτών (Donnelly & Cauchemez, 2009).

Εντούτοις, μόλις προκληθεί μια παγκόσμια εξάπλωση θα απαιτείται και κλιμακωτή ανταπόκριση από μέρους της ηγεσίας κάθε κράτους. Αυτή η ανταπόκριση από μέρους της ηγεσίας θα περιλαμβάνει την ανάπτυξη ή επανατοποθέτηση εργαζομένων στον τομέα της δημόσιας υγείας σε δραστηριότητες που σχετίζονται με την πανδημία, απόκτηση και ανάπτυξη προμηθειών (όπως αντιικά, αντιβιοτικά, εμβόλια, αναπνευστήρες και ατομικός προστατευτικός εξοπλισμός) και έναρξη μη φαρμακευτικών παρεμβάσεων (π.χ. κλείσιμο σχολείου, έλεγχος συνόρων) Για καθένα από αυτά τα μέτρα, οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων πρέπει να εξισορροπούν το κόστος με τα πιθανά οφέλη, και τα δύο από τα οποία εξαρτώνται από τα επιδημιολογικά χαρακτηριστικά της νέας λοίμωξης και από την αναμενόμενη κλίμακα βλάβης που προκύπτει από μια αδιαμφισβήτητη πανδημία. Σε κάθε περίπτωση, το σύνολο των ενεργειών και μέτρων που θα ληφθούν προκειμένου να αντιμετωπιστεί η πανδημία θα πρέπει να είναι οικονομικά αποδοτικά (2009).

2.3 Πανδημία COVID-19

Το έτος 2020 θα μείνει ανεξίτηλα χαραγμένο στο μυαλό του παγκοσμίου πληθυσμού ως το έτος της πανδημίας COVID-19. Χωρίς αμφιβολία η πανδημία του γνωστού ως «Κορωνοϊού» στην Ελλάδα, στοίχησε τη ζωή σε εκατοντάδες χιλιάδες συμπολίτες όλου του κόσμου. Η πανδημία έκανε την εμφάνισή της περί τα τέλη του έτους 2019, όταν η Κίνα την 31^η Δεκεμβρίου 2019 ενημέρωσε τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας για ένα νέο είδος «Κορωνοϊού» (Afouxenidis & Xtouris, 2020). Στη συνέχεια αποδείχτηκε ότι πράγματι οι πολίτες όλου του κόσμου θα έρχονταν αντιμέτωποι με μια ανεξέλεγκτη κατάσταση που θα συνεπαγόταν απώλειες πολλών χιλιάδων ανθρώπων. Τα πρώτα επιβεβαιωμένα κρούσματα έκαναν την εμφάνισή τους σε χώρες της Αφρικής και της Λατινικής Αμερικής, ενώ μέχρι τις 16 Μαρτίου του 2020 ο αριθμός των κρουσμάτων COVID-19 εκτός της Κίνας είχε λάβει δραματική αύξηση (Bedford, et al., 2020).

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία που έδωσε στην δημοσιότητα το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Πρόληψη και τον Έλεγχο των Νοσημάτων (*European Centre for Disease Prevention and Control*, ECDC) στο διάστημα μεταξύ 31 Δεκεμβρίου 2019 και 3 Μαΐου 2020 τα παγκοσμίως γνωστά κρούσματα του ιού ανήλθαν σε 3.388.665, ενώ οι θάνατοι σε 243.312 (ECDC, 2020). Αυτός ήταν και ο λόγος που τον Μάρτιο του 2020 ο γενικός διευθυντής του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας χαρακτήρισε την κατάσταση που βίωνε η ανθρωπότητα ως «Πανδημία» (WHO, WHO Virtual press conference on COVID-19., 2020), ενώ προέτρεψε τον πληθυσμό και τις κυβερνήσεις σε λήψη αποτελεσματικών μέτρων για την αντιμετώπιση της πανδημίας (Cucinotta & Vanelli, 2020).

Από το σύνολο των κρουσμάτων αυτών ενδεικτικά ο οργανισμός αναφέρει πως περίπου το 1/3 αφορά την Ευρώπη και πιο συγκεκριμένα περίπου 1.361.853 κρούσματα προέρχονται από την Ευρώπη μέχρι και τις αρχές του Μαΐου 2020. Από αυτά τα κρούσματα τα περισσότερα εμφανίζονται σε 5 Ευρωπαϊκές χώρες και πιο συγκεκριμένα: Τα περισσότερα περιστατικά σημειώθηκαν στην Ισπανία με 216.582 κρούσματα, δεύτερη στη σειρά ακολουθεί η Ιταλία με 209.328 κρούσματα, έπεται το Ηνωμένο Βασίλειο με 182.260 κρούσματα, παρότι δεν έλαβε νωρίς μέτρα για την πρόληψη κατά του ιού, ακολουθεί η Γερμανία με 162.496 και τελευταία η Γαλλία με 130.979 κρούσματα (ECDC, 2020).

Αντίστοιχα και όσον αφορά τα κρούσματα του ιού στην Αμερική, ο αριθμός των κρουσμάτων που καταγράφηκαν ανήλθε σε 1.133.069, δηλαδή περίπου στο 1/3 του

παγκόσμιου καταγεγραμμένου αριθμού κρουσμάτων. Το υπόλοιπο 1/3 του αριθμού των κρουσμάτων μοιράζεται στις υπόλοιπες ηπείρους, δίχως να υπολογίζονται σε αυτά τα μη καταγεγραμμένα κρούσματα που τυχόν να συναντώνται σε χώρες του τρίτου κόσμου.

Όσον αφορά τις καταγεγραμμένες απώλειες ανθρώπινων ζωών από τον ιό αυτές ανέρχονται σε 137.047 θανάτους στην Ευρώπη, στις οποίες απώλειες πάλι πρωταγωνιστούν 5 χώρες οι οποίες είναι η Ιταλία με 28.710, το Ηνωμένο Βασίλειο με 28.131, η Ισπανία με 25.100, η Γαλλία με 24.760 και το Βέλγιο με 7.765 θανάτους. Αντίστοιχα και όσον αφορά τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, ο αριθμός των θανάτων ανήλθε σε 66.385 κατά το αντίστοιχο διάστημα, δηλαδή μέχρι τις αρχές του Μαΐου του έτους 2020 (Αλεξιάδου, 2020).

Μέχρι το κρίσιμο αυτό διάστημα, πριν το κλείσιμο του δευτέρου τριμήνου του έτους, οι μετρήσεις των θυμάτων του ιού στην Ελλάδα είναι αρκετά πιο ενθαρρυντικές, με τα κρούσματα να ανέρχονται σε 2.620 και οι θάνατοι σε 143 σύμφωνα με τα στοιχεία του Ευρωπαϊκού Κέντρου για την Πρόληψη και τον Έλεγχο των Νοσημάτων.

2.3.1 Πως η Πανδημία COVID-19 επηρέασε την παγκόσμια οικονομία

Παρότι όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω, οι τρόποι ελέγχου μιας πανδημίας είναι γνωστοί από την αρχαιότητα (Afouxenidis & Xtouris, 2020), εντούτοις το φαινόμενο που παρατηρήθηκε κατά την εξάπλωση του ιού COVID-19 ήταν πως πολλές κυβερνήσεις ανα τον κόσμο δεν έλαβαν εγκαίρως αυστηρά μέτρα στην προσπάθεια περιορισμού της πανδημίας. Αυτό είχε ως συνέπεια την ανεξέλεγκτη πορεία του ιού και συνεπώς την απώλεια πολλών χιλιάδων ανθρώπινων ζωών. Εντούτοις, ο ανθρώπινος πληθυσμός δεν ήταν η μόνη μεταβλητή που επηρεάστηκε βαθιά από την πανδημία του COVID-19, καθώς όπως έδειξε η μετέπειτα περίοδος ανεπανόρθωτη ζημία υπέστη και συνεχίζει ακόμα και σήμερα να υπόκειται η οικονομία των κρατών που επλήγησαν και για να προστατευτούν επέλεξαν να εφαρμόσουν αυστηρά μέτρα κατά του Κορωνοϊού.

Προκειμένου να προστατευτούν από τον ιό πολλές χώρες υιοθέτησαν έναν συνδυασμό περιορισμού και μετριασμού των ανθρώπινων δραστηριοτήτων προκειμένου να επιτύχουν να καθυστερήσουν την αύξηση των κρουσμάτων και των ασθενών, αλλά και κυρίως ώστε να εξισορροπήσουν τη τεράστια και αυξανόμενη ζήτηση για κλίνες, δηλαδή για νοσοκομειακά κρεβάτια και παροχή πρωτοβάθμιας υγείας. Με τον τρόπο αυτό οι πολίτες των κρατών

επέτυχαν τόσο να προστατευτούν οι ίδιοι, όσο και να προστατεύσουν τους συμπολίτες τους από την πιθανή περαιτέρω μεγαλύτερη εξάπλωση του ιού. Η αυστηρότητα των μέτρων που εφάρμοσε κάθε χώρα επαφιόταν κυρίως στις εκτιμήσεις κινδύνου (Bedford, και συν., 2020).

Πιο συγκεκριμένα όμως, σε πολλές χώρες της Ηπείρου της Ασίας ένας ιός μιας τέτοιας έκτασης αποτελεί ένα αρκετά σύνηθες φαινόμενο. Χώρες όπως η Νότια Κορέα ή η Νέα Ζηλανδία ήταν από τις πρώτες που έλαβαν άμεσα μέτρα για την πρόληψη και τον έλεγχο του ιού. Η οργάνωσή τους ήταν τάχιστα και αποτελεσματική, καθώς αυτές οι χώρες και στο παρελθόν έχουν περάσει παρόμοιες κρίσεις και έτσι θα λέγαμε πως ήταν σε θέση να γνωρίζουν τι πρέπει να κάνουν προκειμένου να προστατευτούν από την πανδημία. Αντίθετα όμως, ορισμένες άλλες μεγάλες χώρες πλήρως διεθνοποιημένες και εξωστρεφείς κοινωνίες και οικονομίες, δεν επέτυχαν να είναι τόσο άμεσα αποτελεσματικές κατά του ιού και άργησαν πολύ να λάβουν περιοριστικά μέτρα για την εξάπλωσή του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα σαφώς αποτελεί η Μεγάλη Βρετανία αλλά και οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής. Πιο συγκεκριμένα, στη Μεγάλη Βρετανία η οποία παράλληλα με τον ιό λάμβανε μέτρα και για την αποχώρησή της από την Ευρωπαϊκή Ένωση, επικράτησε περισσότερο η λογική πως θα επρόκειτο για μια παροδική γρίπη, η οποία δηλαδή σταδιακά θα αφανιζόταν. Έτσι η απουσία άμεσων μέτρων στοίχησε τη ζωή σε χιλιάδες πολίτες της Βρετανικής νήσου, ενώ σημαντικές ήταν και οι οικονομικές απώλειες που υπέστη το κράτος. Όπως καθίσταται σαφές, ως ανθρώπινο λάθος η πολιτική κατάσταση που επικράτησε στις πληγείσες χώρες κατείχε καθοριστικό παράγοντα, τόσο που υπερίσχυε έναντι της άποψης των ειδικών και ιατρών που προειδοποιούσαν για την μεγάλη αυτή απειλή (Afouxenidis & Xtouris, 2020).

Η πρόκληση του ιού συνέβαλε ώστε σταδιακά ακόμα και στις πιο δύσπιστες χώρες να ληφθούν ακόμα και αργά μέτρα για τον περιορισμό της πανδημίας (Arshid, Mumtaz, & Nazir, 2020). Κάποια από τα μέτρα που λήφθηκαν ήταν σαφώς ο περιορισμός του πληθυσμού στις οικίες τους, γνωστή και ως «Καραντίνα» η εξ' αποστάσεως εργασία ή εκ περιτροπής εργασία, η διακοπή της λειτουργίας των σχολικών μονάδων κλπ. Ακόμα, πολλές εθνικές στρατηγικές αντιμετώπισης του ιού περιλάμβαναν την ιχνηλάτηση επαφών και αυτό-απομόνωση, αλλά και προώθηση μέτρων δημόσιας υγείας, σποτ ενημέρωσης προφύλαξης κατά του ιού, αλλά ακόμα και οικονομικές ελαφρύνσεις και κοινωνικές – οικονομικές παροχές προς τον πληθυσμό που υπέστη ζημία από την πανδημία (WHO, 2020).

Σαφώς, μπορεί τα μέτρα αυτά να προστάτευαν τον πληθυσμό από την ανεξέλεγκτη προβολή στον ιό, εντούτοις αδιαμφισβήτητα η παγκόσμια οικονομία μόλις δέκα χρόνια μετά

το τελευταίο της πλήγμα, τα αποτελέσματα του οποίου ακόμα και σήμερα σε πολλές χώρες είναι εμφανή, ξαναδοκιμάζεται και ξανά-πλήττεται, ενώ ακαδημαϊκοί επιστήμονες και οικονομολόγοι προειδοποιούν ότι τα αποτελέσματα αυτής της κρίσης θα καταστούν πολύ πιο επιζήμια για την παγκόσμια οικονομία.

Εικόνα 1: COVID-19

Πιο συγκεκριμένα όμως, η πανδημία COVID-19 συνέβαλε στην δημιουργία σοβαρών ελλείψεων όσον αφορά βασικά αγαθά και υπηρεσίες, από απολυμαντικά χεριών, μέχρι είδη πρώτης ανάγκης, μάσκες και γάντια, αναπνευστήρες αλλά και κρεβάτια νοσοκομείων (Kliff, Satariano, Silver-Greenberg, & Kulish, 2020). Παρότι η έλλειψη αγαθών και υπηρεσιών μπορούσε από μόνη της σταδιακά να οδηγήσει σε απώλειες ανθρωπίνων ζώων, εντούτοις οι συνδυασμένες επιπτώσεις των ποικίλων ελλείψεων οδήγησαν σε χειρότερα αποτελέσματα κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί όπως το περιέγραψαν αρκετοί ιατροί και νοσηλευτικό προσωπικό, η έλλειψη οξυγόνου και η αδυναμία παροχής του προς τους ασθενείς του ιού. Το δίλημμα το οποίο κλήθηκαν να αντιμετωπίσουν οι γιατροί κατά τη διάρκεια του Κορωνοϊού ήταν πραγματικά δίλημμα ζωής και θανάτου (Truog, Mitchell, & Daley, 2020). Όταν η αναπνοή των ασθενών επιδεινώνεται στο σημείο που χρειάζονται αναπνευστήρα, συνήθως υπάρχει μόνο ένα περιορισμένο παράθυρο κατά το οποίο μπορούν να σωθούν. Και όταν το μηχάνημα αποσυρθεί από ασθενείς που εξαρτώνται πλήρως από τον αναπνευστήρα, συνήθως πεθαίνουν μέσα σε λίγα λεπτά. Σε αντίθεση με τις αποφάσεις σχετικά με άλλες μορφές θεραπείας που διατηρούν τη ζωή, η απόφαση για έναρξη ή τερματισμό του

μηχανικού αερισμού είναι συχνά πραγματικά μια επιλογή ζωής ή θανάτου και αυτή την επιλογή κλήθηκε να κάνει το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό ανα τον κόσμο κατά τη διάρκεια της πανδημίας (Ferraresi, 2020).

Καταλήγοντας θα λέγαμε πως αυτή η οικονομική αναταραχή που προκάλεσε η πανδημία του Κορωνοϊού επηρέασε ιδιαίτερα τον τρόπο ζωής των ανθρώπων, όμως δεν άφησε ανεπηρέαστες τις χρηματοπιστωτικές αγορές, συμπεριλαμβανομένου σε αυτές την αγορά μετοχών, ομολόγων και εμπορευμάτων. Στη διάρκεια αυτού και εξαιτίας της πανδημίας προκλήθηκε πόλεμος τιμών πετρελαίου μεταξύ των χωρών Ρωσίας και Σαουδικής Αραβίας, η οποία οδήγησε σε κατάρρευση των τιμών αργού πετρελαίου, αλλά και σε συντριβή του χρηματιστηρίου κατά τον Μάρτιο του 2020. Συνέπεια σαφώς αυτών ήταν και η απώλεια τεράστιου κρατικού εισοδήματος, αλλά και η απώλεια εσόδων από τουρισμό. Ακόμα, σημαντικός είναι και ο αντίκτυπος της πανδημίας για την εκπαίδευση. Περισσότερες από 73 χώρες προέβησαν σε γενικό κλείσιμο των σχολείων και των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων. Το γεγονός αυτό συνεπάγεται σαφώς οικονομική ζημία και απώλεια ΑΕΠ, αλλά μπορεί να οδηγήσει μελλοντικά σε ακόμη χειρότερες συνέπειες, όπως για παράδειγμα οριστικό κλείσιμο σχολείων και αδυναμία πρόσβασης στην εκπαίδευση από μαθητές χαμηλότερων οικονομικών στρωμάτων (Smith E. , 2020).

Στον αγώνα προς αντιμετώπιση και εξάλειψη του ιού οι επαγγελματίες του κλάδου υγείας έρχονται αντιμέτωποι με μια τεράστια πρόκληση αυτή της επιτυχούς δημιουργίας του εμβολίου για την προστασία από τον COVID-19. Οι ενέργειες αυτές και οι συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στην κατεύθυνση αυτή μπορεί να επιφέρουν θετικά αποτελέσματα και να λειτουργήσουν προς όφελος τόσο της οικονομίας, όσο και των πολιτών (Clifford & Fauci, 2020).

2.3.2 Πως η Πανδημία COVID-19 επηρέασε τον παγκόσμιο τουριστικό κλάδο

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι έρευνες που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του έτους 2020 και επιχειρούν να προσδιορίσουν τις επιδράσεις της πανδημίας COVID-19 για τον τουριστικό κλάδο παγκοσμίως. Η τουριστική βιομηχανία ήταν μια από τις μεγαλύτερες αγορές στον κόσμο, έως ότου ο κόσμος συνάντησε την πανδημία COVID-19 τον 21ο αιώνα (GülizUğur & Akbiyik, 2020). Η πανδημία είχε ισχυρή επίδραση ντόμινο για τον τουριστικό

κλάδο, αφού οι ενέργειες και οι αποφάσεις μιας χώρας επηρεάζουν άμεσα τον τουριστικό κλάδο μιας άλλης χώρας. Για παράδειγμα, ο περιορισμός της εισόδου ταξιδιωτών από χώρες που αποτελούν πληγείσες περιοχές σαφώς και επιδρά αρνητικά για τον τουρισμό των κρατών που θέτουν τον περιορισμό. Εξαιτίας αυτού και του φόβου γενικά των κρατών να δεχτούν πολίτες άλλων περιοχών που ενδεχομένως να "φέρουν" μαζί τους την πανδημία ακολούθησε προσωρινό κλείσιμο συγκεκριμένων προορισμών και αναβολή ή ακύρωση μεγάλων συγκεντρώσεων, συμπεριλαμβανομένων σημαντικών αθλητικών γεγονότων, όπως οι Ολυμπιακοί Αγώνες του 2020. Ειδικότερα, από τις αρχές του Φεβρουαρίου του έτους 2020 περισσότερες από 50 αεροπορικές εταιρείες ανήγγειλαν αναστολές ή περιορισμό στις πτήσεις προς περιοχές που επλήγησαν από την πανδημία, δηλαδή προς τις χώρες Κίνα, Ιταλία, Αυστραλία, Ρωσία και ΗΠΑ (Chinazzi, et al., 2020).

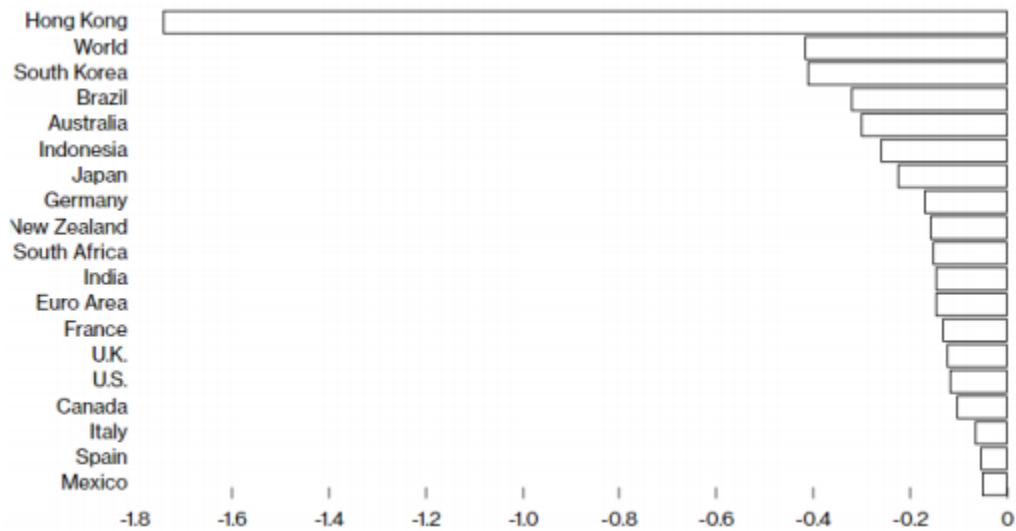
Το γεγονός αυτό επέδρασε αρνητικά για τον παγκόσμιο τουρισμό (Polyzos, Samitas, & Spyridou, 2020). Όπως προμήνυαν οι προβλέψεις κατά τον Ιούνιο του έτους 2020, η πανδημία του COVID-19 θα προκαλέσει μείωση στις τουριστικές δραστηριότητες 20-30%, η οποία θα οδηγήσει σε μείωση των διεθνών τουριστικών εσόδων ύψους περίπου 300-450 δισεκατομμυρίων δολαρίων. Αυτό είναι σχεδόν το ένα τρίτο της αγοράς των 1,5 τρισεκατομμυρίων δολαρίων (UNWTO, 2020). Η ίδια έρευνα τόνισε το γεγονός πως ο αντίκτυπος του COVID-19 στον τουρισμό θα είναι πολύ υψηλότερος από την ύφεση μετά τη Μεγάλη Οικονομική Κρίση του 2008, όταν οι διεθνείς αφίξεις τουριστών μειώθηκαν κατά 4% και η κρίση SARS κατά το έτος 2003, η οποία επηρέασε τη βιομηχανία μόνο κατά 0,4% διεθνώς.

Μια ανάλογο περιεχομένου έρευνα είναι αυτή που αφορά και ερευνά τα αναμενόμενα αποτελέσματα της τρέχουσας επιδημίας COVID-19 στις αφίξεις Κινέζων τουριστών στις ΗΠΑ και την Αυστραλία. Η Κίνα ήταν το πρώτο κράτος που βίωσε τις αρνητικές επιδράσεις της πανδημίας και έτσι καθίσταται το κατάλληλο μέσο για τη δημιουργία προβλέψεων όσον αφορά τον παγκόσμιο τουρισμό. Τα αποτελέσματα της έρευνας υποδηλώνουν ότι η ανάκαμψη των αφίξεων σε επίπεδα πριν από την κρίση μπορεί να διαρκέσει από 6 έως 12 μήνες και αυτό μπορεί να έχει σημαντικές δυσμενείς επιπτώσεις όχι μόνο στην τουριστική βιομηχανία αλλά και σε άλλους τομείς που αλληλοεπιδρούν με τον κλάδο αυτό (Polyzos, Samitas, & Spyridou, 2020).

Τις επιδράσεις της πανδημίας για τον τουριστικό κλάδο της Κίνας επιχείρησε να προσεγγίσει ακόμα μια έρευνα. Το κάτωθι γράφημα παρουσιάζει σε ετήσια βάση την απόκλιση

στην οικονομική ανάπτυξη των εικονιζόμενων κρατών σύμφωνα με τις πρώτες ενδείξεις των επιδράσεων της πανδημίας (Folinas & Metaxas, 2020).

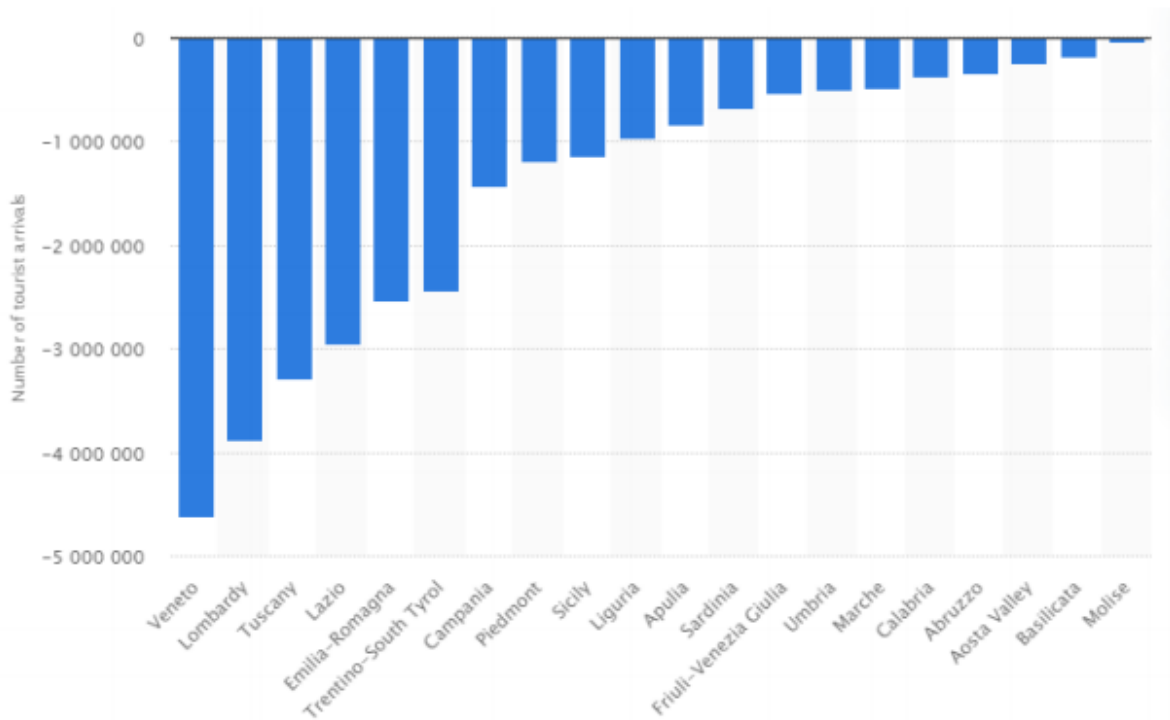
Εικόνα 2. Ποσοστιαία επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη των κρατών εξαιτίας της Πανδημίας

Πηγή: Bloomberg Economics (2020)

Εξίσου ανάλογης έκτασης ζημία υπέστη και ο τουριστικός κλάδος στην Ιταλία, η οποία θρήνησε πολλά θύματα από την πανδημία και σύμφωνα με αυτό δεν αποτέλεσε έναν ασφαλή προορισμό για διακοπές. Στην Ιταλία και πιο συγκεκριμένα στη Ρώμη, σχεδόν το 90% των κρατήσεων ξενοδοχείων και ταξιδιωτικών γραφείων για τον Μάρτιο του 2020 ακυρώθηκαν και έως και 80% στη Σικελία (Federazione Italiana del Turismo, 2020). Μια πρόβλεψη για την επίδραση της πανδημίας στον τουριστικό κλάδο της Ιταλίας παρουσιάζεται κάτωθι.

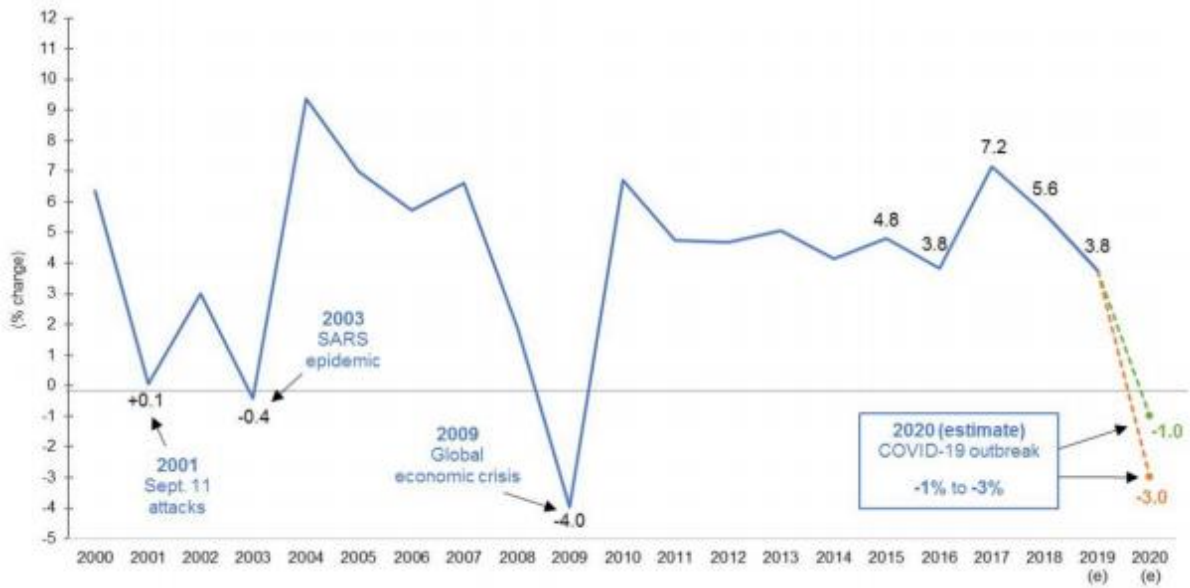
Εικόνα 3. Πρόβλεψη επιδράσεων πανδημίας στον τουριστικό κλάδο της Ιταλίας

Πηγή: Statista, (2020a) ανάκτηση από: https://mpra.ub.uni-muenchen.de/103515/1/MPRA_paper_99666.pdf

Γενικότερα, το πόσο επηρεάστηκε ο τουριστικός κλάδος παγκοσμίως από τις ποικίλες πανδημίες και κρίσεις που υπέστη η οικονομία παρουσιάζεται στο κάτωθι γράφημα. Σε αυτό σε μια χρονοσειρά από το 2000 και έπειτα μέχρι το 2020 φαίνεται πως κυμάνθηκαν οι παγκόσμιες τουριστικές αφίξεις στον κόσμο. Από το γράφημα καθίσταται σαφές το γεγονός πως από τα τέλη του 2019 οι επιδράσεις της πανδημίας covid-19 καθίστανται εμφανείς στον τουριστικό κλάδο. Οι αλλαγές παρουσιάζονται ως ποσοστό %. Τα έτη 2019 και 2020 αποτελούν εντούτοις εκτιμήσεις και δεν αντικατοπτρίζουν την πραγματικότητα (UNWTO, 2020b).

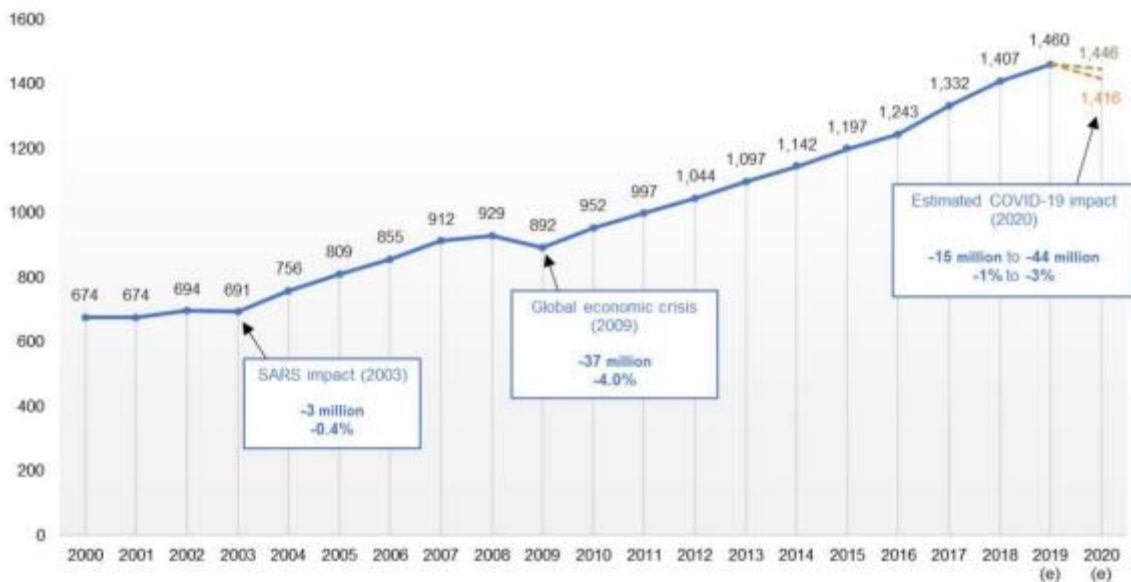
Εικόνα 4. Διεθνείς τουριστικές αφίξεις διαφορά %

Πηγή: UNWTO, 2020b

Αντίστοιχα, το ακόλουθο γράφημα δείχνει σε εκατομμύρια τις απώλειες του τουριστικού κλάδου κατά τη διάρκεια των ετών 2000-2020 εξαιτίας παγκοσμίως οικονομικών κρίσεων που έπληξαν τον τουριστικό κλάδο (Salehnia, Mohammad, & Safarzaei, 2020).

Εικόνα 5. Διεθνείς τουριστικές αφίξεις διαφορά σε εκατομμύρια

Πηγή: UNWTO, 2020b

2.3.3 Πως η Πανδημία COVID-19 επηρέασε την ελληνική οικονομία και ειδικότερα τον τουρισμό της

Η πανδημία του Κορωνοϊού, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο όσο και σε εθνικό επίπεδο εντός των ορίων της χώρας μας αποτέλεσε έναν μεγάλο κίνδυνο για τη δημόσια υγεία και έθεσε τους πολίτες ατομικά αλλά και την κοινωνία συλλογικά στο κέντρο του προβληματισμού για την αντιμετώπισή της (Afouxenidis & Xtouris, 2020). Η ελληνική κοινωνία αποτελεί μια από τις πολλές κοινωνίες και κράτη στα οποία το σύστημα πρόνοιας έδειξε τις εμφανείς αδυναμίες του κατά την αντιμετώπιση της κρίσης του Κορωνοϊού. Η αδυναμία του συστήματος να υποστηρίξει την προστασία του πληθυσμού συνέβαλε ώστε να ληφθούν ακραία μέτρα, όπως για παράδειγμα σαφώς ο περιορισμός κυκλοφορίας, και το γενικό «lockdown» σε ορισμένες υπηρεσίες.

Σε αντίθετη περίπτωση και όπως κατέστη σαφές τόσο από την Κυβέρνηση της χώρας όσο και από ειδήμονες της ιατρικής κοινότητας η κατάρρευση του συστήματος υγείας ήταν αναπόφευκτη. Στην κατεύθυνση αυτή και προκειμένου όμως να προστατευτεί εν μέρει και η οικονομία της Ελλάδας η Πολιτική ηγεσία της χώρας κατευθύνθηκε σε σημαντικές αλλαγές τουλάχιστον όσον αφορά τον τομέα της απασχόλησης. Σε συνδυασμό με τις δυνατότητες της τεχνολογίας και την απαγόρευση κυκλοφορίας πολλοί εργαζόμενοι και επαγγελματίες του ιδιωτικού αλλά και του δημόσιου τομέα ήταν σε θέση να απασχοληθούν και να συνεχίσουν να παρέχουν το έργο τους μέσω τηλε-εργασίας, δηλαδή εξ 'αποστάσεως εργασία από την οικεία τους. Από την άλλη, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στον δημόσιο τομέα πολλές υπηρεσίες παρέχονταν με ραντεβού και σε συγκεκριμένες ώρες της μέρας προκειμένου να αποφεύγεται ο συνωστισμός.

Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποίησε η ΕΥ Ελλάδα κατά τη διάρκεια της πανδημίας, τις επιπτώσεις της μπορούμε να διακρίνουμε τόσο στην οικονομία, όσο και πιο συγκεκριμένα στο ανθρώπινο δυναμικό, τις συμβάσεις τη φορολογία και τα προσωπικά δεδομένα. Οι κλιμακούμενες εξελίξεις από την εξάπλωση της πανδημίας προκάλεσαν αυξημένη αβεβαιότητα στο περιβάλλον των επιχειρήσεων και των οργανισμών, είτε ιδιωτικών, είτε δημόσιων. Η ενίσχυση της τηλεργασίας και οι αλλαγές στον τρόπο εργασίας αποτέλεσαν κάποιες από τις θετικές ενδεχομένως εξελίξεις και συνέπειες του ιού, ενώ η ανάγκη ανακατανομής των ανθρώπινων πόρων με στόχο τη διατήρηση της ικανότητας λειτουργίας των οντοτήτων αποτέλεσε τόσο θετικό γεγονός για τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων, όσο

όμως και αρνητικό για την πλήρη απασχόληση των εργαζόμενων (ΕΥ, Οι επιπτώσεις του COVID-19 στο ανθρώπινο δυναμικό, τις συμβάσεις, τα προσωπικά δεδομένα και τη φορολογία, 2020).

Πιο συγκεκριμένα έμφαση δίνεται στη μελέτη της επίδρασης και των επιπτώσεων που θα έχει η πανδημία COVID-19 στον τουρισμό της Ελλάδας και αυτό γιατί ο κλάδος του τουρισμού αποτελεί για την Ελλάδα έναν ιδιαίτερα σημαντικό κλάδο παραγωγής. Ο τουριστικός τομέας και πιο συγκεκριμένα οι διεθνείς ταξιδιωτικές εισπράξεις αναμένεται πως θα αντιμετωπίσουν για όσο διάστημα διαρκέσει η πανδημία του Κορωνοϊού τα πρώτα αλλά και σημαντικότερα πλήγματα από τη διεθνή εξάπλωσή του (ΚΕΠΕ, 2020). Σύμφωνα με έρευνα του ίδιου φορέα (ΕΥ) επιδιώκεται η μελέτη των επιπτώσεων αυτών σε μελλοντικό χρόνο, ενώ μελετώνται και οι προκλήσεις που θα αντιμετωπίσει ο κλάδος τα επόμενα χρόνια. Έτσι, σύμφωνα με στοιχεία από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού των Ηνωμένων Εθνών (UNWTO) οι γενικές αφίξεις τουριστών σημείωσαν μείωση κατά 22% το πρώτο τρίμηνο του 2020 σε σχέση με τις τιμές της προηγούμενης χρονιάς. Οι προβλέψεις του οργανισμού περιείχαν τρία σενάρια και πιο συγκεκριμένα λάμβαναν υπόψη τη χρονική περίοδο κατά την οποία θα γίνει άρση των περιοριστικών μέτρων. Έτσι, η μείωση των αφίξεων σε παγκόσμιο επίπεδο αναμενόταν να ανέλθει σε 58% αν οι περιορισμοί αίρονταν τον Ιούλιο, σε 70% αν αίρονταν τον Σεπτέμβριο και 78% αν αίρονταν τον Δεκέμβριο.

Όσον αφορά την ελληνική οικονομία και τον κλάδο του τουρισμού στην Ελλάδα, είναι ευρέως γνωστό πως αυτός είναι από τους βασικότερους πυλώνες της ελληνικής οικονομίας (Papanikos, 2020). Έτσι, αναπόφευκτα οι επιπτώσεις της πανδημίας στη χώρα μας αναμενόταν να είναι εμφανείς κατά τους θερινούς μήνες που αποτελούν τη τουριστική σεζόν. Στο σημείο αυτό αξίζει να γίνει αναφορά σε ορισμένα σημαντικά μεγέθη, όπως για παράδειγμα στο γεγονός πως ο τομέας του τουρισμού συνεισφέρει άμεσα το 11,7% του ΑΕΠ και έμμεσα μεταξύ 25,7% και 30,9%. Κατά τους μήνες αιχμής, η άμεση συνεισφορά στην απασχόληση φθάνει το 16,7% και η έμμεση 36,7%-44,2%, ενώ, κατά τα τελευταία χρόνια, ο τομέας έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στη μείωση της ανεργίας. Οι ετήσιες επενδύσεις στον τουρισμό φθάνουν τα πέντε δις ευρώ, εκ των οποίων τα 1,9 δις αποτελούν εγχώρια προστιθέμενη αξία.

Με βάση στοιχεία ερευνών της STR η μείωση των εσόδων ανα διαθέσιμο δωμάτιο κατά τον μήνα Μάρτιο, στις αρχές λοιπόν της τουριστικής περιόδου ανήλθε σε 69,4%! Βέβαια, άξιο αναφοράς είναι πως το ποσοστό αυτό είναι σημαντικά μικρότερο από την αντίστοιχη μείωση που επήλθε στον ιταλικό τουρισμό κατά 92,8%. Για το πρώτο τρίμηνο συνολικά, η

μείωση στην Αθήνα διαμορφώθηκε στο 32,5%, στη Θεσσαλονίκη στο 15,6% και για τα τουριστικά θέρετρα στο 40,9%. Η εκτίμηση των ζημιών στα ελληνικά καταλύματα και ξενοδοχεία γενικά σύμφωνα με τα ανωτέρω ποσοστά εκτιμάται πως θα προσεγγίσει τα 4,46 δις ευρώ εκ των οποίων, τα 3,26 δις αφορούν τα ξενοδοχεία εποχιακής λειτουργίας, και τα 1,2 δις τα δωδεκάμηνης λειτουργίας.

Σαφώς λόγοι των μειώσεων αυτών υπήρξαν η μείωση ζήτησης λόγω φόβου επίσκεψης κρατών με κρούσματα, αλλά και ο περιορισμός στις μετακινήσεις ακόμα και μεταξύ ευρωπαϊκών κρατών. Αξίζει να τονιστεί βέβαια, πως ακόμα και σε ένα αισιόδοξο σενάριο οι απώλειες εισπράξεων είναι αρκετά μεγάλες και θα προσεγγίσουν κατά το τέλος του έτους τα 10 δις ευρώ. Εντούτοις και όπως καλώς έδειξαν τα γεγονότα στη χώρα μας οι καλές επιδόσεις αντιμετώπισης της πανδημίας έδωσαν μια μικρή παράταση στην τουριστική περίοδο, όμως ο Σεπτέμβριος δεν επέτυχε να ισορροπήσει τις απώλειες των προηγούμενων μηνών (ΕΥ, 2020).

Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί πως ακόμα και σήμερα είναι δύσκολο κάποιος να είναι σε θέση να προβλέψει την ακριβή ζημία που υπέστη ο τουριστικός κλάδος στην Ελλάδα εν μέσω της πανδημίας του Κορωνοϊού. Αυτό συμβαίνει γιατί όπως παρατηρείται μέτρα ξεκινούν πάλι να λαμβάνονται κατά το 3^ο τρίμηνο του έτους, που σημαίνει ότι οι επιδράσεις της πανδημίας δεν έχουν ακόμα εξαλειφθεί. Σε κάθε περίπτωση μπορούμε να παρουσιάσουμε ορισμένες πιθανές επιδράσεις της πανδημίας, δηλαδή ορισμένες οικονομικές συνέπειες του COVID-19. Τα μεγέθη στα οποία θα γίνει αναφορά είναι μεταξύ άλλων τα μεγέθη της ανεργίας και ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης. Τα στοιχεία που θα παρατεθούν στη συνέχεια έχουν αντληθεί από την ειδική έκθεση για τις οικονομικές συνέπειες του Κορωνοϊού από το γραφείο προϋπολογισμού του κράτους στη Βουλή.

Με τη βοήθεια του κάτωθι πίνακα παρουσιάζονται τα δημοσιονομικά μέτρα που λήφθηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας του COVID-19. Η τρίτη στήλη του πίνακα δείχνει το κόστος λήψης του μέτρου ως δημοσιονομικό μέτρο. Ειδικότερα όμως, τα μέτρα που θεσμοθετήθηκαν για την αντιμετώπιση της πανδημίας αφορούν 3 κατηγορίες παρεμβάσεων. Η πρώτη είναι οι μεταβιβάσεις, η δεύτερη η απαλλαγή ή αναβολή φόρων και ασφαλιστικών εισφορών και η τρίτη τα χρηματοδοτικά εργαλεία όπως οι κρατικές εγγυήσεις και ο δανεισμός. Τα σημαντικότερα μέτρα των δύο πρώτων κατηγοριών παρουσιάζονται στον κάτωθι πίνακα.

Σαφώς τα ποσά που αναφέρονται στον κάτωθι πίνακα είναι ενδεικτικά, εφόσον τα τελικά ποσά θα διαμορφωθούν ανάλογα με την χρονική διάρκεια διατήρησης των μέτρων, τον αριθμό των αιτούντων και την ταχύτητα ενεργοποίησης αυτών.

Πίνακας 1: Δημοσιονομικά μέτρα αντιμετώπισης COVID-19 Πηγή: Ειδική έκθεση για τις οικονομικές συνέπειες του COVID-19 15/4/2020

Μέτρο	Υπολογισμός	Ποσό (εκατ. ευρώ)
Αποζημίωση ειδικού σκοπού 800 ευρώ	Με την υπόθεση ότι το επίδομα των 800 ευρώ θα καταβληθεί σε μισθωτούς και αυτοαπασχολούμενους (1,2 εκατ. μισθωτοί και 550.000 αυτοαπασχολούμενοι) το σύνολο των δικαιούχων ανέρχεται 1.750.000	1.400
Παράταση επιδόματος ανεργίας έως 31 Μαΐου για όσους άνεργους έληξε εντός του πρώτου τριμήνου 2020	Βλ. Έκθεση Γενικού Λογιστηρίου του Κράτους, σελ. 26	130
Επίδομα 400 ευρώ σε μακροχρόνια άνεργους	Σύμφωνα με το διάγγελμα του Πρωθυπουργού της 13/4 αφορά 155.000 δικαιούχους	62
Voucher κατάρτισης	600 ευρώ επίδομα στον καταρτιζόμενο και 470 ευρώ αμοιβή στον πάροχο κατάρτισης για 180.000 ελεύθερους επαγγελματίες.	193
Επιστρεπτέα προκαταβολή	Το ύψος του ποσού έχει προϋπολογιστεί σε 1 δις	1.000
Αναβολή πληρωμής ΦΠΑ	Τα μέσα μηνιαία έσοδα ΦΠΑ είναι περίπου 1,5 δις. Υποθέτουμε ότι το 60% των επιχειρήσεων δεν θα πληρώσουν ΦΠΑ για 1,5 μήνα.	1.350
Αναβολή δόσεων ρυθμίσεων φορολογικών οφειλών	Οι μέσες μηνιαίες εισπράξεις ληξιπρόθεσμων οφειλών Ιανουαρίου και Φεβρουαρίου 2020 είναι 440 εκατ. Υποθέτουμε ότι δεν θα γίνονται πληρωμές δόσεων ρυθμίσεων και κατασχέσεις στο 60% των οφειλετών.	396
Αναβολή δόσεων ρυθμίσεων ασφαλιστικών οφειλών	Οι μέσες μηνιαίες εισπράξεις ληξιπρόθεσμων οφειλών από το ΚΕΑΟ το 2019 ήταν 122,5 εκατ. Υποθέτουμε ότι δεν θα γίνονται πληρωμές δόσεων ρυθμίσεων και κατασχέσεις στο 60% των οφειλετών.	110
Κάλυψη ασφαλιστικών εισφορών απασχολούμενων που πλήττονται	Οι μέσες μηνιαίες ασφαλιστικές εισφορές των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα και των αυτοαπασχολούμενων το 2019 ήταν 1,12 δις. Υποθέτουμε ότι πλήττεται το 60% του συνόλου και η κάλυψη αφορά 1,5 μήνα	1.013
Σύνολο		5.653

Στη συνέχεια και στον επόμενο πίνακα παρουσιάζονται οι προβλέψεις της οικονομικής μεγέθυνσης για κάθε δυνατό σενάριο¹.

Πίνακας 2: Προβλέψεις βασικών μεγεθών 2020

		ΑΕΠ	Ανεργία	Πρωτογενές αποτέλεσμα	Δημόσιο Χρέος
		% μεταβολή	% εργατικού δυναμικού	% ΑΕΠ	% ΑΕΠ
Προβλέψεις πριν την πανδημία		2,1	16,0	4,4	175,0
Σενάριο γρήγορης επαναφοράς	Χωρίς επεκτατικά μέτρα	-6,2	26,4	1,0	188,5
	Επεκτατικά μέτρα 5 δις	-5,3	26,2	-0,7	188,3
	Επεκτατικά μέτρα 10 δις	-4,4	26,0	-2,4	188,3
Σενάριο μέτριας επαναφοράς	Χωρίς επεκτατικά μέτρα	-10,2	31,4	-0,9	192,1
	Επεκτατικά μέτρα 5 δις	-9,3	31,2	-2,7	191,9
	Επεκτατικά μέτρα 10 δις	-8,5	31,0	-4,5	191,9
Σενάριο αργής επαναφοράς	Χωρίς επεκτατικά μέτρα	-11,1	31,6	-1,1	192,9
	Επεκτατικά μέτρα 5 δις	-10,2	31,3	-2,8	192,7
	Επεκτατικά μέτρα 10 δις	-9,4	31,2	-4,6	192,7

Ανεξάρτητα από το σενάριο που επιλέγεται ο δείκτης ανεργίας δείχνει να κινείται στα επίπεδα που είχαν διαμορφωθεί κατά την περίοδο της κρίσης στο σενάριο μιας αργής επαναφοράς, με μικρές όμως αποκλίσεις αν εφαρμοστεί τελικά ένα γρήγορο σενάριο επαναφοράς. Αντίστοιχα το πρωτογενές αποτέλεσμα διαμορφώνεται σε αρνητικές τιμές και το δημόσιο χρέος ανέρχεται περίπου στο 50% από την τιμή που είχε κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Σε ανάλογες προβλέψεις αναφορικά με την εξέλιξη της επίπτωσης της πανδημίας του Κορωνοϊού στον τουρισμό της Ελλάδας προέβησαν και άλλοι φορείς, όπως για παράδειγμα το Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών ερευνών. Εντούτοις, οι εκτιμήσεις των οργανισμών αυτών δεν μπορούν να λάβουν υπόψιν τους το σύνολο των μεταβλητών και συντελεστών παραγωγής, επομένως, το σύνολο των αναλύσεων γίνεται *ceteris paribus*, που

¹ Ειδική έκθεση για τις οικονομικές συνέπειες του COVID-19 15/4/2020

σημαίνει αναλυτικότερα πως δεν μελετώνται οι επιδράσεις αυτές σε συνδυασμό με το σύνολο των πιθανών αλλαγών στην οικονομία.

2.3.4 Πως η Πανδημία COVID-19 επηρέασε τον τουριστικό κλάδο στην ελληνική οικονομία σε σχέση με άλλες χώρες στην Ευρώπη

Οι χώρες της Ευρώπης και δη της Μεσογείου είναι γεγονός πως αποτελούν κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς για το σύνολο της παγκόσμιας καταναλωτικής κοινότητας τουριστικών υπηρεσιών. Αδιαμφισβήτητα λοιπόν οι χώρες που υπέστησαν μεγάλο πλήγμα εξαιτίας της πανδημίας, αναμένεται να επηρεαστούν αρνητικά σε μεγάλο βαθμό και όσον αφορά το ΑΕΠ τους που προέρχεται από τις τουριστικές υπηρεσίες. Χώρες της Μεσογείου οι οποίες υπέστησαν μεγάλο πλήγμα από την πανδημία είναι η Ισπανία, η Ιταλία και ασφαλώς και η Ελλάδα, που παρότι δεν εμφάνισε τα κρούσματα που εμφάνισαν οι ανωτέρω χώρες έχει υποστεί μεγάλη οικονομική ζημία (Gössling, Scott, & Hall, 2020).

Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ο τουρισμός ως κλάδος στην Ευρώπη βρίσκεται στο επίκεντρο ενός τεράστιου οικοσυστήματος επιχειρήσεων που συμβάλλουν σημαντικά στην ευημερία και την απασχόληση σε όλα τα κράτη μέλη. Συνεισφέρει το 10% του ενωσιακού ΑΕΠ, αποτελείται από 2,4 εκατομμύρια επιχειρήσεις εκ των οποίων πάνω από το 90% είναι μικρομεσαίες, προσφέρουν θέσεις εργασίας σε πλήθος εργατικού δυναμικού που ισοδυναμεί με το 12% της απασχόλησης στην Ευρώπη, δημιουργώντας 23 εκατομμύρια άμεσες και έμμεσες θέσεις εργασίας, κατέχει ηγετική θέση παγκοσμίως με 40% των διεθνών αφίξεων, ενώ διατηρεί τους κατοίκους της, δηλαδή το 85% των Ευρωπαίων τουριστών επιλέγουν να περάσουν τις διακοπές τους εντός της Ε.Ε (E.C., 2020).

Τα κράτη μέλη που εξαρτώνται σε μεγαλύτερο βαθμό από τον τουρισμό είναι τα ακόλουθα όπως φαίνεται στον επόμενο πίνακα.

Πίνακας 3: Ποσοστό εξάρτησης των κρατών από τον τουρισμό

Κράτος	% εξάρτησης από τον τουρισμό
Κροατία	(25 %)

Κύπρος	(22 %)
Ελλάδα	(21 %)
Πορτογαλία	(19 %)
Αυστρία, Εσθονία, Ισπανία	(15 %)
Ιταλία	(13 %)
Σλοβενία, Βουλγαρία	(12 %)
Μάλτα	(11 %)
Γαλλία	(10 %)
Γερμανία	(9 %)
Κροατία	(25 %)

Πηγή: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic/eu-helps-reboot-europes-tourism_el

Καθίσταται σαφές λοιπόν, πως όσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός εξάρτησης από τον τουρισμό, τόσο μεγαλύτερες και ισχυρότερες θα είναι οι απώλειές των κρατών αυτών εξαιτίας των περιοριστικών μέτρων εξαιτίας της πανδημίας, και τόσο πιο δύσκολα θα ανακάμψουν οικονομικά οι χώρες εκείνες της Ε.Ε., που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τον τουρισμό, όπως για παράδειγμα η Ελλάδα.

Ειδικότερα όμως, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού των Ηνωμένων Εθνών προβλέπει μείωση του διεθνούς τουρισμού κατά 60 %, ενώ οι ζημιές ανέρχονται σε 840-1.000 δισ. Ευρώ για τον παγκόσμια ταξιδιωτική βιομηχανία. Αντίστοιχα, οι εκτιμήσεις για τον ενωσιακό τουρισμό ανέρχονται σε μειώσεις από 60 % έως 90 % στις κρατήσεις σε σχέση με παρόμοιες περιόδους προηγούμενων ετών και η εκτιμώμενη μείωση στην απασχόληση ανέρχεται σε απώλεια 6 εκατομμυρίων θέσεων εργασίας. Οι εκτιμώμενες απώλειες παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα:

Πίνακας 4: Εκτιμώμενες απώλειες απο την πανδημία

<i>Κλάδος</i>	<i>% απώλειας</i>
ξενοδοχεία και τα εστιατόρια	85%
διοργανωτές ταξιδιών	85%
σιδηροδρομικές υπηρεσίες μεγάλων αποστάσεων	85%
κρουαζιέρες και τις αεροπορικές εταιρείες	90%

Πηγή: https://ec.europa.eu/info/live-work-travel-eu/coronavirus-response/travel-during-coronavirus-pandemic/eu-helps-reboot-europes-tourism_el

Σύμφωνα λοιπόν με τα ανωτέρω και αν αναλογιστούμε τις δύσκολες οικονομικές συνθήκες που βίωσε η ελληνική οικονομία κατά τη διάρκεια των τελευταίων δέκα ετών μπορούμε να εκτιμήσουμε τις πιθανές επιπτώσεις που θα έχει η πανδημία για το σύνολο της ελληνικής οικονομίας και ειδικότερα για τον τουριστικό κλάδο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

Στο κεφάλαιο 3 την υπό εξέταση μεταβλητή αποτελεί ο τουρισμός. Πιο συγκεκριμένα, το κεφάλαιο δομείται σε δύο επιμέρους ενότητες, εκ των οποίων η πρώτη αφορά τον διεθνή τουρισμό γενικά και η δεύτερη ενότητα τον τουρισμό στην Ελλάδα. Αρχικά παρουσιάζεται η έννοια του τουρισμού, τα πλεονεκτήματά του και τα κριτήρια διάκρισής του, ενώ στη συνέχεια και στη βάση των δύο ενοτήτων παρουσιάζονται και αναλύονται τα επιμέρους χαρακτηριστικά που επηρεάζουν τον τουρισμό, τόσο σε διεθνές επίπεδο, όσο και εγχώρια, δηλαδή στην Ελλάδα. Αξίζει να αναφερθεί πως τα χαρακτηριστικά στοιχεία που επηρεάζουν τον τουρισμό μελετώνται και υπό την συνθήκη ύπαρξης πανδημίας.

3.1 Ορισμός Τουρισμού, τα κίνητρα & οι διακρίσεις του

Ο τουρισμός είναι ένας κλάδος οικονομικής δραστηριότητας που συνεχώς αναπτύσσεται και μεταβάλλεται. Σύμφωνα με το Παγκόσμιο Συμβούλιο Ταξιδιού και Τουρισμού, αποτελεί τη μεγαλύτερη βιομηχανία παγκοσμίως, ενώ μέσα στον 21^ο αιώνα η ανάπτυξη του τουρισμού προβλέπεται να είναι αυξανόμενη (WTTC, 2015). Ο *“τουρισμός”* αποτελεί αποτέλεσμα μιας μεμονωμένης ή ακόμα και ομαδικής μετακίνησης ανθρώπων προς διάφορους τουριστικούς προορισμούς (Κολτσιδόπουλος, 2005). Η διαμονή των ανθρώπων που διαμορφώνουν τον τουρισμό πρέπει να υπερβαίνει τις 24 ώρες προκειμένου να θεωρηθεί τουρισμός, ενώ θα πρέπει να αποσκοπεί στην ικανοποίηση ποικίλων αναγκών που σκοπό έχουν την ψυχαγωγία².

Ως τουρισμός θα μπορούσε να οριστεί διαφορετικά η πρόσκαιρη μετακίνηση των ατόμων από τον τόπο της μόνιμης κατοικίας τους σε κάποιον άλλο τόπο, επιδίωξη της οποίας αποτελεί η ψυχική ανάταση και ευχαρίστηση (Βαρβαρέσος, 2010). Καθίσταται σαφές λοιπόν πως για να υφίσταται η έννοια του τουρισμού θα πρέπει να υπάρχουν δύο διαφορετικά μέρη, ένα ο τόπος μόνιμης κατοικίας και ένα ο τουριστικός προορισμός.

² Ο ορισμός του *“τουρισμού”* αντλήθηκε από την σελίδα:

<https://sites.google.com/site/macedoniancultureandtourism/home/orismoiennoion>

Η λέξη “τουρισμός” προέρχεται από τη γαλλική λέξη “tour” που σημαίνει μετακίνηση ατόμων ή ομάδων ανθρώπων από την περιοχή στην οποία κατοικούν σε μια άλλη, με σκοπό την ψυχαγωγία, την εξερεύνηση και την εκμάθηση νέων αντικειμένων, όπως επίσης και τη σύναψη εμπορικών και επαγγελματικών συμφωνιών (WTO, 1997).

Κατά τον τρόπο αυτό, τα άτομα που επιλέγουν να ψυχαγωγηθούν έτσι καλούνται ως “τουρίστες”, ενώ οι λόγοι επίσκεψης σε μια περιοχή αφορούν τόσο την πραγματοποίηση διακοπών, όσο την τακτοποίηση θεμάτων υγείας, σπουδών και επαγγελματικών υποχρεώσεων, θρησκευτικών επισκέψεων και άθλησης, ή ακόμα τη συμμετοχή των ατόμων σε συσκέψεις και συνέδρια.

Οι ανωτέρω λόγοι που οδηγούν σε τουρισμό θα μπορούσαν να αποτελέσουν και τα κριτήρια διάκρισης του. Έτσι, τα κίνητρα αυτά που προκαλούν την ενεργοποίηση των ατόμων προς τον τουρισμό διαμορφώνουν και ορισμένες βασικές κατηγορίες τουρισμού, οι οποίες είναι οι ακόλουθες τρεις (3) στο σύνολό τους:

➤ *Τουρισμός αναψυχής*

Κίνητρο αυτού αποτελεί η απόφαση και ανάγκη του ατόμου προς διασκέδαση, ψυχαγωγία και ξεκούραση. Αυτό το είδος τουρισμού επιλέγεται στις περιπτώσεις που οι εκδρομείς αναζητούν για λίγες μέρες έναν διαφορετικό τρόπο ζωής.

➤ *Τουρισμός για θέματα υγείας και ψυχολογικών αιτιών*

Αυτό το είδος τουρισμού παρακινείται από την ανάγκη θεραπείας, και υγιεινής διαβίωσης των ατόμων. Έχει την τάση να αφορά ανθρώπους πιο υψηλού εισοδηματικού επιπέδου (Βενετσανοπούλου, 2006). Ακόμα, κριτήριο του είδους αυτού αποτελεί ψυχολογική ανάγκη εναλλαγής.

➤ *Τουρισμός για επαγγελματικούς σκοπούς*

Ακόμα ένα είδος τουρισμού είναι αυτό που παρακινείται από επαγγελματικά κριτήρια (Σφακιανάκης, 2012).

Άλλες μορφές τουρισμού βάσει των ανωτέρω κριτηρίων θα μπορούσαν να θεωρηθούν και οι ακόλουθες (Κοκκώσης, Τσάρτας, & Γκρίμπα, 2011):

1. Κοινωνικός τουρισμός

2. Εκπαιδευτικός τουρισμός
3. Θρησκευτικός τουρισμός
4. Εκθεσιακός τουρισμός (Φαρσάρη, 2009)
5. Τουρισμός κινήτρων
6. Θεματικός τουρισμός
7. Αστικός τουρισμός
8. Αθλητικός τουρισμός, με βασικό κίνητρο την άθληση (Σφακιανάκης, 2012).

Εντούτοις, ο τουρισμός μπορεί να ταξινομηθεί σε πολλές ακόμα κατηγορίες βάσει του συνόλου που τον απαρτίζει, ή ακόμα της περιοχής στην οποία λαμβάνει χώρα. Έτσι, σύμφωνα με την περιοχή στην οποία πραγματοποιείται τα είδη τουρισμού δύναται να είναι και τα ακόλουθα (Τσάρτας, 2006):

1. *Εγχώριος τουρισμός*, δηλαδή ο τουρισμός στον οποίο προβαίνουν οι κάτοικοι μιας χώρας, όταν επιλέγουν ως τουριστικό προορισμό ένα μέρος που ανήκει στη χώρα διαμονής τους.
2. *Εξερχόμενος τουρισμός*, δηλαδή ο τουρισμός που αφορά στους κατοίκους που διαμένουν μόνιμα σε χώρα, αλλά επιλέγουν ως τουριστικό προορισμό μια άλλη χώρα.
3. *Εισερχόμενος τουρισμός*, δηλαδή ο τουρισμός που πραγματοποιείται από αλλοδαπούς σε δεδομένη χώρα. Για πχ αν λάβουμε την Ελλάδα ως χώρα αναφοράς, ένας Ιταλός που θα επισκεφτεί την Ελλάδα διαμορφώνει τον εισερχόμενο τουρισμό.
4. *Διεθνής τουρισμός*, που αποτελεί το άθροισμα του εισερχόμενου και εξερχόμενου τουρισμού.
5. *Εσωτερικός τουρισμός*, που αποτελεί το σύνολο του εγχώριου και του εισερχόμενου τουρισμού.
6. *Εθνικός τουρισμός*, που προκύπτει ως το άθροισμα του εγχώριου και του εξερχόμενου τουρισμού.

7. *Διερχόμενος τουρισμός*, αυτός που προκύπτει επειδή άνθρωποι εξαιτίας επαγγελματικών και λοιπών υποχρεώσεων εισέρχονται σε μια χώρα και διαμένουν εντός αυτής για προσωρινό μεν χρονικό διάστημα, μεγαλύτερο δε των 24 ωρών.

Ενώ, αν λάβουμε υπόψιν τον αριθμό των ατόμων που πραγματοποιούν το ταξίδι και αποτελούν τους τουρίστες, τότε ο τουρισμός λαμβάνει τις κάτωθι μορφές (Ηγουμενάκης & Κραβαρίτης, 2004):

- *Ατομικός τουρισμός*, που διαμορφώνεται από ένα άτομο το οποίο επιλέγει να ταξιδέψει. Αποτελεί ουσιαστικά μια ανεξάρτητη ατομική οργάνωση και εκτέλεση ταξιδιού.
- *Μικρο-ομαδικός τουρισμός*, που διαμορφώνεται από μια παρέα φίλων, ή συγγενών και οικογένειας.
- *Ομαδικός τουρισμός*, που διαμορφώνεται από άτομα τα οποία ταξιδεύουν μαζί και συνήθως δεν συνδέονται με κάποια σχέση φιλική ή συγγενική. Εντούτοις, δύναται να αποτελούν μέλη του ίδιου ομίλου ή ομάδας, όπως για παράδειγμα να είναι μαθητές του ίδιου σχολείου. Για να θεωρηθεί ομαδικός ο τουρισμός πρέπει τα άτομα που τον απαρτίζουν να ξεπερνούν τα 15 στον αριθμό.

Στη συνέχεια της εργασίας θα κάνουμε εκτενή αναφορά τόσο στον διεθνή τουρισμό παγκοσμίως, όσο και στον εγχώριο τουρισμό της Ελλάδας, ως τουριστικού προορισμού.

3.2 Ορισμός Διεθνούς Τουρισμού, πλεονεκτήματα & χαρακτηριστικά στοιχεία που τον επηρεάζουν

Ο τουρισμός αποτελεί για τη σημερινή εποχή ένα διεθνές φαινόμενο, τόσο κοινωνικής όσο και οικονομικής σημασίας και εξαιτίας αυτού το σύνολο των χωρών που αποτελούν είτε χώρες προορισμού, είτε χώρες προέλευσης δείχνουν μεγάλο ενδιαφέρον για την παρακολούθηση της εξέλιξης και την καταμέτρησή του. Κατά τον τρόπο αυτό, ο τουρισμός αποτελεί μια οικονομική δραστηριότητα από την οποία επωφελούνται τα αναπτυγμένα κράτη και βάσει αυτού επέρχεται η άνθιση της οικονομίας τους (Καλιφιώτης, 1976).

Στον Δυτικό κόσμο ο τουρισμός αποτελεί έναν αρκετά διαδεδομένο τρόπο ψυχαγωγίας, ενώ για πολλές χώρες όπως αυτές των Βαλκανίων και της Μεσογείου, αποτελεί μια από τις πιο

“βαριές” βιομηχανίες και σημαντική πηγή εσόδων. Κάποιες αρκετά τουριστικές χώρες δεν είναι άλλες από την Ελλάδα, την Ισπανία, την Ιταλία και την Γαλλία (Βαρβαρέσος, 2010).

Όπως χαρακτηριστικά αναφέρθηκε και στην προηγούμενη ενότητα, ως διεθνής τουρισμός ορίζεται αυτός που αποτελεί το άθροισμα του τουρισμού που προέρχεται από αλλοδαπούς σε μια χώρα και τους κατοίκους μιας χώρας που επιλέγουν να ταξιδέψουν σε μια άλλη χώρα. Το στοιχείο αυτό καθιστά σαφές το γεγονός πως η καταμέτρηση του τουρισμού δεν αποτελεί μια εύκολη διαδικασία, εξαιτίας σαφώς της μεγάλης κινητικότητας ανθρώπων, από και προς άλλες χώρες.

Κάποια από τα πλεονεκτήματα του διεθνή τουρισμού για τις χώρες προορισμού είναι τα ακόλουθα:

1. Ο τουρισμός δύναται να αποτελέσει έναν πολύ δυνατό παράγοντα κοινωνικής προσέγγισης ανθρώπων από διάφορες περιοχές. Οι άνθρωποι αυτοί μοιράζονται διαφορετικές γλώσσες και συνήθειες, μπορούν όμως να συνυπάρξουν αρμονικά.
2. Ως ένα διεθνές φαινόμενο οικονομικής σημασίας, ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς παράγοντες οικονομικής ανάπτυξης μιας τουριστικής χώρας, όπως για παράδειγμα η Ελλάδα. Αυτό συμβαίνει καθώς στο πλαίσιο του τουρισμού ενεργοποιείται μια σειρά από κλάδους, όπως οι βιομηχανίες μεταφορών, τα καταλύματα διαμονής, όπως ξενοδοχεία, ξενώνες, πανδοχεία, τουριστικά χωριά, κατασκηνωτικοί χώροι κλπ., αλλά και επιχειρήσεις ξενοδοχειακού εξοπλισμού, χειροτεχνίας, είδη δώρων κλπ. Ακόμα, στο πλαίσιο του τουρισμού αυξάνεται η αγροτική παραγωγή και η αγορά εγχώριων αγαθών, όπως τα τρόφιμα και τα ποτά, μειώνεται το ποσοστό ανεργίας έστω ακόμα και εποχιακά, αφού ο τουρισμός απασχολεί ένα μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού μιας χώρας, ενώ βοηθά στην ανάπτυξη απομονωμένων περιοχών, που εντούτοις εμφανίζουν ιδιαίτερη τουριστική αξία.
3. Μέσω του διεθνούς τουρισμού προωθείται η διεθνής κατανόηση και μέσω αυτού επιτυγχάνεται η μείωση των πολιτικών εντάσεων.
4. Η υγεία των ανθρώπων βελτιώνεται αισθητά. Η αλλαγή από τον τόπο κατοικίας σε έναν άλλο τόπο έστω και προσωρινά, επιδρά ιδιαίτερα ευεργετικά για την υγεία των ατόμων, σωματική και πνευματική.

Λαμβάνοντας υπόψιν τα ανωτέρω θα μπορούσε να ειπωθεί πως ο τουρισμός αποτελεί ένα σύγχρονο κοινωνικό αλλά και οικονομικό φαινόμενο και μια από τις βασικότερες βιομηχανίες παγκοσμίως με συνεχή επίδραση στην οικονομική και κοινωνική ζωή των πολιτών παγκοσμίως. Η οικονομική λοιπόν αξία του τουρισμού συνίσταται στα ακόλουθα (Wöber, Frew, & Hitz, 2002):

- στη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας
- στη δημιουργία εισοδήματος -εσόδων
- στην πραγματοποίηση επενδύσεων για ανάπτυξη υποδομών (τουριστικών και μη)
- στη συμμετοχή της τουριστικής παραγωγής στο Α.Ε.Π. και
- στη συνεισφορά της τουριστικής δραστηριότητας στους εθνικούς φόρους.

Αξίζει να αναφερθεί δε, πως όπως εύλογα μπορεί κάποιος να διαπιστώσει αν μελετήσει την εξέλιξη του τουρισμού, αυτός υπήρξε ένα προνόμιο των πιο ευκατάστατων ατόμων και της αριστοκρατίας, σιγά σιγά όμως και εξαιτίας της διεθνούς εμβέλειά τους, αλλά και της παγκοσμιοποίησης ξεκίνησε να γίνεται δικαίωμα και δυνατότητα και των ασθενέστερων οικονομικά τάξεων. Διαπιστώνεται λοιπόν πως τόσο τα οικονομικά κριτήρια όσο και η παγκοσμιοποίηση συνέβαλαν στην εξέλιξή του τουρισμού και την σημερινή του υπόσταση.

Τα χαρακτηριστικά στοιχεία λοιπόν που συμβάλλουν στην ανάπτυξη του τουρισμού, δεν είναι άλλα από εκείνα που μπορούν να συμβάλλουν και αρνητικά στην εξέλιξή του. Κάποιοι λοιπόν από τους παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη του διεθνούς τουρισμού είναι οι ακόλουθοι (Βαρβαρέσος, 2010):

- Η αύξηση του παγκόσμιου κατά κεφαλήν εισοδήματος.
- Η ανάπτυξη των μέσων μαζικής μεταφοράς και επικοινωνίας.
- Η καθιέρωση των πληρωμένων διακοπών των εργαζομένων.
- Ο περισσότερος ελεύθερος χρόνος.
- Η βελτίωση των εισοδημάτων και των συνθηκών εργασίας.
- Η ανάπτυξη των τουριστικών επιχειρήσεων.

- Η δικαιότερη διανομή του εθνικού εισοδήματος.
- Η παγκοσμιοποίηση, το άνοιγμα των συνόρων, οι διεθνείς συνθήκες και εξελίξεις.
- Πολιτιστικοί παράγοντες, που προωθούν την καλλιέργεια της προσωπικότητας των σύγχρονων ανθρώπων.
- Ασφαλείς συνθήκες τουριστικών προορισμών.
- Αυξημένο κρατικό ενδιαφέρον, εφόσον τα κέρδη του τουρισμού για τα κράτη αποτελούν μια βασική σταθεροποιητική οικονομική δύναμη (Cooper, Fletcher, Gilbert, & Wanhill, 1993).

Το σύνολο των ανωτέρω στοιχείων αποτελεί τους παράγοντες εκείνους που επηρεάζουν τον διεθνή τουρισμό και συμβάλλουν αντίστοιχα στην περαιτέρω ανάπτυξή του ή στην επιβράδυνση της ανάπτυξής του.

3.2.1 Χαρακτηριστικά στοιχεία που επηρεάζουν τον Διεθνή Τουρισμό σε περίοδο πανδημίας (ή κρίσης)

Αδιαμφισβήτητα για έναν τουριστικό προορισμό, ως κλάδος ο τουρισμός αποτελεί έναν ιδιαίτερα επικερδή τομέα, που δύναται να προσφέρει στην κοινωνία πόρους προς ανάπτυξη. Μέσω του τουρισμού δημιουργούνται θέσεις εργασίας, μειώνεται η ανεργία, αυξάνονται τα κεφάλαια προς επένδυση, πραγματοποιούνται έργα τουριστικής ανάπτυξης, πηλιμάνια, δρόμοι, αξιοποίηση φυσικών πόρων και γενικά θα λέγαμε πως η οικονομία στο σύνολό της αναπτύσσεται. Έτσι θα λέγαμε πως σε ετήσια βάση οι εισροές κεφαλαίων που πραγματοποιούνται λόγω του τουρισμού αποτελούν ένα αρκετά μεγάλο κομμάτι του συνόλου των εισροών της εκάστοτε οικονομίας (Ηγουμενάκης & Κραβαρίτης, 2004).

Εντούτοις, μελετώντας τον διεθνή τουρισμό από την πλευρά μιας παγκόσμιας κρίσης, η οποία για παράδειγμα μπορεί να προέρχεται από την έξαρση ή εμφάνιση μιας πανδημίας, θα λέγαμε πως δεν μπορεί να μείνει ανεπηρέαστος ως κλάδος, πάραυτα πολλές λύσεις μπορούν να βρεθούν, όπως για παράδειγμα η αλλαγή προορισμού, ή η μικρότερης διάρκειας διακοπές. Παρόλα αυτά σαφώς ο κλάδος του τουρισμού δεν μπορεί να μείνει ανεπηρέαστος, αφού

εναλλακτικές λύσεις σαν τις ανωτέρω προκαλούν μείωση εισπράξεων, μείωση τιμών και μικρότερο περιθώριο κέρδους, μείωση θέσεων εργασίας και πάγωμα μισθών.

Η αναζήτηση από μέρους των τουριστών ιδιαίτερα σε περιόδους κρίσης συνθηκών ασφαλείας ως τουριστικών επιλογών αποτελεί μια από τις πιο βασικές προτεραιότητες που θέτουν προκειμένου να αποφασίσουν τον τουριστικό προορισμό τους. Οι τρομοκρατικές επιθέσεις και οι απειλές από ένοπλες συρράξεις, οι κίνδυνοι φυσικών καταστροφών που προέρχονται από κλιματικές αλλαγές, οι πανδημίες και οι άγνωστοι ιοί, συμβάλλουν στη δημιουργία αισθήματος ανησυχίας και αβεβαιότητας και προκαλούν αδιαμφησβήτητα εμπόδια στην ανάπτυξη του τουρισμού (Βαρβαρέσος, 2010).

Όπως καθίσταται σαφές καταστάσεις και γεγονότα παγκόσμιας εμβέλειας έχουν άμεση επίδραση πάνω στον διεθνή τουρισμό. Έτσι, είναι ιδιαίτερα σημαντικό να αναζητηθούν εκείνα τα χαρακτηριστικά στοιχεία και οι παράγοντες που επιδρούν στον διεθνή τουρισμό εν μέσω κάποιας παγκόσμιας κρίσης ή πανδημίας. Ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες επιρροής για τον διεθνή τουρισμό είναι η πολιτική αστάθεια των χωρών προορισμού. Έτσι, οι πολιτικά ασταθείς χώρες δεν δημιουργούν το αίσθημα ασφάλειας σε παγκόσμιο επίπεδο και έτσι δεν επιλέγονται από τους επισκέπτες και τους τουρίστες. Αυτό έχει ως συνέπεια οι πολιτικά ασταθείς χώρες να ωχριούν σε επενδύσεις σε σχέση με άλλων πιο πολιτικά σταθερών χωρών, ή οι επενδύσεις σε ορισμένους τομείς να είναι ελάχιστες, γεγονός που επιφέρει τη μείωση του τουρισμού και τη μείωση της ανάπτυξης και των εσόδων (Reisinger, 2009).

3.3 Ελληνικός Τουρισμός. Χαρακτηριστικά στοιχεία που τον επηρεάζουν

Όσον αφορά τον τουρισμό στην Ελλάδα, αυτός χρονολογείται πολύ παλιά, στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Επιδιώκοντας όμως να προσδιορίσουμε χρονικά γενικά την έναρξη του τουριστικού φαινομένου θα μπορούσαμε να οδηγηθούμε ακόμα πιο παλιά, στους αρχαίους χρόνους και πιο συγκεκριμένα στην αρχαία Ελλάδα, αλλά και την Ρώμη. Στην αρχαία Ελλάδα η φιλοξενία αποτελούσε μια αρετή η οποία έφερνε τους ανθρώπους κοντά, ακόμα κι αν ανήκαν σε διαφορετικές κοινωνικές τάξεις (Βαρβαρέσος, 2010).

Εικόνα 6: Ελληνικός τουρισμός

Πηγή: <https://www.reporter.gr/Eidhseis/Epicheirhseis/toyrismos/424044-Ellhnikos-Toyrismos-Prooptikes-kai-Kindynoi-gia-to-2020>

Ο κλάδος του τουρισμού για την Ελλάδα θεωρείται ένας από τους πιο δυναμικούς και ανταγωνιστικούς κλάδους της ελληνικής οικονομίας σε διεθνές επίπεδο και οι εκτιμήσεις που πραγματοποιούνται συνηγορούν υπερ περαιτέρω ανάπτυξης στα επόμενα έτη³. Πιο συγκεκριμένα, για την Ελλάδα ο τουρισμός αποτελεί έναν από τους πιο κεντρικούς πυλώνες στήριξης της ελληνικής οικονομίας. Μια δεκαετία πριν και εν μέσω κρίσης, συνείσφερε στην οικονομία 9,6 δισ. €, ή το 15,1% του συνολικού ακαθάριστου προϊόντος της χώρας, με αφίξεις τουριστών που προσέγγιζαν τα 15 εκατομμύρια. Συνδεδεμένο με τον τουρισμό είναι ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων πολλών κλάδων. Από αυτούς, οι υπηρεσίες καταλύματος και εστίασης είναι οι σημαντικότερες που απορροφούν περίπου τα 2/3 της τουριστικής δαπάνης. Σημαντική είναι επίσης η συνεισφορά των μεταφορών, ενώ επωφελούνται και το εμπόριο, οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, οι κατασκευές κ.ά. Το 2010 η άμεση και έμμεση απασχόληση στον τουρισμό εκτιμήθηκε σε 446.000 θέσεις εργασίας⁴.

³ Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από τη σελίδα: <http://www.antagonistikotita.gr/uploads/tourismos1.pdf>

⁴ Οι πληροφορίες αντλήθηκαν από τη σελίδα: Η επίδραση του τουρισμού στην Ελληνική Οικονομία, IOBE, Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, Σεπτέμβριος 2012. http://iobe.gr/docs/research/RES_05_E_01092012REP_GR.pdf

Εντός της δεκαετίας που ακολούθησε οι προβλέψεις για τον τουρισμό της Ελλάδας ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικές, προβλέποντας πως στο τέλος του 2019 η Ελλάδα θα προσέγγιζε περίπου 34 εκατομμύρια τουρίστες, δηλαδή περισσότερα από 18 δις. Ευρώ έσοδα. Το σύνολο των προβλέψεων αυτών υποδείκνυαν και την ραγδαία τουριστική ανάπτυξη της Ελλάδας, παρότι εντός των ετών αυτών συντελέστηκε μακροχρόνια ύφεση και κρίση (ΙΝΣΕΤΕ, 2020).

Ο κάτωθι πίνακας αντλεί τα στοιχεία του από την Τράπεζα της Ελλάδας και παρουσιάζει τα μεγέθη του τουρισμού σε απόλυτα αριθμό αφίξεων και εσόδων ευρώ κατά την τελευταία δεκαετία.

Πίνακας 5: Τουρισμός στην Ελλάδα σε μεγέθη 2010-2019

ΕΤΟΣ	ΑΦΙΞΕΙΣ	ΕΣΟΔΑ σε ΕΥΡΩ
2010	15.007.500	9.606.451.600
2011	16.427.200	10.499.851.612
2012	16.947.000	10.009.226.438
2013	20.111.000	11.650.739.573
2014	24.272.000	13.393.000.000
2015	26.114.000	14.126.000.000
2016	28.071.000	13.207.000.000
2017	30.161.000	14.630.000.000
2018	33.072.000	16.086.000.000
2019	Περίπου 34.328.000	Περίπου 18.338.000.000

Πηγή : <https://www.bankofgreece.gr>

Όπως μπορεί εύκολα να καταστεί σαφές από τον ανωτέρω πίνακα η ανάπτυξη του τουριστικού κλάδου ήταν ραγδαία παρά τις συνθήκες που ίσχυαν στην Ελλάδα κατά τα έτη αυτά. Από την

άλλη, ο παγκόσμιος Οργανισμός τουρισμού προέβλεπε λίγα χρόνια πριν ότι το έτος που διανύουμε, δηλαδή εν έτη 2020 οι διεθνείς αφίξεις θα ξεπερνούσαν το 1,5 δις και τα οφέλη για την παγκόσμια οικονομία θα ήταν ιδιαίτερα σημαντικά (ΣΕΤΕ, 2013). Εντούτοις και παρότι η δεκαετία 2010-2019 μπορεί να αποτέλεσε όντως μια δεκαετία ρεκόρ για τον τουρισμό στην Ελλάδα, ο κλάδος κατά το έτος 2020 βίωσε τεράστια αρνητική επίδραση εξαιτίας της πανδημίας, τα αποτελέσματα της οποίας δεν μπορούν ακόμα να είναι μετρήσιμα με ακρίβεια.

Τα ανωτέρω μπορούν εύκολα να καταδείξουν ορισμένους παράγοντες ή χαρακτηριστικά στοιχεία που δύναται να επηρεάσουν τον ελληνικό τουρισμό. Αυτά είναι τα εξής (Πρωτοπαπαδάκης, 2017):

- *Η άνιση γεωγραφική κατανομή της τουριστικής δραστηριότητας.* Η προσφορά γενικά των τουριστικών προϊόντων και υπηρεσιών έχει συγκεντρωθεί σε συγκεκριμένες περιφέρειες της Ελλάδος, καθιστώντας κάποιες άλλες περιοχές περιθωριοποιημένες και μη αποδεκτές για καλοκαιρινή κυρίως επίσκεψη. Εντούτοις, αυτές οι περιοχές παρουσιάζουν έντονο κορεσμό, ενώ δεν αποτέλεσαν και πόλο έλξης τουρισμού κατά τη διάρκεια της πανδημίας, λόγω του φόβου έξαρσης.
- *Ανεπαρκείς υποδομές.* Ελλείψεις σε αερολιμένες και λιμάνια, ανεπαρκή οδικά δίκτυα και μη ασφαλή μέσα μεταφοράς, απουσία υποστηρικτικών δομών όπως θεματικά πάρκα και γήπεδα, μουσεία και χιονοδρομικά κέντρα.
- *Αναξιοποίητο πολιτιστικό προϊόν.*
- *Έντονη εποχικότητα.*
- *Έμφαση στην ποσότητα και όχι στην ποιότητα.*
- *Έλλειψη οράματος*

Τα ανωτέρω στοιχεία αποτελούν κάποιους από τους πιο βασικούς παράγοντες επιρροής του ελληνικού τουρισμού. Σε συνδυασμό με την επίδραση της πανδημίας οι ανωτέρω παράγοντες λειτούργησαν αποτρεπτικά στον ελληνικό τουρισμό το έτος 2020, τις πραγματικές επιδράσεις του οποίου αναμένεται να μελετήσουμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ

ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

Στο παρόν κεφάλαιο υλοποιείται μια βιβλιογραφική και αρθρογραφική ανασκόπηση παλαιότερων ερευνών και μελετών, αναφορικά με τις επιδράσεις των πανδημιών γενικά στο σύνολο της οικονομίας. Παρουσιάζονται δευτερογενή δεδομένα και τα οικονομετρικά μοντέλα που χρησιμοποιήθηκαν για να γίνει η επεξεργασία των στοιχείων από μέρους των ερευνητών.

4.1 Επιδράσεις της πανδημίας

Η έννοια της πανδημίας φέρει μακρά ιστορία. Εντούτοις, ακόμα και τα ιατρικά κείμενα δεν είναι σε θέση να αποσαφηνίσουν με ακρίβεια τον όρο. Όμως, σε πολλά ιατρικά κείμενα έχει γίνει αναφορά σε μια σειρά από σημαντικές πανδημίες που καταγράφηκαν στην ανθρώπινη ιστορία και συνδέονται με αρνητικές επεκτάσεις του φαινομένου, όπως μια κρίση και τεράστιες επιπτώσεις τόσο για την υγεία, όσο και τις οικονομίες και τα έθνη, αλλά και την παγκόσμια ασφάλεια (Qiu, Rutherford, Mao, & Chu, 2016).

Καθίσταται σαφές λοιπόν το γεγονός πως μια πανδημία δύναται να προκαλέσει τεράστια παγκόσμια κρίση σε πλήθος τομέων όπως για παράδειγμα, τόσο στον τομέα της υγείας, όσο στους τομείς της οικονομίας και του τουρισμού. Παράλληλα, μπορεί να οδηγήσει σε κοινωνική ρήξη και αγωνία, έντονο άγχος και ανησυχία μεταξύ των ανθρώπων (Liu, Zangerle, Hu, Melchiorre, & Schedl, 2020). Εξαιτίας της σημαντικότητας του φαινομένου και των συνεπειών που μπορεί να επιφέρει για το σύνολο του ανθρώπινου πληθυσμού, στο βάθος των ετών πολλοί ερευνητές έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στη μελέτη των επιδράσεων των πανδημιών.

Ένα άρθρο που διερευνά τη βιβλιογραφία σχετικά με την έννοια και την ιστορία των πανδημιών εστιάζοντας στα αρνητικά αποτελέσματα της εκδήλωσης μιας πανδημίας για την υγεία, την οικονομία και την παγκόσμια ασφάλεια είναι αυτό των Qiu, Rutherford, Mao, & Chu (2016). Σύμφωνα με το άρθρο από τις πιο γνωστές πανδημίες που συγκλόνισαν την ανθρώπινη εξέλιξη και ιστορία είναι αυτών της Ισπανικής γρίπης, της Γρίπης του Χόνγκ Κονγκ, ο έμπολα και ο H7N9 (Maurice, 2016). Κάθε μια από τις πανδημίες αυτές που αναφέρθηκαν έχει οδηγήσει σε κρίση, αρνητικές οικονομικές και κοινωνικές συνέπειες και

μείωση της ασφάλειας των κρατών. Ακόμα, έχουν προκαλέσει σημαντική πολιτική αναστάτωση που οδηγεί με τη σειρά της σε κοινωνική αναστάτωση (WHO, Comparative Analysis of National Pandemic Influenza, 2011) (Rewar, Mirdha, & Rewar, 2015).

Τα κρούσματα λοιμωδών νόσων μπορούν εύκολα να διασχίσουν σύνορα για να απειλήσουν την οικονομική και περιφερειακή σταθερότητα, όπως χαρακτηριστικά συνέβη με τις επιδημίες και πανδημίες HIV, H1N1, H5N1 και SARS (Verikios, Sullivan, Stojanovski, Giesecke, & Woo, 2015). Πέρα από τις εξουθενωτικές, μερικές φορές θανατηφόρες συνέπειες για εκείνους που επηρεάζονται άμεσα, οι πανδημίες έχουν μια σειρά αρνητικών κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών συνεπειών (Davies, 2013). Στη συνέχεια με τη βοήθεια της ανασκόπησης παρουσιάζονται οι επιδράσεις των πανδημιών αυτών.

Μια πανδημία που επηρέασε σε μεγάλο βαθμό τον ανθρώπινο πληθυσμό παγκοσμίως υπήρξε η πανδημία H1N1. Η πανδημία αυτή έκανε την εμφάνισή της το έτος 2009 και επέφερε μεγάλη ανησυχία εξαιτίας του μεγάλου ποσοστού νοσηρότητας για τον νεότερο πληθυσμό. Μια ενδιαφέρουσα μελέτη που έλαβε χώρα είναι η ακόλουθη έρευνα που επιδίωξε να αναπτύσσει μια σταδιακή μεθοδολογία αναδρομικής χωρικής στατιστικής ανάλυσης εκτιμώντας τη χωρική δυναμική της πανδημίας H1N1 στην ευρύτερη περιοχή του Τορόντο, ελλείψει όμως δυναμικών δεδομένων. Στην εν λόγω έρευνα τόσο οι παγκόσμιες όσο και οι τοπικές αναλύσεις χωρικής αυτοσυσχέτισης λαμβάνουν χώρα με τη χρήση πολλαπλών εργαλείων χωρικής ανάλυσης προκειμένου να επιβεβαιωθεί η ύπαρξη και η σημασία των αποτελεσμάτων χωρικής ομαδοποίησης. Για την εκτίμηση της χωρικής δυναμικής χρησιμοποιήθηκε ένα γενικευμένο γραμμικό μεικτό μοντέλο, το οποίο εφαρμόστηκε στο σύστημα στατιστικής ανάλυσης. Το γενικευμένο αυτό μοντέλο διαμορφώθηκε σε ένα χωρικό μοντέλο το οποίο ενσωμάτωσε τόσο ένα μη χωρικό μοντέλο, όσο και ένα μοντέλο Intrinsic Gaussian Conditional Autoregressive (ICAR). Από τη σύγκριση των αποτελεσμάτων των δύο διαμορφώσεων φαίνεται πως το χωρικό μοντέλο το οποίο ενσωμάτωσε το μοντέλο ICAR μπορεί να προσφέρει μεγαλύτερη προβλεψιμότητα. Κατά τον τρόπο αυτό, η μεθοδολογία που αναπτύχθηκε σε αυτήν τη μελέτη μπορεί να εφαρμοστεί σε μελέτες επιδημιολογίας για την ανάλυση της χωρικής δυναμικής σε παρόμοια σενάρια (Wenyong, 2012).

Ακόμα μια έρευνα που αφορά την πανδημία του 2009 είναι αυτή των Smith et al. (2009), στόχος της οποίας αποτέλεσε η εκτίμηση του οικονομικού αντικτύπου της πανδημίας της γρίπης και των συνεπειών αυτής, όπως το κλείσιμο των σχολείων και ο εμβολιασμός για το σύνολο του Ηνωμένου Βασιλείου. Για την εκτίμηση του αντικτύπου έγινε χρήση ενός

υπολογιστικού μοντέλου γενικής ισορροπίας για την οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου το οποίο καθορίστηκε για διάφορους συνδυασμούς θνησιμότητας και νοσηρότητας από την πανδημία της γρίπης, αποτελεσματικότητας εμβολίου και της υποχρεωτικής διακοπής της λειτουργίας των σχολείων κάνοντας χρήση δημοσιευμένων δεδομένων. Την επίδραση της πανδημίας στα ανωτέρω μεγέθη επιδίωξαν να αποδώσουν οι ερευνητές σύμφωνα με την άποψη πως τα ανωτέρω μέτρα επιδρούν στο ακαθάριστο εγχώριο προϊόν της παραγωγής. Από τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται πως η πανδημία επέφερε ένα σύνολο αρνητικών συνεπειών στην οικονομία του Ηνωμένου Βασιλείου. Για παράδειγμα το κόστος των ασθενειών κυμάνθηκε μεταξύ 0,5% -1% επι του ΑΕΠ, ενώ το κλείσιμο των σχολείων προκάλεσε αύξηση στον οικονομικό αντίκτυπο. Λύση στα ανωτέρω θα μπορούσε να έχει επιφέρει ο εμβολιασμός των πολιτών, ο οποίος θα μπορούσε να εξοικονομήσει περίπου το 0,13% του ακαθάριστου προϊόντος. Οι ερευνητές από την μελέτη που πραγματοποίησαν καταλήγουν στο συμπέρασμα πως η εξισορρόπηση του κλεισίματος του σχολείου έναντι της «επιχειρηματικής δραστηριότητας ως συνήθως» και η απόκτηση επαρκών αποθεμάτων αποτελεσματικού εμβολίου είναι πιο σημαντικοί παράγοντες για τον καθορισμό της οικονομικής επίδρασης μιας πανδημίας γρίπης από ότι η ίδια η ασθένεια. Η προφυλακτική απουσία από την εργασία ως απάντηση στο φόβο της μόλυνσης μπορεί να αυξήσει σημαντικά τον οικονομικό αντίκτυπο.

Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές το γεγονός πως οι πανδημίες επιδρούν στο σύνολο των κοινωνιών και σε όλους τους τομείς τους. Για παράδειγμα, ο αντίκτυπος της πανδημικής γρίπης δηλ. του H1N1 το 2009 δεν αφορούσε μόνο τη θνησιμότητα, αλλά και τα συστήματα υγείας, τα ζώα, γεωργία, εκπαίδευση, μεταφορές, τουρισμός και χρηματοπιστωτικός τομέας. Εν ολίγοις, ένα πανδημικό γεγονός απειλεί όλες τις πτυχές του οικονομικού και κοινωνικού ιστού (Drake, Chalabi, & Coker, 2012).

Αντίστοιχα, ακόμα ένα παράδειγμα των επιδράσεων και της έκτασης μιας πανδημίας αποτελεί η SARS το 2003, και οι πανδημίες του Έμπολα, το 2013 και το 2015 αντίστοιχα, οι οποίες διέκοψαν τις οικονομίες και την κοινωνική επαφή στην Κίνα και τη Δυτική Αφρική, ενώ επίσης προκάλεσαν μια σειρά από θανάτους και ασθένειες. Ο Έμπολα και οι άλλες πανδημίες επέφεραν μείωση στην ποιότητα ζωής των οικογενειών και των κοινοτήτων και πιο συγκεκριμένα, ο Έμπολα διέκοψε βασικές υπηρεσίες, όπως η εκπαίδευση, οι μεταφορές και ο τουρισμός, και έτσι επέφερε μείωση των οικονομιών της Δυτικής Αφρικής, ενώ πολλοί πληθυσμοί απομονώθηκαν, με συνέπεια να επέλθουν σοβαρές επιπτώσεις και πέρα από την

Αφρική λόγω της παγκόσμιας προσπάθειας να ανακοπεί η πορεία της πανδημίας (Nabarro, 2016).

Πιο συγκεκριμένα όμως, ο αντίκτυπος της οικονομικής απώλειας που μπορεί να προέλθει από μια πανδημία μπορεί να είναι ανυπολόγιστης αξίας για την οικονομία που τη βιώνει. Δύναται να οδηγήσει σε αστάθεια της οικονομίας μέσω του άμεσου κόστους, της μακροπρόθεσμης επιβάρυνσης, και του έμμεσου κόστους. Το άμεσο κόστος αντιμετώπισης της επιδημίας μπορεί να είναι πολύ υψηλό. Για παράδειγμα, η επιδημία του Έμπολα επέφερε σοβαρά προβλήματα και υπονόμωσε οικονομικά ολόκληρη την κοινωνία της Δυτικής Αφρικής. Η επιδημία του Έμπολα στη Σιέρα Λεόνε το 2015 κόστισε 6 δισεκατομμύρια δολάρια ΗΠΑ σε άμεσες δαπάνες (νοσοκομεία, προσωπικό, φάρμακα), και μόνο οι άμεσες δαπάνες ανέρχονται σε 3 χρόνια χρηματοδότησης για τον ΠΟΥ, και είναι πάνω από 20 φορές το κόστος της έκτακτης αντιμετώπισης έκτακτης ανάγκης του ΠΟΥ σύμφωνα με τον προϋπολογισμό 2014-15 (Gostin & Friedman, 2015). Σύμφωνα με τους υπολογισμούς που έγιναν έχει υπολογιστεί ότι η οικονομική ζημία από την πανδημία υπήρξε περίπου 1,6 δισεκατομμύρια δολάρια σε νόμισμα των ΗΠΑ, σε σχέση με την οικονομική ανάπτυξη κατά το προηγούμενο οικονομικό έτος (Kern, 2016).

Ακόμα, αξίζει να αναφερθεί πως σημαντική είναι και η μακροπρόθεσμη επιβάρυνση η οποία μπορεί να προέλθει από πηγές, όπως για παράδειγμα η απώλεια των αποδοχών όσων δεν τα κατάφεραν κατά τη διάρκεια της πανδημίας και πέθαναν. Την εκτίμηση αυτή έκαναν ερευνητές σύμφωνα με τους οποίους στις ΗΠΑ οι οικονομικές απώλειες από μια πανδημία γρίπης δύναται να ανέλθουν σε 90 - 220 δισεκατομμύρια, και από αυτό, το 80% θα προέρχεται από την αξία των αναμενόμενων μελλοντικών κερδών όσων θα πεθάνουν (Prager, 2016).

Αντίστοιχα, σε παρόμοιες μελέτες προέβησαν και άλλοι ερευνητές. Σύμφωνα με τους τον MacKellar (2007) φαίνεται πως το οικονομικό κόστος μιας πανδημίας γρίπης κυμαίνονται από 374 δισεκατομμύρια USD για μια ήπια πανδημία έως 7,3 τρισεκατομμύρια USD για μια σοβαρή πανδημία για τις ΗΠΑ. Η χρήση μαθηματικών και στατιστικών μοντέλων αποδεικνύει πως μια μελλοντική πανδημία γρίπης θα μπορούσε να έχει συνολικό κόστος 71-166 USD.

Τέλος, και το έμμεσο κόστος μιας πανδημίας μπορεί να είναι αρκετά βαρύ για την οικονομία που θα το βιώσει. Αν κανείς αναλογιστεί όλα τα μεγέθη που συμβάλλουν στο ΑΕΠ φαίνεται σύμφωνα με έρευνες πως η πανδημία του SARS επέφερε σημαντικές επιπτώσεις που επηρέασαν σε μεγάλο βαθμό το ΑΕΠ της Κίνας κατά το έτος 2003. Πιο συγκεκριμένα, το ΑΕΠ

μειώθηκε κατά 1% και το ΑΕΠ της Νοτιοανατολικής Ασίας μειώθηκε επίσης κατά 0,5% (MacKellar, 2007). Αξίζει εντούτοις να αναφερθεί το γεγονός πως σύμφωνα με τις έρευνες φαίνεται πως ορισμένοι τομείς μπορούν να επηρεαστούν περισσότερο από άλλους κατά τη διάρκεια μιας πανδημίας. Για παράδειγμα, οι Prager Wei et al (2016) εκτίμησαν σε έρευνα τους πως θα μπορούσε η βιομηχανία αεροπορικών μεταφορών σε περίοδο πανδημίας να υποστεί απώλεια σχεδόν 20% ή 7,9 δισεκατομμύρια δολάρια, εάν οι κάτοικοι των ΗΠΑ μειώσουν τα ταξίδια τους. Κατά συνέπεια ο κλάδος του τουρισμού, ή των εξαγωγών και εισαγωγών θα μπορούσαν με τη σειρά τους να υποστούν ανεπανόρθωτη οικονομική βλάβη.

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως οι πανδημίες μπορούν να επιφέρουν τόσο άμεσες όσο και έμμεσες, δηλαδή μακροπρόθεσμες επιπτώσεις που μπορούν να βλάψουν την οικονομική ζωή ενός έθνους για πολλά ακόμη χρόνια (Prager et al., 2016). Χαρακτηριστικό παράδειγμα, αποτελούν οι ψυχολογικές και οικονομικές επιπτώσεις του αναποτελεσματικού ελέγχου στα αεροδρόμια, οι οποίες επηρέασαν άμεσα τις αεροπορικές εταιρίες στο ξέσπασμα του SARS κατά το έτος 2003 (Chung, 2015).

4.2 Επιδράσεις της πανδημίας COVID-19

Ερχόμενοι στο σήμερα, η πανδημία Covid-19 προκάλεσε μεγάλη αναστάτωση στο παγκόσμιο γίγνεσθαι, αφού ο ανθρώπινος πληθυσμός ήρθε αντιμέτωπος με μια άνευ προηγουμένου παγκόσμια κρίση υγείας που προκλήθηκε από το παθογόνο SARS-CoV-2. Οι επιπτώσεις της πανδημίας δεν αφορούν μόνο τον τομέα της υγείας και έτσι αφορούν όλα τα επίπεδα μιας κοινωνίας και προκαλούν σημαντικές συνέπειες για την κοινωνική, οικονομική, εκπαιδευτική, πολιτική και ανθρώπινη ασφάλεια (ABODUNRIN, OLOYE, & ADESOLA, 2020). Έτσι, πολλοί ερευνητές παρότι δεν είχαν στη διάθεσή τους στις αρχές ακόμα του έτους 2020 πλήθος στοιχείων αναφορικά με τις επιδράσεις της πανδημίας, έδειξαν ενδιαφέρον στα αποτελέσματα αυτής και επιδίωξαν τη ποσοτικοποίηση των συνεπειών της.

Μια έρευνα που έδειξε ενδιαφέρον στη χρήση στατιστικών μοντέλων προς ποσοτικοποίηση των επιδράσεων της πανδημίας είναι και η έρευνα των (Carteni, Di Francesco, & Martino, 2020) στόχος των οποίων αποτέλεσε η ποσοτικοποίηση της επίδρασης των συνηθειών κινητικότητας στην εξάπλωση της πανδημίας στην Ιταλία με τη βοήθεια ενός μοντέλου πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης. Τα αποτελέσματα της εκτίμησης έδειξαν ότι

οι συνήθειες κινητικότητας αντιπροσωπεύουν μία από τις μεταβλητές που εξηγούν τον αριθμό των μολύνσεων COVID-19 από κοινού με τον αριθμό των δοκιμών / ημέρα και ορισμένες περιβαλλοντικές μεταβλητές (δηλ. Ρύπανση και θερμοκρασία PM). Ωστόσο, μια μεταβλητή εγγύτητας με το πρώτο ξέσπασμα ήταν επίσης σημαντική, πράγμα που σημαίνει ότι οι περιοχές κοντά στο ξέσπασμα είχαν υψηλότερο κίνδυνο μετάδοσης, ειδικά στο αρχικό στάδιο της μόλυνσης (φαινόμενα χρονικής αποσύνθεσης). Ακόμα, το πλήθος των καθημερινών νέων κρουσμάτων παρουσιάζει μια συσχέτιση με τα ταξίδια που πραγματοποιήθηκαν σε διάστημα 3 εβδομάδων από την εμφάνιση του κρούσματος. Αυτό το όριο των 21 ημερών θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα είδος χρόνου ανίχνευσης θετικότητας, που σημαίνει ότι η καραντίνα περιορισμών κινητικότητας που ορίζεται συνήθως στις 14 ημέρες, ορίζεται μόνο σύμφωνα με επιδημιολογικές εκτιμήσεις που βασίζονται σε επώαση (πιθανές καθυστερήσεις μεταξύ μετάδοσης και ανίχνευσης) ως πολιτική περιορισμού και ενδέχεται να μην συμβάλλουν πάντα στην αποτελεσματική επιβράδυνση της εξάπλωσης του ιού παγκοσμίως. Το αποτέλεσμα στο οποίο καταλήγουν οι ερευνητές αποτελεί ένα πρωτότυπο υλικό και εφόσον στη συνέχεια επιβεβαιωθεί και από άλλες μελέτες θα επιτύχει να θέσει τις βάσεις για αποτελεσματικότερο περιορισμό του COVID-19 σε χώρες που βρίσκονται ακόμη σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης για την υγεία, καθώς και για πιθανές μελλοντικές επιστροφές του ιού.

Ακόμα μια έρευνα που επιδίωξε να ασκήσει κριτική στον τρόπο με τον οποίο ο Κορωνοϊός έχει επηρεάσει το σύνολο του κόσμου, αλλά και ποια μέτρα μπορούν να ληφθούν για τον περιορισμό του είναι αυτή των (ABODUNRIN, OLOYE, & ADESOLA, 2020). Από τα ευρήματα της έρευνας φαίνεται αντίθετα με τις προβλέψεις άλλων ερευνητών πως η πανδημία σε μικρό βαθμό δεν προκάλεσε σοβαρή οπισθοδρόμηση οικονομική ανάπτυξη και ανάπτυξη παγκοσμίως. Εντούτοις η έρευνα σημειώνει ότι πρέπει να ληφθούν προληπτικά μέτρα τα οποία θα τεθούν σε εφαρμογή από το σύνολο του πληθυσμού, προκειμένου να οδηγηθεί η οικονομία σε μείωση των ζημιών που προκλήθηκαν εξαιτίας της πανδημίας.

Τέλος, και σύμφωνα με μια άλλη πρόσφατη έρευνα που μελετά τις μακροοικονομικές επιπτώσεις της Πανδημίας του Κορωνοϊού φαίνεται πως η μείωση του ΑΕΠ εξαιτίας των μέτρων περιορισμού και εγκλεισμού είναι πιθανό να συνεχιστεί για αρκετά τρίμηνα. Το συνολικό έλλειμμα του ΑΕΠ θα μπορούσε να είναι διπλάσιο από αυτό που συνεπάγεται η άμεση αρχική επίδραση του περιορισμού (Kohlscheen, Mojon, & Rees, 2020).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

Το παρόν κεφάλαιο της μεθοδολογίας περιέχει επιμέρους ενότητες που αφορούν στο μεθοδολογικό σχεδιασμό τα παρουσιαζόμενης έρευνας, δηλαδή την ερευνητική προσέγγιση, την επιλογή δείγματος και τη δειγματοληψία, την επιλογή και τον σχεδιασμό του ερευνητικού εργαλείου συλλογής υλικού, την προτεινόμενη μεθοδολογία ανάλυσης των δεδομένων.

Σαν διαδικασία ο σχεδιασμός της ερευνητικής εργασίας αποτελείται από 6 στάδια τα οποία είναι τα ακόλουθα:

- 1^ο Στάδιο: Ανασκόπηση της Βιβλιογραφίας (Δευτερογενής έρευνα)
- 2^ο Στάδιο: Διατύπωση των Ερευνητικών Στόχων ή Ερωτήσεων ή Υποθέσεων
- 3^ο Στάδιο: Σχεδιασμός της Μεθοδολογίας
- 4^ο Στάδιο: Σχεδιασμός Συλλογής Πρωτογενών Δεδομένων
- 5^ο Στάδιο: Ποσοτική ή Ποιοτική Ανάλυση
- 6^ο Στάδιο: Συγγραφή και επικοινωνία αποτελεσμάτων

5.1 Είδος έρευνας

Η παρούσα έρευνα επιδιώκει να βρει τη σχέση μεταξύ διαφόρων παραγόντων, επομένως κατατάσσεται στις ποσοτικές έρευνες. Οι έρευνες αυτού του είδους επιδιώκουν να διερευνήσουν φαινόμενα με στατιστικές μεθόδους, μαθηματικά μοντέλα και αριθμητικά δεδομένα. Χρησιμοποιείται συνήθως αντιπροσωπευτικό δείγμα παρατηρήσεων και επιδιώκεται γενίκευση σε ένα ευρύτερο πληθυσμό. Η συλλογή των δεδομένων γίνεται με τη βοήθεια δομημένου ερωτηματολογίου. Η έρευνα κατατάσσεται στις περιπτώσεις των δειγματοληπτικών ποσοτικών ερευνών, αφού στηρίζεται στη συλλογή δεδομένων μέσω κλειστού (κυρίως) ερωτηματολογίου (H. & Sharp, 1994).

5.2 Εργαλείο συλλογής δεδομένων έρευνας

Εργαλείο συλλογής δεδομένων της έρευνας αποτέλεσε το δομημένο ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα αποτελείται από 3 ομάδες ερωτήσεων κλειστού κυρίως τύπου. Ειδικότερα, στην Α ομάδα του ερωτηματολογίου που αποτελείται από 2 επιμέρους ενότητες, τίθενται ερωτήσεις σχετικά με το προφίλ του ερωτώμενου, δηλαδή του συμμετέχοντα στην έρευνα και ερωτήσεις σχετικά με το προφίλ της επιχείρησης. Στο σύνολό τους οι ερωτήσεις είναι 13 και είναι είτε κλειστού τύπου, πχ Φύλο –άντρας ή γυναίκα, ή ανοιχτού τύπου, πχ τοποθεσία επιχείρησης.

Η δεύτερη ομάδα ερωτήσεων του ερωτηματολογίου αφορά την πανδημία covid-19 και ειδικότερα θέτει ερωτήσεις προς τους συμμετέχοντες αναφορικά με την εκτίμηση από μέρους τους της επίδρασης της πανδημίας. Πιο συγκεκριμένα, η ομάδα των ερωτήσεων αποτελείται από 8 επιμέρους ενότητες σχετικές με τους παράγοντες που επηρεάστηκαν από την πανδημία, σχετικά με το πόσο επηρεάστηκαν οι συμμετέχοντες σε προσωπικό επίπεδο κλπ. Οι ερωτήσεις είναι κλειστού τύπου στο σύνολό τους και απαντάν σε μια κλίμακα τύπου Likert από 1-7, με το 1=“Καθόλου” και το 7=“Εξαιρετικά Υψηλό”.

Η τρίτη ομάδα ερωτήσεων του ερωτηματολογίου σχετίζεται με τη δυναμική της Ελλάδας ως διεθνή τουριστικού προορισμού και την επίδραση του covid-19. Η τελευταία ομάδα ερωτήσεων αποτελείται από 3 επιμέρους ενότητες ερωτήσεων κλειστού και ανοιχτού τύπου. Οι ερωτήσεις κλειστού τύπου απαντάν σε μια κλίμακα τύπου Likert από 1-7, με το 1=“Καθόλου” και το 7=“Εξαιρετικά Υψηλό”. Οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου αποτελούν ερωτήσεις σύντομης απάντησης.

5.3 Πληθυσμός έρευνας

Ο πληθυσμός της έρευνας αποτελεί το σύνολο των μονάδων από τις οποίες επιλέγεται ένα δείγμα προς μελέτη. Πληθυσμό της έρευνας αποτελούν όλες οι επιχειρήσεις του ξενοδοχειακού κλάδου που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα. Αντίστοιχα, το δείγμα αποτελεί το μέρος εκείνο του πληθυσμού που επιλέχθηκε από τον πληθυσμό, αποτελεί μέρος του και είναι αντιπροσωπευτικό αυτού για την εξαγωγή γενικευμένων συμπερασμάτων. Το δείγμα διαμόρφωσαν 266 επιχειρήσεις του ξενοδοχειακού κλάδου (Κατσίλης, 2006).

5.4 Δειγματοληψία έρευνας

Προκειμένου να καταστεί εφικτή η αναφορά από το δείγμα στον πληθυσμό όπως είπαμε και ανωτέρω, το δείγμα οφείλει να είναι αντιπροσωπευτικό του πληθυσμού. Για τον λόγο αυτό και προκειμένου να ανταποκρίνεται στο σύνολο των παραμέτρων ολόκληρου του πληθυσμού έλαβε χώρα τυχαία δειγματοληψία και ειδικότερα, απλή τυχαία δειγματοληψία. Ο ερευνητής, έχοντας στην κατοχή του την βάση δεδομένων των email των επιχειρήσεων του ξενοδοχειακού κλάδου της Ελλάδας, προέβη σε αποστολή του ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου μέσω Η/Υ. Έτσι, το δείγμα τελικά διαμορφώθηκε από τις απαντήσεις που έδωσαν οι συμμετέχοντες στην έρευνα και δεν καθορίστηκε από τον ερευνητή (Martin, 2008).

5.5 Μεθοδολογία ανάλυσης δεδομένων έρευνας

Για την απάντηση στα ερευνητικά ερωτήματα που έθεσε ο ερευνητής θα γίνει χρήση συσχετίσεων και πιο συγκεκριμένα θα χρησιμοποιηθεί το κριτήριο Pearson. Η συσχέτιση κάθε ζεύγους μεταβλητών δίνεται με τη βοήθεια του συντελεστή Pearson. Οι τιμές του συντελεστή είναι πάντοτε εντός του διαστήματος $[-1,1]$. Ειδικότερα, όταν $r=+1$: Οι μεταβλητές είναι θετικά συσχετισμένες (όταν η μια αυξάνει, η άλλη αυξάνει γραμμικά), ενώ αντίθετα, όταν $r=-1$: Οι μεταβλητές είναι αρνητικά συσχετισμένες (όταν η μια αυξάνει, η άλλη μειώνεται γραμμικά). Αν $r=0$: Οι μεταβλητές είναι ασυσχέτιστες.

Ένας εμπειρικός κανόνας είναι ο ακόλουθος.

Αν $-0,3 \leq r < 0,3$ δεν υπάρχει γραμμική συσχέτιση. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει ότι δεν υπάρχει άλλου είδους συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών.

Αν $-0,5 < r \leq -0,3$ ή $0,3 \leq r < 0,5$ υπάρχει ασθενής γραμμική συσχέτιση.

Αν $-0,7 < r \leq -0,5$ ή $0,5 \leq r < 0,7$ υπάρχει μέση γραμμική συσχέτιση.

Αν $-0,8 < r \leq -0,7$ ή $0,7 \leq r < 0,8$ υπάρχει ισχυρή γραμμική συσχέτιση.

Αν $-1 < r \leq -0,8$ ή $0,8 \leq r < 1$ υπάρχει πολύ ισχυρή γραμμική συσχέτιση.

Θετικές τιμές του r δεν υποδηλώνουν, κατ' ανάγκην μεγαλύτερο βαθμό γραμμικής συσχέτισης από το βαθμό γραμμικής συσχέτισης που υποδηλώνουν αρνητικές τιμές του r . Ο

βαθμός γραμμικής συσχέτισης καθορίζεται από την απόλυτη τιμή του r και όχι από το πρόσημο του r . Το πρόσημο του r καθορίζει το είδος, μόνο, της συσχέτισης (θετική ή αρνητική). Μας πληροφορεί δηλαδή για το αν αύξηση της μιας μεταβλητής αντιστοιχεί σε αύξηση ή σε μείωση της άλλης. (Ρούσσοι & Γ., 2002).

Πιο συγκεκριμένα, για το πρώτο ερευνητικό ερώτημα και για τον υπολογισμό του βαθμού αρνητικής επιρροής της πανδημίας στις επιχειρήσεις των συμμετεχόντων θα υπολογιστεί με τη βοήθεια της περιγραφικής ανάλυσης ο μέσος όρος των απαντήσεων των συμμετεχόντων. Στη συνέχεια ο μέσος όρος θα συσχετιστεί δυνάμει του κριτηρίου Pearson με κάθε έναν από τους παράγοντες της ενότητας 2.2 της ομάδας Β του ερωτηματολογίου έρευνας.

Για το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα θα συσχετιστεί με τη βοήθεια του συντελεστή Pearson το ερώτημα 2.1 της ομάδας Β του ερωτηματολογίου έρευνας με τα έτη λειτουργίας των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα.

Για το τρίτο ερευνητικό ερώτημα θα γίνει συσχέτιση του μέσου όρου των ερωτήσεων της ενότητας 2.7 του ερωτηματολογίου έρευνας που αφορούν τις μορφές του τουρισμού και τον βαθμό στον οποίο επηρεάστηκαν με τον βαθμό φόβου την οικονομική ανέχεια που επηρέασε τις τουριστικές – καταναλωτικές αποφάσεις. Ο μέσος όρος της βαθμολογίας των μορφών τουρισμού θα αντιπροσωπεύσει τη ζήτηση των τουριστικών προϊόντων.

5.6 Δεοντολογία έρευνας

Όπως όλες οι έρευνες που διενεργούνται με τη βοήθεια ανθρώπων, έτσι και η παρούσα έρευνα οφείλει να διασφαλίσει την προστασία των συμμετεχόντων σε αυτή, τόσο σωματικά όσο και πνευματικά. Καθώς η έρευνα έλαβε χώρα με τη βοήθεια ηλεκτρονικού ερωτηματολογίου τίθεται ζήτημα προστασίας των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων σε αυτή και ειδικότερα, ο ερευνητής οφείλει να διαφυλάξει τα προσωπικά δεδομένα των συμμετεχόντων (φύλο, ηλικία κλπ.) και να μην επιτρέψει τυχόν διαρροή αυτών. Ακόμα, οφείλει να ενημερώσει τους δυνητικούς συμμετέχοντες πριν λάβουν μέρος στην έρευνα για την ανωνυμία αυτής, αλλά και την σκοπιμότητα της έρευνας και το πλαίσιο μέσα στο οποίο υλοποιείται. Σε περίπτωση που κάποιος από τους συμμετέχοντες επιθυμεί να λάβει γνώση των αποτελεσμάτων της έρευνας, ο ερευνητής οφείλει να τον ενημερώσει κατάλληλα και άμεσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

ΑΝΤΙ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ

Σκοπό της παρούσας εργασίας αποτέλεσε η εκτίμηση των οικονομικών επιπτώσεων της πανδημίας του Κορωνοϊού για την Ελληνική οικονομία και πιο συγκεκριμένα, για τον κλάδο των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Στο πλαίσιο αυτό τα ερευνητικά ερωτήματα που έθεσε ο ερευνητής είναι τα ακόλουθα:

1. Επηρέαστηκε θετικά ή αρνητικά ο κλάδος των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων από την πανδημία του Κορωνοϊού που έπληξε την Ελληνική οικονομία; Αν ναι σε τι βαθμό; Ποιοι παράγοντες επηρεάστηκαν περισσότερο;
2. Υφίσταται συσχέτιση μεταξύ του βαθμού στον οποίο επηρεάστηκε κάθε ξενοδοχειακή επιχείρηση και των ετών λειτουργίας της;
3. Ποιες μεταβλητές επηρέασαν τη ζήτηση των τουριστικών προϊόντων κατά τους καλοκαιρινούς μήνες του έτους 2020 στην Ελλάδα; Παράγοντες όπως ο βαθμός του φόβου των τουριστών και η οικονομική ανέχεια εξαιτίας της μείωσης των μισθών επηρέασαν τις καταναλωτικές αποφάσεις όσον αφορά τον ξενοδοχειακό κλάδο στην Ελλάδα;

Για την απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων έγινε χρήση συσχετισμών της επαγωγικής στατιστικής ανάλυσης μέσω του Στατιστικού Πακέτου S.P.S.S. Οι ενότητες που ακολουθούν τη δομή του εργαλείου έρευνας, δηλαδή του ερωτηματολογίου.

6.1 Α. ΟΜΑΔΑ: ΠΡΟΦΙΛ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ – ΠΡΟΦΙΛ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα της ανάλυσης για τις δύο επιμέρους ενότητες της Α΄ Ομάδας του ερωτηματολογίου έρευνας. Οι μεταβλητές που εξετάζονται στην εν λόγω ενότητα είναι 13 στον αριθμό. Για κάθε μια μεταβλητή που αντιστοιχεί και σε μια ερώτηση παραθέτεται συγκεντρωτικός πίνακα συχνοτήτων, όπου η κωδικοποίηση των τιμών των μεταβλητών το επιτρέπει και το καθιστά εφικτό.

- ΠΡΟΦΙΛ ΕΡΩΤΩΜΕΝΟΥ

Πίνακας 6: ΠΡΟΦΙΛ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	N	%
ΕΡΩΤΗΣΗ 1. ΦΥΛΟ		
ΑΝΤΡΕΣ	183	68,79%
ΓΥΝΑΙΚΕΣ	83	31,21%
ΕΡΩΤΗΣΗ 2. ΗΛΙΚΙΑ		
18-24	3	1,12%
25-34	53	19,92%
35-49	137	51,50%
50-65	71	26,69%
>65	2	0,75%
ΕΡΩΤΗΣΗ 3. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ		
ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ Β΄ΒΑΘΜΙΑΣ	42	15,78%
ΑΕΙ	139	52,25%
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ/ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΟ	85	31,95%
ΕΡΩΤΗΣΗ 4. ΘΕΣΗ ΣΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗ		
ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ	53	19,92%
ΔΙΕΥΘΥΝΩΝ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ	26	9,77%
ΑΝΩΤΕΡΟ ΣΤΕΛΕΧΟΣ	164	61,65%
Άλλο, πχ υπεύθυνος τμήματος, υπάλληλος κλπ.	23	8,64%

ΕΡΩΤΗΣΗ 5. ΕΤΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑΣ

>=20	1	0,37%
15-19 ΕΤΗ	13	4,88%
10-14 ΕΤΗ	47	16,54%
5-9 ΕΤΗ	37	13,909%
1-4 ΕΤΗ	46	17,29%
<=1 ΕΤΟΣ	122	45,86%

ΕΡΩΤΗΣΗ 6. ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΝΑΙ	265	99,63%
ΟΧΙ	1	0,37%

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Όπως φαίνεται από τον πίνακα 6, στην έρευνα συμμετείχαν 183 άντρες, οι οποίοι απαρτίζουν το 68,79% του δείγματος, ενώ οι γυναίκες που συμμετείχαν είναι 83 στον αριθμό και αποτελούν το 31,21% του δείγματος. Το σύνολο των συμμετεχόντων ανέρχεται σε 266.

Στη συνέχεια, σύμφωνα με τον ίδιο πίνακα, η μεγαλύτερη σχετική συχνότητα, δηλαδή το 51,50% του δείγματος βρίσκεται στην ομάδα των 35-49 ετών, ενώ η μικρότερη συχνότητα 0,75% του δείγματος στην ομάδα των >65 ετών.

Επιπλέον, το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος ίσο με 52,25% διαθέτουν βασικό πτυχίο ΑΕΙ, ένα μικρότερο μέρος ίσο με 31,95% κατέχει μεταπτυχιακό τίτλο σπουδών ή διδακτορικό, ενώ ένα ακόμα μικρότερο μέρος είναι απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και αντιστοιχεί στο 15,78% του δείγματος.

Σύμφωνα με τον πίνακα 6, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων, 61,65% αποτελούν ανώτερα στελέχη των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα, ενώ η μειοψηφία κατέχει άλλα πόστα εργασίας και ανέρχεται σε 8,644%.

Ακόμα, σύμφωνα με τον πίνακα 6, οι περισσότερες επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στον χώρο των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων για μικρότερο χρονικό διάστημα του ενός έτους και ανέρχονται στο 45,86%, ενώ ένα πολύ μικρό σύνολο 0,37% του συνόλου διαθέτει εμπειρία μεγαλύτερη των 20 ετών.

Τέλος, από τον πίνακα 6 φαίνεται πως το 99,63% του δείγματος γνωρίζει κάποια ξένη γλώσσα, ενώ μόλις το 0,37% όχι.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα αναφορικά με ερωτήσεις που κλήθηκαν να απαντήσουν και σχετίζονται με το προφίλ της επιχείρησης στην οποία απασχολούνται.

▪ ΠΡΟΦΙΛ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

Πίνακας 7: ΠΡΟΦΙΛ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ	N	%
ΕΡΩΤΗΣΗ 1. ΝΟΜΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ		
ΑΤΟΜΙΚΗ	28	10,52%
Ο.Ε.	22	8,27%
Ε.Π.Ε.	15	5,63%
Α.Ε.	140	52,63%
FRANCHISE	2	0,75%
ΜΕΛΟΣ ΟΜΙΛΟΥ	49	18,42%
ΑΛΛΟ	10	3,70%
ΕΡΩΤΗΣΗ 2. ΕΙΔΟΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ		
3 ΑΣΤΕΡΙΑ ΚΑΙ 4 ΑΣΤΕΡΙΑ	1	0,37%

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑΚΟΣ ΟΜΙΛΟΣ	1	0,37%
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΜΕ >5 ΑΣΤΕΡΙΑ	39	14,66%
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΜΕ 1-3 ΑΣΤΕΡΙΑ	59	22,18%
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΜΕ 4 ΑΣΤΕΡΙΑ	68	25,56%
ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟ ΜΕ 5 ΑΣΤΕΡΙΑ	94	35,33%
ΠΑΝΣΙΟΝ	2	0,75%
ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΟ ΚΑΤΑΛΥΜΑ	1	0,37%
ΣΟΥΙΤΕΣ	1	0,37%
ΕΡΩΤΗΣΗ 3. ΕΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΗΣ		
>=20	131	49,24%
15-19 ΕΤΗ	36	13,53%
10-14 ΕΤΗ	46	17,29%
5-9 ΕΤΗ	22	8,27%
1-4 ΕΤΗ	22	8,27%
<=1 ΕΤΟΣ	9	3,33%
ΕΡΩΤΗΣΗ 4. ΔΙΑΡΚΕΙΑ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ		
12ΜΗΝΗ	3	1,12%
6ΜΗΝΗ	163	61,27%
3ΜΗΝΗ	98	36,84%
ΆΛΛΟ	2	0,75%

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Σύμφωνα με τον πίνακα 7, το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων κατέχουν τη νομική μορφή της Ανώνυμης εταιρείας, σε ποσοστό 52,63%. Αντίστοιχα, η αμέσως επόμενη κατηγορία σε σχετική συχνότητα είναι αυτή κατά την οποία η επιχείρηση που έλαβε μέρος στην έρευνα αποτελεί μέλος ομίλου σε ποσοστό 18,42% και το υπόλοιπο δείγμα μοιράζεται ανάμεσα στις κατηγορίες των ατομικών επιχειρήσεων, των Ομόρρυθμων εταιρειών, των Εταιρειών περιορισμένης ευθύνης, των εταιρειών Franchise και λοιπών νομικών μορφών.

Στη συνέχεια του ίδιου πίνακα, παρουσιάζεται ο τρόπος με τον οποίο κατανέμεται το δείγμα βάσει του είδους της επιχείρησης. Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος αποτελούν οι περιπτώσεις ξενοδοχείων με 5 αστέρια, που αποτελούν το 35,33% του δείγματος. Αντίστοιχα, τη μικρότερη σχετική συχνότητα έχουν οι περιπτώσεις των επιχειρήσεων που αποτελούν σουίτες, παραδοσιακά καταλύματα, ξενοδοχειακούς ομίλους και εκείνες που διαθέτουν 3 και 4 αστέρια. Η σχετική συχνότητα των περιπτώσεων αυτών ανέρχεται σε 0,37% για κάθε μια τιμή της μεταβλητής.

Αντίστοιχα, παρουσιάζονται τα έτη λειτουργίας των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα. Η μειοψηφία των επιχειρήσεων δραστηριοποιείται στον χώρο για λιγότερο χρονικό διάστημα από ένα έτος και ανέρχονται σε 3,33%. Αντίστοιχα, το 49,24% του δείγματος δραστηριοποιείται περισσότερα από 20 έτη και είναι πιθανό να μπορέσει να ανταποκριθεί στις προκλήσεις που γεννά η πανδημία του COVID-19.

Τέλος, φαίνονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων αναφορικά με τη διάρκεια λειτουργίας της επιχείρησης κατά τη διάρκεια ενός ημερολογιακού έτους. 2 από τους 266 συμμετέχοντες έδωσαν διαφορετικές τιμές από τις προτεινόμενες, ενώ το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος που ισούται με το 61,27% αυτού απάντησε πως έχει 6μηνη διάρκεια λειτουργίας.

Ακόμα, ο κάτωθι πίνακας που αποτελεί συνέχεια του προηγούμενου, παρουσιάζει τον μέσο όρο του αριθμού εργαζόμενων εντός των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων του δείγματος, οι οποίοι όμως απασχολούνται ως μόνιμο προσωπικό. Ακόμα, δείχνει τη μέγιστη και ελάχιστη τιμή των παρατηρήσεων και το άθροισμα του απασχολούμενου προσωπικού εντός των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων που έλαβαν μέρος στην έρευνα. Όπως φαίνεται από τον πίνακα 8 ο μέσος όρος του απασχολούμενου μόνιμου εργατικού δυναμικού ανέρχεται σε 426,07 άτομα, η ελάχιστη τιμή σε 0 και η μέγιστη σε 10.000. Παρατηρείται αισθητή διαφορά στον μέσο όρο, αλλά και το σύνολο του απασχολούμενου προσωπικού που αποτελεί μόνιμο

προσωπικό και έκτακτο προσωπικό.

Πίνακας 8: Αριθμός εργαζομένων ΜΟΝΙΜΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΚΑΙ ΕΚΤΑΚΤΟ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ

	MIN	MAX	MEAN	SUM
Μόνιμο προσωπικό	0	10.000	426,07	113.336
Έκτακτο προσωπικό	0	8000	173,81	46.235

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Αντίστοιχα, από τον ίδιο πίνακα φαίνεται ο μέσος όρος, η ελάχιστη και μέγιστη τιμή των παρατηρήσεων και το άθροισμα αυτών όσον αφορά τον αριθμό των εργαζομένων εντός των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων του δείγματος, οι οποίοι όμως απασχολούνται ως έκτακτο προσωπικό. Όπως φαίνεται από τον πίνακα ο μέσος όρος του απασχολούμενου μόνιμου εργατικού δυναμικού ανέρχεται σε 174 άτομα, η ελάχιστη τιμή είναι το 0, ενώ η μέγιστη τιμή είναι το 8.000, ενώ τέλος το άθροισμα των τιμών των απαντήσεων ισούται με 46.235 και αντιστοιχεί στο άθροισμα του εργατικού δυναμικού του συνόλου των επιχειρήσεων που απασχολούνται ως έκτακτο προσωπικό.

6.2B. ΟΜΑΔΑ: COVID-19

Στη συνέχεια, στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται με τη σειρά που εμφανίζονται στο ερωτηματολόγιο οι ομαδοποιημένες απαντήσεις των συμμετεχόντων στις ερωτήσεις της δεύτερης ενότητας. Για κάθε μια ενότητα πριν την παρουσίαση των αποτελεσμάτων δίνεται ο τίτλος της, όπως ακριβώς στο ερωτηματολόγιο έρευνας.

2.1 Παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό η επιχείρησή σας έχει επηρεαστεί αρνητικά έως σήμερα από την πανδημία του COVID-19

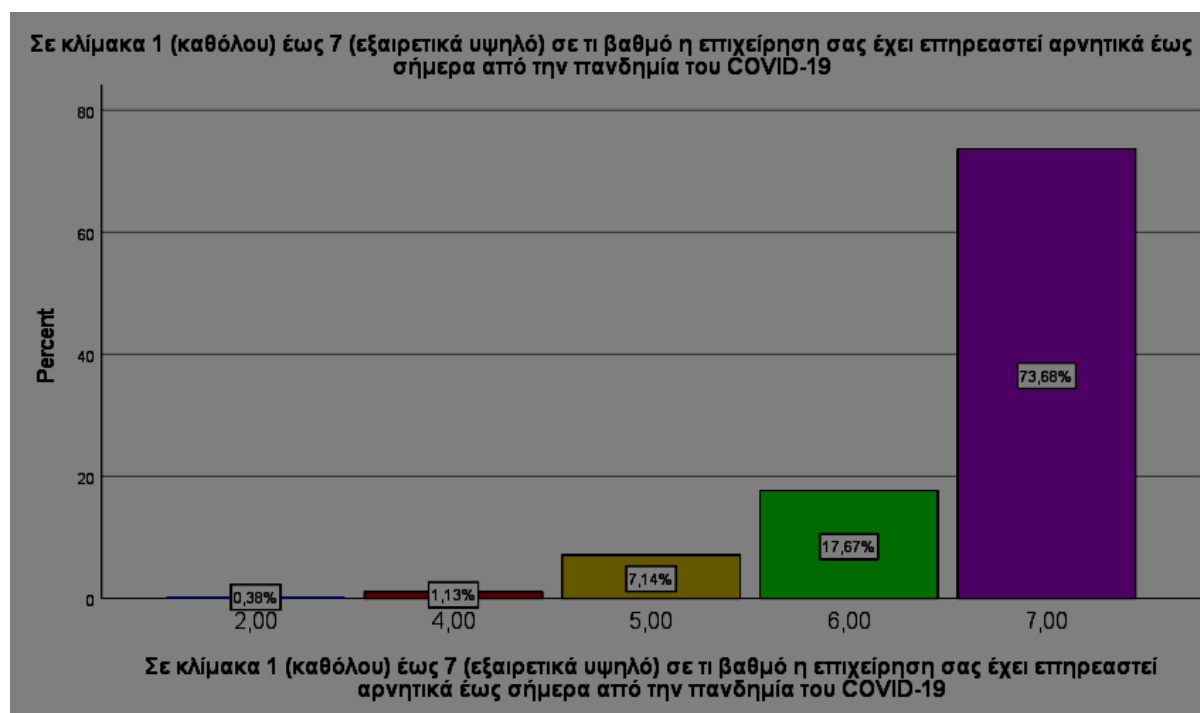
Πίνακας 9:2.1 Παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό η επιχείρησή σας έχει επηρεαστεί αρνητικά έως σήμερα από την πανδημία του COVID-19

Statistics

N	Valid	266
	Missing	0
Mean		6,6278
Std. Deviation		,72204
Minimum		2,00
Maximum		7,00

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Γράφημα 1:2.1 Σε τι βαθμό η επιχείρησή σας έχει επηρεαστεί αρνητικά έως σήμερα από την πανδημία του COVID-19

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα του πίνακα 9, όπως παρουσιάζονται και στο γράφημα 11, φαίνεται πως ο μέσος όρος των απαντήσεων των ερωτηθέντων διαμορφώθηκε βάσει 266 απαντήσεων σε 6,62, δηλαδή προσεγγίζει την τιμή υψηλό. Οι συμμετέχοντες δηλαδή θεωρούν πως η πανδημία έχει επηρεάσει την επιχείρησή τους αρνητικά σε ιδιαίτερα υψηλό επίπεδο.

Αξιοπρόσεκτο είναι το γεγονός πως κανείς από τους ερωτηθέντες δεν έδωσε ως απάντηση την τιμή "11" που περιγράφει την επιλογή "καθόλου".

2.2 Ανάλογα με το είδος της επιχείρησής σας, παρακαλούμε αξιολογήστε πολύ προσεκτικά σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό έχει επηρεαστεί από τον COVID-19 η επιχείρησή σας αναφορικά με τους ακόλουθους παράγοντες

Πίνακας 10:2.2 Σε τι βαθμό έχει επηρεαστεί από τον COVID-19 η επιχείρησή σας αναφορικά με τους ακόλουθους παράγοντες

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation	Variance
Φήμη και πελατεία	266	1,00	7,00	3,3383	2,13996	4,579
Έσοδα – τζίρος – κύκλος εργασιών	266	1,00	7,00	6,3496	1,30092	1,692
Μείωση του μεριδίου αγοράς	266	1,00	7,00	4,3985	2,02229	4,090
Μείωση θέσεων εργασίας μόνιμου στελεχιακού δυναμικού	266	1,00	7,00	4,0827	2,24884	5,057

Δυσκολία κάλυψης οικονομικών σας υποχρεώσεων σε οργανισμούς δημοσίου	266	1,00	7,00	4,5489	2,03355	4,135
Δυσκολία κάλυψης οικονομικών σας υποχρεώσεων έναντι τραπεζών	266	1,00	7,00	4,2744	2,10746	4,441
Δυσκολία κάλυψης οικονομικών σας υποχρεώσεων σε προμηθευτές	266	1,00	7,00	4,0263	2,08210	4,335
Δυσκολία κάλυψης πάγιων λειτουργικών αναγκών	266	1,00	7,00	4,2415	1,97191	3,888
Μείωση μισθών των εργαζομένων	266	1,00	7,00	3,9474	2,13264	4,548
Σχεδιασμός νέων προϊόντων και υπηρεσιών	266	1,00	7,00	4,6528	1,90897	3,644
Αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας της επιχείρησης	266	1,00	7,00	5,3647	1,71302	2,934
Αδυναμία ολοκλήρωσης προγράμματος επέκτασης ή επένδυσης	266	1,00	7,00	4,8346	2,09106	4,373
Αδυναμία προώθησης και υποστήριξης της εικόνας της επιχείρησης	266	1,00	7,00	4,0677	1,96649	3,867
Δυνατότητα δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας	266	1,00	7,00	5,3797	2,20347	4,855
Αδυναμία εισόδου της επιχείρησης σε νέες αγορές	266	1,00	7,00	4,6992	1,96761	3,871

Valid N (listwise) 266

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Όπως μπορούμε να παρατηρήσουμε από τον πίνακα 10 στον μεγαλύτερο βαθμό (ο οποίος εκφράζεται με τον μέσο όρο) έχει επηρεαστεί ο Τζίρος των επιχειρήσεων, δηλαδή τα έσοδά τους από την πανδημία του COVID-19. Ο εν λόγω μέσος όρος διαμορφώνεται σε 6,34, ιδιαίτερα υψηλός. Σε εξίσου υψηλά επίπεδα φαίνεται να βρίσκεται η άποψη των συμμετεχόντων αναφορικά με τον επηρεασμό της αλλαγής στον τρόπο λειτουργίας της επιχείρησης και τη δυνατότητα δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας, που αντίστοιχα οι μέσοι όροι διαμορφώνονται σε 5,36 και 5,37. Λιγότερο φαίνεται να έχει επηρεαστεί η φήμη και η πελατεία των επιχειρήσεων που συμμετείχαν στην έρευνα, με μέσο όρο 3,33.

2.3 Παρακαλούμε αξιολογήστε πολύ προσεκτικά σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό η κρίση του COVID-19 σας επηρέασε προσωπικά ως άτομο

Πίνακας 11:2.3 Σε τι βαθμό η κρίση του COVID-19 σας επηρέασε προσωπικά ως άτομο

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Φόβος για την προσωπική σας υγεία	266	1,00	7,00	4,090226	1,840667
Φόβος για την υγεία των οικείων σας	266	1,00	7,00	5,31203	1,710237
Φόβος για την υγεία των εργαζομένων σας	266	1,00	7,00	5,157895	1,647604
Αίσθημα αβεβαιότητας για τη βιωσιμότητα της επιχείρησης σας	266	1,00	7,00	5,067669	1,798093

Άγχος μήπως κλείσει η επιχείρησή σας	266	1,00	7,00	4,488722	2,017346
Άγχος για τη διατήρηση των θέσεων εργασίας	266	1,00	7,00	5,492481	1,63047
Άγχος για την ικανοποίηση των οικονομικών υποχρεώσεών σας	266	1,00	7,00	5,413534	1,740214
Αρνητική ψυχολογία στις σχέσεις σας με τους πελάτες	264	1,00	7,00	3,443182	1,981999
Αρνητική ψυχολογία στις σχέσεις σας με τους εργαζόμενους	266	1,00	7,00	3,443609	2,016586
Αρνητική ψυχολογία στις σχέσεις σας με τους φίλους	266	1,00	7,00	3,033835	1,927649
Αρνητική ψυχολογία με τους οικείους σας	266	1,00	7,00	2,996241	1,983894
Έλλειψη αυτοπεποίθησης στις αποφάσεις σας	265	1,00	7,00	3,316981	1,95147
Έλλειψη λογικής σκέψης και προγραμματισμού	266	1,00	7,00	3,093985	1,950956
Δυσκολία εξεύρεσης λύσεων σε άμεσα προβλήματα	265	1,00	7,00	3,264151	1,860178
Δυσκολία τέλεσης του έργου σας και των καθηκόντων σας	266	1,00	7,00	3,823308	1,954864
Valid N (listwise)	266				

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 11 φαίνεται πως στον μεγαλύτερο βαθμό οι συμμετέχοντες έχουν επηρεαστεί ως προς την διατήρηση των θέσεων εργασίας με μέσο όσο

4,492, αντίστοιχα για την ικανοποίηση των οικονομικών τους υποχρεώσεων με μέσο όσο 5,413. Λιγότερο φαίνεται να τους επηρεάζουν η διαμόρφωση αρνητικής ψυχολογίας με τους οικείους τους και οι σχέσεις με τους φίλους τους.

2.4 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε κατά πόσο συμφωνείτε με τα ακόλουθα

Πίνακας 12:2.4 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε κατά πόσο συμφωνείτε με τα ακόλουθα

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Το 2020 ΜΑΛΛΟΝ είναι μια εντελώς ‘χαμένη χρονιά’ για τον ελληνικό τουρισμό	266	1,00	7,00	4,9549	1,81343
Το 2020 είναι μια σχετικά ‘χαμένη χρονιά’ για τον ελληνικό τουρισμό	266	1,00	7,00	5,0338	1,72298
Το 2020 είναι μια χρονιά που ‘μερικώς’ μπορεί να υπάρξει τουρισμός	266	1,00	7,00	4,6203	1,75117
Το 2020 ο τουρισμός θα πρέπει να βασιστεί στον ‘εγχώριο τουρισμό’	266	1,00	7,00	4,2030	2,03093
Η πανδημία του COVID-19 θα είναι αιτία αλλαγών στο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα	266	1,00	7,00	5,2895	1,66961

Η πανδημία του COVID-19 θα έχει αρνητικές επιδράσεις στον ελληνικό τουρισμό μακροπρόθεσμα	266	1,00	7,00	3,9474	1,99553
Η πανδημία του COVID-19 θα έχει αρνητικές επιδράσεις στον ελληνικό τουρισμό και τα επόμενα 2 χρόνια	266	1,00	7,00	4,7030	1,91473
Η πανδημία του COVID-19 είναι κάτι παροδικό που θα επηρεάσει τον τουρισμό στην Ελλάδα μόνο φέτος	266	1,00	7,00	3,6053	1,99201
Valid N (listwise)	266				

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Από τον πίνακα 12 παρατηρούμε πως οι μέσοι όροι των ερωτήσεων διαμορφώνονται γενικά πάνω από τον αριθμό 3. Οι συμμετέχοντες φαίνεται να συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό, 5,28 με το γεγονός πως η πανδημία θα αποτελέσει αιτία αλλαγών στο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης της Ελλάδας, ενώ σε μικρότερο βαθμό συμφωνούν με το γεγονός πως η πανδημία θα είναι παροδική και θα επηρεάσει τον τουρισμό μόνο για φέτος.

2.5 Σε αντιδιαστολή με την οικονομική κρίση των προηγούμενων ετών, παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό οι ακόλουθοι παράγοντες είναι δυνατόν να βοηθήσουν την επιχείρησή σας να κάνει επανεκκίνηση μετά την κρίση του COVID-19

Πίνακας 13:2.5 Σε αντιδιαστολή με την οικονομική κρίση των προηγούμενων ετών, παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό οι ακόλουθοι παράγοντες είναι δυνατόν να βοηθήσουν την επιχείρησή σας να κάνει επανεκκίνηση μετά την κρίση του COVID-19

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Εθνικοί Παράγοντες					
Η παρούσα οικονομική κατάσταση της χώρας	266	1,00	7,00	4,0564	1,84918
Η βελτίωση της αξιοπιστίας της χώρας	266	1,00	7,00	5,2256	1,58348
Η οικονομική / αναπτυξιακή πολιτική και κίνητρα σε σχέση με τον τουρισμό	266	1,00	7,00	5,1316	1,64419
Μια νέα εξειδικευμένα σχεδιασμένη τουριστική στρατηγική με βάση τα νέα δεδομένα της κρίσης	266	1,00	7,00	5,3571	1,60315
Η προσέγγιση νέων εθνικών τουριστικών αγορών	265	1,00	7,00	4,9321	1,71753
Η συνολική βελτίωση της χώρας ως τουριστικού προορισμού	266	1,00	7,00	5,6128	1,53342
Η Ελλάδα αποτελεί έναν αναγνωρισμένο top brand τουριστικό προορισμό διεθνώς	266	1,00	7,00	5,6504	1,47749
Περιφερειακοί – Τοπικοί Παράγοντες					
Η ύπαρξη νέας εστιασμένης τουριστικής στρατηγικής με βάση τα νέα δεδομένα	266	1,00	7,00	5,5000	1,51533
Η ανάδειξη της μοναδικότητας και ιδιαιτερότητας της περιοχής	266	1,00	7,00	5,5602	1,42688

Η ενίσχυση της δημιουργίας νέων τουριστικών επιχειρήσεων	266	1,00	7,00	4,2180	1,85854
Η περιοχή αποτελεί από μόνη της έναν top brand τουριστικό προορισμό	266	1,00	7,00	5,0000	1,79517
Η εστίαση σε συγκεκριμένες τουριστικές αγορές	266	1,00	7,00	4,6316	1,62515
Η συνεργασία των τοπικών φορέων και επιχειρήσεων του τουρισμού	266	1,00	7,00	5,5338	1,58316
Η εκμετάλλευση ευρωπαϊκών προγραμμάτων και χρηματοδοτήσεων	266	1,00	7,00	5,7782	1,53194
Σε επίπεδο επιχείρησης					
Η φήμη και το καλό όνομα της επιχείρησης	266	1,00	7,00	6,0489	1,35753
Η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών	266	1,00	7,00	6,2030	1,29591
Η επένδυση σε νέα εξειδικευμένα προϊόντα ή υπηρεσίες	266	1,00	7,00	5,6992	1,42477
Η επένδυση στην προώθηση και διάχυση της εικόνας της επιχείρησης μέσω της τεχνολογίας και social media	266	1,00	7,00	5,7594	1,41768
Η ύπαρξη συγκεκριμένου σχεδίου μάρκετινγκ	266	1,00	7,00	5,8195	1,37544
Η τεχνογνωσία και εξειδίκευση της επιχείρησης	266	1,00	7,00	5,8872	1,33263
Η επένδυση σε νέο εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό	266	1,00	7,00	5,2105	1,59268

Η γνώση των εξελίξεων στις τάσεις και προτιμήσεις των τουριστών στη διεθνή αγορά	266	1,00	7,00	5,9248	1,32679
Η χρησιμοποίηση δεδομένων σχετικά με την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών	266	1,00	7,00	5,7895	1,41449
Η εκμετάλλευση ευρωπαϊκών προγραμμάτων και χρηματοδοτήσεων	265	1,00	7,00	5,7736	1,48275
Η υποστήριξη μέσω τραπεζικών δανείων και κεφαλαίων	266	1,00	7,00	5,1316	1,74009
Valid N (listwise)	266				

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Σύμφωνα με τον πίνακα 13 φαίνεται πως οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να απαντήσουν σε τρία επίπεδα, σε επίπεδο εθνικών παραγόντων, σε επίπεδο επιχείρησης και σε επίπεδο τοπικών παραγόντων. Παράγοντας που κατά την κρίση των συμμετεχόντων είναι σε θέση να συμβάλλει ώστε να ανακάμψει η επιχείρησή τους μετά την πανδημία του COVID-19 είναι η φήμη και το καλό όνομα της επιχείρησης, με μέσο όρο 6,04, η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών με μέσο όρο 6,20, ενώ λιγότερο θα συμβάλλει η υποστήριξη με δανειακά κεφάλαια τραπεζών.

Αντίστοιχα, από τους εθνικούς παράγοντες εκείνοι που θα συμβάλλουν σε μεγάλο βαθμό θα είναι το γεγονός πως η χώρα γενικά αποτελεί έναν "top" προορισμό για διακοπές, με μέσο όρο 5,65 και η συνολική βελτίωση της χώρας ως τουριστικού προορισμού, με μέσο όρο 5,61. Λιγότερο θα συμβάλλει η παρούσα οικονομική κατάσταση της χώρας με μέσο όρο 4,05.

Τέλος, όσον αφορά τους τοπικούς παράγοντες κατά το μεγαλύτερο βαθμό θα συμβάλλει η εκμετάλλευση των ευρωπαϊκών προγραμμάτων και χρηματοδοτήσεων με μέσο όρο 5,77, ενώ σε μικρότερο βαθμό θα συμβάλλει η ενίσχυση της δημιουργίας νέων τουριστικών επιχειρήσεων, με μέσο όρο 4,21.

2.6 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό συμφωνείτε... ότι η πανδημία του COVID-19...

Πίνακας 14:2.6 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό συμφωνείτε... ότι η πανδημία του COVID-19..

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Διεθνές επίπεδο					
σηματοδοτεί την αρχή μιας νέας εποχής στη διεθνή τουριστική αγορά	266	1,00	7,00	5,5639	1,57026
θα επηρεάσει την διεθνή τουριστική ζήτηση (αλλαγή στις τάσεις, ανάγκες και ψυχολογία των τουριστών)	266	1,00	7,00	5,8496	1,39809
θα επηρεάσει την διεθνή τουριστική προσφορά (δημιουργία νέων εξειδικευμένων προϊόντων και υπηρεσιών)	266	2,00	7,00	5,7594	1,35786
θα ενδυναμώσει ακόμα περισσότερο το μοντέλο της 'τουριστικής ικανοποίησης μέσα από τη βιωματική εμπειρία'	266	1,00	7,00	4,7669	1,70188
θα εντείνει ακόμα περισσότερο τον ανταγωνισμό μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων διεθνώς	266	2,00	7,00	5,5188	1,42008
θα ευνοήσει την συνεργασία μεταξύ τουριστικών επιχειρήσεων διεθνώς	265	1,00	7,00	4,6113	1,71111

θα οδηγήσει πολλές επιχειρήσεις διεθνώς σε έξοδο τους από την τουριστική αγορά στο άμεσο μέλλον	264	1,00	7,00	5,0871	1,62091
δε θα επηρεάσει αρνητικά τους μεγάλους τουριστικούς ομίλους/ πολυεθνικές	266	1,00	7,00	3,7669	1,97680
δε θα επηρεάσει αρνητικά τους διεθνείς κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς στα επόμενα χρόνια	266	1,00	7,00	4,0000	1,87737

Ελλάδα

αποτελεί μια ιδανική ευκαιρία ανασχεδιασμού του μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα για τα επόμενα χρόνια	266	1,00	7,00	5,2406	1,71629
θα επηρεάσει την τουριστική ζήτηση (αλλαγή στις τάσεις, ανάγκες και ψυχολογία των τουριστών)	266	1,00	7,00	5,6981	1,35938
θα επηρεάσει την τουριστική προσφορά (δημιουργία νέων εξειδικευμένων προϊόντων και υπηρεσιών)	266	1,00	7,00	5,5338	1,40645
θα ενδυναμώσει ακόμα περισσότερο το μοντέλο της «τουριστικής ικανοποίησης μέσα από τη βιωματική εμπειρία»	266	1,00	7,00	4,8045	1,71325
θα εντείνει ακόμα περισσότερο τον ανταγωνισμό μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων	266	1,00	7,00	5,4511	1,41403

θα ευνοήσει την συνεργασία μεταξύ τουριστικών επιχειρήσεων	266	1,00	7,00	4,3887	1,72434
θα οδηγήσει πολλές επιχειρήσεις σε εθνικό επίπεδο στην έξοδο τους από την τουριστική αγορά στο άμεσο μέλλον	266	1,00	7,00	5,1880	1,54749
δε θα επηρεάσει αρνητικά τους μεγάλους τουριστικούς ομίλους/ πολυεθνικές	266	1,00	7,00	3,7256	1,91810
δε θα επηρεάσει αρνητικά τη χώρα μας ως διεθνή κορυφαίο τουριστικό προορισμό στα επόμενα χρόνια	266	1,00	7,00	4,2594	2,00857
Valid N (listwise)	266				

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Σύμφωνα με τον πίνακα 14 φαίνεται πως σε διεθνές επίπεδο οι συμμετέχοντες συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό 5,8 / 7 ως προς το γεγονός πως η πανδημία θα επηρεάσει την διεθνή τουριστική ζήτηση (αλλαγή στις τάσεις, ανάγκες και ψυχολογία των τουριστών), ενώ συμφωνούν πως σε μικρό βαθμό η πανδημία δεν θα επηρεάσει αρνητικά τους μεγάλους τουριστικούς προορισμούς ομίλων και πολυεθνικών, με μέσο όσο 3,7.

Αντίστοιχα, όσον αφορά την Ελλάδα, ο μεγαλύτερος μέσος όρος των απαντήσεων των συμμετεχόντων παρατηρείται για τις περιπτώσεις εκείνες που η πανδημία πιστεύεται πως θα επηρεάσει την τουριστική ζήτηση (αλλαγή στις τάσεις, ανάγκες και ψυχολογία των τουριστών) με βαθμολογία μέσου όρου 5,69 / 7 και πως θα επηρεάσει την τουριστική προσφορά (δημιουργία νέων εξειδικευμένων προϊόντων και υπηρεσιών) με μέσο όρο 5,53. Αντίστοιχα, τον μικρότερο μέσο όρο από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων όσον αφορά το επίπεδο της Ελλάδας φαίνεται να λαμβάνουν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες πιστεύεται πως η πανδημία, όπως και σε διεθνές επίπεδο, δεν θα επηρεάσει αρνητικά τους μεγάλους τουριστικούς ομίλους/ πολυεθνικές με μέσο όσο 3,72 / 7.

2.7 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό η πανδημία του COVID-19 έχει επηρεάσει τις παρακάτω μορφές τουρισμού στην Ελλάδα

Πίνακας 15:2.7 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό η πανδημία του COVID-19 έχει επηρεάσει τις παρακάτω μορφές τουρισμού στην Ελλάδα

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Μαζικός τουρισμός	266	1,00	7,00	6,6391	,83633
Θρησκευτικός τουρισμός	266	1,00	7,00	5,7030	1,51413
Γαστρονομικός τουρισμός	266	1,00	7,00	5,8421	1,30220
Πολιτιστικός τουρισμός	265	1,00	7,00	5,6491	1,39311
Τουρισμός Κρουαζιέρας	266	1,00	7,00	6,5902	1,01002
Τουρισμός Σκαφών (γιουτ)	266	1,00	7,00	5,3571	1,60079
Ορεινός τουρισμός	265	1,00	7,00	4,8642	1,64813
Συνεδριακός τουρισμός ΕΚΘΕΣΕΙΣ	266	1,00	7,00	6,5263	,98731
Φυσιολατρικός – περιπατητικός τουρισμός	266	1,00	7,00	4,6842	1,72821
Τουρισμός Κατασκήνωσης/ Camping	266	1,00	7,00	5,1203	1,57354
Αθλητικός τουρισμός	266	1,00	7,00	5,6391	1,44242
Αστικός τουρισμός	265	1,00	7,00	5,8679	1,33765
Αγροτικός τουρισμός	264	1,00	7,00	4,8674	1,62017

Mega events (μεγάλα πολιτιστικά – αθλητικά γεγονότα)	266	1,00	7,00	6,5865	,95663
Valid N (listwise)	266				

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Σύμφωνα με τον πίνακα 15, φαίνεται πως βάσει των απόψεων των συμμετεχόντων εκείνη η μορφή τουρισμού που έχει επηρεαστεί σε μεγαλύτερο βαθμό είναι ο μαζικός τουρισμός με μέσο όσο 6,63 / 7, αλλά και ο συνεδριακός τουρισμός με μέσο όρο 6,52 / 7, όπως και τα μεγάλα πολιτιστικά ή αθλητικά γεγονότα με μέσο όσο 6,58. Σε λιγότερο βαθμό φαίνεται να θεωρείται πως έχουν επηρεαστεί ο ορεινός τουρισμός και ο αγροτικός τουρισμός με μέσο όσο 4,68/7 και 4,86 /7 αντίστοιχα.

2.8 Με βάση τα στατιστικά δεδομένα και τις εκτιμήσεις των ειδικών της υγείας, η Ελλάδα αποτελεί πλέον έναν από τους ασφαλέστερους κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς διεθνώς, αναφορικά με την ύπαρξη του COVID-19.

Παράλληλα οι κύριες τουριστικές αγορές της Ελλάδας (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Τουρκία, ΗΠΑ, Μεγ. Βρετανία) είναι και αυτές που παρουσιάζουν τη χειρότερη εικόνα αναφορικά με τον COVID -19.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, παρακαλούμε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό συμφωνείτε με τα ακόλουθα:

Πίνακας 16: 2.8 Με βάση τα στατιστικά δεδομένα και τις εκτιμήσεις των ειδικών της υγείας, η Ελλάδα αποτελεί πλέον έναν από τους ασφαλέστερους κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς διεθνώς, αναφορικά με την ύπαρξη του COVID-19

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Ζήτηση					
Οι κάτοικοι των χωρών αυτών δε θα έχουν την απαιτούμενη ψυχολογία να σκεφτούν και να πραγματοποιήσουν διακοπές οπουδήποτε	2661,00	7,00	4,92	111,71	111
δε θα έχουν την απαιτούμενη οικονομική δυνατότητα να σκεφτούν και να πραγματοποιήσουν διακοπές οπουδήποτε	2661,00	7,00	4,63	161,61	1350
για λόγους καθαρά ψυχολογικούς θα πραγματοποιήσουν διακοπές φέτος σε κάποιο ασφαλή προορισμό	2651,00	7,00	5,09	811,70	054
για λόγους καθαρά ψυχολογικούς θα πραγματοποιήσουν διακοπές φέτος στην Ελλάδα που είναι ο πιο ασφαλής προορισμός	2661,00	7,00	4,62	781,62	313
για λόγους ασφάλειας θα προτιμήσουν να κάνουν διακοπές όχι σε πολυσύχναστους και κορυφαίους προορισμούς στην Ελλάδα	2651,00	7,00	4,86	421,62	265
θα πραγματοποιήσουν διακοπές στη χώρα μας αν ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις τους για υγιεινή και ασφάλεια στους προορισμούς που επιλέγουν	2661,00	7,00	5,58	651,54	005
θα δεχθούν να ακολουθήσουν οι ίδιοι πρωτόκολλα υγιεινής προκειμένου να πραγματοποιήσουν διακοπές στη χώρα μας	2661,00	7,00	5,25	561,58	842
Οι ευρωπαίοι κάτοικοι αλλά και άλλοι θα πραγματοποιήσουν διακοπές στη χώρα μας διότι είναι ο πιο ασφαλής τουριστικός προορισμός	2661,00	7,00	5,07	521,51	1283

Προσφορά

Η επιχείρησή σας είναι διατεθειμένη να δεχτεί πελάτες / τουρίστες από τις παραπάνω χώρες	2661,00	7,00	5,27821,72595
Η επιχείρησή σας είναι διατεθειμένη να δεχτεί τουρίστες εφόσον πιστοποιείται επίσημα ότι δεν είναι φορείς του COVID-19	2661,00	7,00	5,99251,42218
Η επιχείρησή σας είναι διατεθειμένη να ακολουθήσει πρωτόκολλα υγιεινής προκειμένου να διασφαλιστεί η υγεία των τουριστών σας	2661,00	7,00	6,37971,16660
Η επιχείρησή σας είναι διατεθειμένη να μειώσει τον αριθμό των εισερχόμενων πελατών σας προκειμένου να μην παρατηρείται συνωστισμός	2661,00	7,00	5,46991,65320
είναι διατεθειμένη να σχεδιάσει νέα προϊόντα/ υπηρεσίες ώστε οι πελάτες σας να εισπράττουν τη μέγιστη δυνατή ικανοποίηση με ασφάλεια	2651,00	7,00	5,89061,44839
είναι διατεθειμένη να επενδύσει στην συλλογή δεδομένων προκειμένου να σκιαγραφήσει την ψυχολογία και το προφίλ των τουριστών	2661,00	7,00	5,07891,67258
Η επιχείρησή σας θα στραφεί περισσότερο στον εγχώριο τουρισμό για τη φετινή περίοδο	2661,00	7,00	4,29322,02170
είναι διατεθειμένη να προβεί σε μείωση κόστους υπηρεσιών προκειμένου να προσελκύσει τουρίστες με χαμηλότερο εισοδηματικό προφίλ	2661,00	7,00	3,75941,98732

Η επιχείρησή σας θα διατηρήσει την ίδια τιμολογιακή πολιτική ανεξάρτητα με το εισοδηματικό προφίλ των τουριστών-επισκεπτών	2661,00	7,00	4,74811,70916
Valid N (listwise)	266		

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Σύμφωνα με τον πίνακα 16 φαίνονται οι απαντήσεις των συμμετεχόντων αναφορικά με τον τρόπο που θα διαμορφωθεί η ζήτηση και η προσφορά ξενοδοχειακών προϊόντων. Όσον αφορά τη ζήτηση φαίνεται πως κατά 5,58 / 7 οι τουρίστες /πελάτες των ανωτέρω χωρών θα πραγματοποιήσουν διακοπές στη χώρα μας αν ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις τους για υγιεινή και ασφάλεια στους προορισμούς που επιλέγουν να πάνε. Σε αυτό σημαντικό ρόλο θα παίζει όπως φαίνεται και από άλλη ερώτηση και το γεγονός πως θα δεχθούν να ακολουθήσουν οι ίδιοι πρωτόκολλα υγιεινής προκειμένου να πραγματοποιήσουν διακοπές στη χώρα μας σε βαθμό 5,26 /7.

Αντίστοιχα και όσον αφορά την προσφορά, φαίνεται πως οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις των συμμετεχόντων είναι διατεθειμένες να ακολουθήσουν πρωτόκολλα υγιεινής προκειμένου να διασφαλιστεί η υγεία των τουριστών τους σε βαθμό 6,37/7, ενώ αντίστοιχα, είναι διατεθειμένες να δεχθούν τουρίστες εφόσον πιστοποιείται επίσημα ότι δεν είναι φορείς του COVID-19 σε βαθμό 5,99 /7.

6.3Γ. ΟΜΑΔΑ: Η δυναμική της Ελλάδας ως διεθνής τουριστικός προορισμός.....απέναντι στο COVID-19

3.1 Παρακαλούμε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό συμφωνείτε με τα ακόλουθα

Πίνακας 17:.1 Παρακαλούμε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό συμφωνείτε με τα ακόλουθα

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Η έκβαση του τουρισμού στην Ελλάδα εξαρτάται άμεσα από τις εξελίξεις στη διεθνή τουριστική αγορά	2661,00	7,00	6,20681,09480		
Η Ελλάδα είναι ένας διεθνής τουριστικός προορισμός και για το λόγο αυτό θα ανακάμψει γρήγορα	2661,00	7,00	5,12411,44445		
Η Ελλάδα έχει μια ισχυρή και υγιή οικονομία που θα βοηθήσει τις τουριστικές επιχειρήσεις να ανακάμψουν	2661,00	7,00	3,08651,72114		
Ο τουρισμός στην Ελλάδα θα επανέλθει στα επιθυμητά επίπεδα σε ένα χρόνο, το 2021	2661,00	7,00	4,19171,87458		
Ο COVID-19 θα αφήσει στον τουρισμό της Ελλάδας ισχυρό αρνητικό αποτύπωμα για τα επόμενα 5 χρόνια	2661,00	7,00	3,77441,90972		
Η θέση της Ελλάδας θα βελτιωθεί έναντι άλλων ανταγωνιστικών χωρών σε ευρωπαϊκό επίπεδο στα επόμενα χρόνια	2661,00	7,00	5,09401,48025		
Ο COVID-19 θα οδηγήσει την Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης των προηγούμενων ετών	2661,00	7,00	4,85341,61979		
Στα επόμενα χρόνια θα αυξηθεί ο εσωτερικός τουρισμός στην Ελλάδα	2661,00	7,00	4,15041,76120		

Στα επόμενα χρόνια η Ελλάδα θα αποτελέσει τουριστικό πόλο έλξης και για νέες διεθνείς τουριστικές αγορές	2661,00	7,00	5,09021,57316
Η συνεισφορά της τουριστικού τομέα στο ΑΕΠ της Ελλάδας θα αυξηθεί σημαντικά στα επόμενα χρόνια	2661,00	7,00	4,25941,68803
Valid N (listwise)	266		

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Σύμφωνα με τον πίνακα 17 φαίνεται πως σε υψηλό βαθμό οι συμμετέχοντες κατά μέσο όρο συμφωνούν με το γεγονός πως η έκβαση του τουρισμού στην Ελλάδα εξαρτάται άμεσα από τις εξελίξεις στη διεθνή τουριστική αγορά, με βαθμό 6,20 /7. Αντίστοιχα, σε μικρότερο βαθμό θεωρούν πως ο COVID-19 θα αφήσει στον τουρισμό της Ελλάδας ισχυρό αρνητικό αποτύπωμα για τα επόμενα 5 χρόνια, σε βαθμό 3,77 /7.

3.2 Παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) τη σημαντικότητα της εφαρμογής των παρακάτω πολιτικών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιούργησε ο COVID-19 στην τουριστική αγορά στην Ελλάδα

Πίνακας 18:3.2 Παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) τη σημαντικότητα της εφαρμογής των παρακάτω πολιτικών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιούργησε ο COVID-19 στην τουριστική αγορά στην Ελλάδα

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Εγγυήσεις για την ασφάλεια της υγείας των επισκεπτών από την κεντρική κυβέρνηση	266	1,00	7,00	5,7970	1,55774

Διαφάνεια των πληροφοριών που σχετίζονται με περιστατικά του νέου ιού.	266	1,00	7,00	5,8910	1,40865
Κυκλοφορία των τουριστών με πιστοποιητικά αντισωμάτων απέναντι στον νέο ιό.	265	1,00	7,00	5,4264	1,71537
Καθημερινή ενημέρωση των τουριστών σχετικά με την εμφάνιση περιστατικών του νέου ιού.	266	1,00	7,00	4,8083	1,91442
Συνεργασία του Υπουργείου Τουρισμού και του Υπουργείου Υγείας για την προβολή της υγειονομικής εικόνας της χώρας.	266	1,00	7,00	5,8120	1,49288
Ενίσχυση της δυνατότητας νοσοκομειακής περίθαλψης στον τουριστικό προορισμό	265	1,00	7,00	6,1321	1,34330
Στήριξη των τουριστικών επιχειρήσεων μέσω χρηματοδοτήσεων.	265	1,00	7,00	6,1434	1,30928
Στήριξη των τουριστικών επιχειρήσεων μέσω φορολογικών ελαφρύνσεων.	266	1,00	7,00	6,3195	1,20351
Στήριξη των τουριστικών επιχειρήσεων μέσω της παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών.	266	1,00	7,00	5,5827	1,53780
Τμηματοποίηση της αγοράς και εστίαση σε συγκεκριμένη ομάδα καταναλωτών	266	1,00	7,00	4,7782	1,72650

Χρήση εργαλείων έξυπνης καραντίνας (ειδικά βραχιόλια και εφαρμογές στο κινητό) για την ανίχνευση ύποπτων περιστατικών.	266	1,00	7,00	4,6504	2,02297
Valid N (listwise)	263				

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Σύμφωνα με τον τελευταίο πίνακα του ερωτηματολογίου που επεξηγείται με τη βοήθεια της περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης φαίνεται πως σε υψηλούς βαθμούς οι συμμετέχοντες θεωρούν πως για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιούργησε η πανδημία του COVID-19 πρέπει να στηρίξει το δημόσιο τις ξενοδοχειακές επιχειρήσεις μέσω φορο-ελαφρύνσεων σε βαθμό 6,31/7. Αντίστοιχα, πρέπει να ενισχυθεί η δυνατότητα νοσοκομειακής περίθαλψης στον τουριστικό προορισμό σε βαθμό 6,13 /7 και να στηριχθούν οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις μέσω χρηματοδοτήσεων σε βαθμό 6,14/7.

Αντίθετα, κάποιες από τις ενέργειες που θεωρούν οι συμμετέχοντες πως δεν θα βοηθήσουν σε μεγάλο βαθμό είναι η χρήση εργαλείων έξυπνης καραντίνας (ειδικά βραχιόλια και εφαρμογές στο κινητό) για την ανίχνευση ύποπτων περιστατικών, με βαθμό 4,65/7 και η τμηματοποίηση της αγοράς και εστίαση σε συγκεκριμένη ομάδα καταναλωτών, με βαθμό 4,77/7.

6.4 Εφαρμογή κριτηρίου Pearson για δημιουργία συσχετίσεων

1^ο ερευνητικό ερώτημα

- *Επηρέαστηκε θετικά ή αρνητικά ο ξενοδοχειακός κλάδος από την πανδημία του Κορωνοϊού που έπληξε την Ελληνική οικονομία; Αν ναι σε τι βαθμό; Ποιοι παράγοντες επηρεάστηκαν περισσότερο;*

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων στην ερώτηση 2.1 της Β ομάδας ερωτήσεων του ερωτηματολογίου, είδαμε πως σύμφωνα με την αξιολόγηση που έκαναν οι

ίδιοι οι συμμετέχοντες απέδωσαν μέσο όρο βαθμού αρνητικής επιρροής της πανδημίας των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων που διαχειρίζονται η οποία ανέρχεται σε 6,627 με μέγιστη τιμή το 7 = "Εξαιρετικά υψηλά". Η τυπική απόκλιση η οποία χρησιμοποιείται για να υπολογιστεί το ποσό της μεταβολής ή της διασποράς ενός συνόλου τιμών δεδομένων διαμορφώθηκε σε 0,722 (βλ. πίνακα 16), τιμή χαμηλή, γεγονός που σημαίνει πως υποδηλώνει ότι τα σημεία των δεδομένων τείνουν να είναι κοντά στο μέσο όρο, που σημαίνει πως δεν υπήρχε απόκλιση μεταξύ των απαντήσεων των συμμετεχόντων στην έρευνα.

Αντίστοιχα, για να μελετήσουμε το ποιοι παράγοντες επηρεάστηκαν περισσότερο θα κάνουμε εφαρμογή του κριτηρίου Pearson μεταξύ των ερωτήσεων 2.1 και 2.2.

Πίνακας 19: Ερευνητικό ερώτημα 1ο συσχέτιση βαθμού επιρροής και μεταβλητών

Correlations

	Σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό η επιχείρησή σας έχει επηρεαστεί αρνητικά έως σήμερα από την πανδημία του COVID-19	
Σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό η επιχείρησή σας έχει επηρεαστεί αρνητικά έως σήμερα από την πανδημία του COVID-19	Pearson Correlation	1
	Sig. (2-tailed)	
	N	266
Φήμη και πελατεία	Pearson Correlation	,092
	Sig. (2-tailed)	,136
	N	266

Έσοδα – τζίρος – κύκλος εργασιών	Pearson Correlation	,388**
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	266
Μείωση του μεριδίου αγοράς	Pearson Correlation	,185**
	Sig. (2-tailed)	,002
	N	266
Μείωση θέσεων εργασίας μόνιμου στελεχιακού δυναμικού	Pearson Correlation	,145*
	Sig. (2-tailed)	,018
	N	266
Δυσκολία κάλυψης οικονομικών σας υποχρεώσεων σε οργανισμούς δημοσίου	Pearson Correlation	,147*
	Sig. (2-tailed)	,016
	N	266
Δυσκολία κάλυψης οικονομικών σας υποχρεώσεων έναντι τραπεζών	Pearson Correlation	,147*
	Sig. (2-tailed)	,017
	N	266
Δυσκολία κάλυψης οικονομικών σας υποχρεώσεων σε προμηθευτές	Pearson Correlation	,069
	Sig. (2-tailed)	,260
	N	266

Δυσκολία κάλυψης πάγιων λειτουργικών αναγκών	Pearson Correlation	,162**
	Sig. (2-tailed)	,008
	N	265
Μείωση μισθών των εργαζομένων	Pearson Correlation	,196**
	Sig. (2-tailed)	,001
	N	266
Σχεδιασμός νέων προϊόντων και υπηρεσιών	Pearson Correlation	,194**
	Sig. (2-tailed)	,002
	N	265
Αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας της επιχείρησης	Pearson Correlation	,189**
	Sig. (2-tailed)	,002
	N	266
Αδυναμία ολοκλήρωσης προγράμματος επέκτασης ή επένδυσης	Pearson Correlation	,172**
	Sig. (2-tailed)	,005
	N	266
Αδυναμία προώθησης και υποστήριξης της εικόνας της επιχείρησης	Pearson Correlation	,175**
	Sig. (2-tailed)	,004
	N	266

Δυνατότητα δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας	Pearson Correlation	,222**
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	266
Αδυναμία εισόδου της επιχείρησης σε νέες αγορές	Pearson Correlation	,242**
	Sig. (2-tailed)	,000
	N	266

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Ο πίνακας 19 δείχνει τις συσχετίσεις μεταξύ του βαθμού επιρροής των επιχειρήσεων του ξενοδοχειακού κλάδου εξαιτίας της πανδημίας που αποδίδουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα και των παραγόντων που επηρεάστηκαν από αυτή την κρίση.

Από τις πληροφορίες του πίνακα λοιπόν παρατηρούμε αρχικά πως όλοι οι συντελεστές r είναι θετικοί αριθμοί, που σημαίνει πως αποδίδεται θετική σχέση μεταξύ του αρνητικού βαθμού επιρροής της πανδημίας και καθενός από τους παράγοντες που εξετάζονται. Αυτό σημαίνει πως όσο αυξάνει ο βαθμός που αποδίδουν οι συμμετέχοντες σε κάθε παράγοντα επιρροής της πανδημίας, αυξάνεται και ο βαθμός που αποδίδουν γενικά στην αρνητική επιρροή των επιχειρήσεών τους εξαιτίας της πανδημίας. Από τους παράγοντες που εμφανίζονται ανωτέρω κανένας δεν φαίνεται να εμφανίζει τιμές r μεγαλύτερες το 0,4, επομένως δεν υπάρχει ισχυρή συσχέτιση. Η μεγαλύτερη συσχέτιση εμφανίζονται μεταξύ βαθμού αρνητικής επιρροής και συνολικών εσόδων – τζίρου και ισούται με 0,388.

Όμως, οφείλουμε να μελετήσουμε αν τα αποτελέσματα είναι στατιστικά σημαντικά. Προς αυτό οφείλουμε να ελέγξουμε αν το επίπεδο σημαντικότητας p είναι μικρότερο του 0,05. Στο σύνολο των περιπτώσεων, εκτός από τις περιπτώσεις της "φήμης και πελατείας" και "Δυσκολίας κάλυψης οικονομικών υποχρεώσεων σε προμηθευτές" παρατηρούμε πως τα αποτελέσματα είναι στατιστικά σημαντικά.

2^ο ερευνητικό ερώτημα.

- Υφίσταται συσχέτιση μεταξύ του βαθμού στον οποίο επηρεάστηκαν οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα και των ετών λειτουργίας τους;

Στον πίνακα 20 δίνονται οι μέσοι όροι, η τυπική απόκλιση και η σχετική συχνότητα για κάθε μια από τις δύο μεταβλητές που αφορούν το 2^ο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή την ερώτηση 2.1 του ερωτηματολογίου και την ερώτηση αναφορικά με τα έτη λειτουργίας της κάθε ξενοδοχειακής επιχείρησης.

Στο σημείο αυτό αξίζει να τονιστεί ο τρόπος κωδικοποίησης των ετών λειτουργίας :

'' $\geq$ 20 έτη''=6

''15-19 έτη''=5

''10-14 έτη''=4

''5-9 έτη''=3

'' 1-4 έτη'' =2

'' < 1 έτος ''=1

Πίνακας 20: Περιγραφική στατιστική ανάλυση 2ο ερευνητικό ερώτημα

Descriptive Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
Σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό η επιχείρησή σας έχει επηρεαστεί αρνητικά έως σήμερα από την πανδημία του COVID-19	6,6278	,72204	266
Λειτουργία επιχείρησης	4,7790	1,49933	267

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Ο μέσος όρος 4,77 στα έτη λειτουργίας σημαίνει πως οι περισσότερες ξενοδοχειακές επιχειρήσεις λειτουργούν μεταξύ 10 και 19 ετών κατά μέσο όρο. Αυτό φανερώνει πως οι επιχειρήσεις που συμμετείχαν στην έρευνα δραστηριοποιούνται στον ξενοδοχειακό κλάδο αρκετά χρόνια, επομένως μπορούν να προσφέρουν αξιόπιστες πληροφορίες που θα αντανακλούν την επιρροή που τους ασκήθηκε από την πανδημία του Covid-19.

Στη συνέχεια ο πίνακας των συσχετίσεων απαντά στο ερευνητικό ερώτημα που έθεσε ο ερευνητής. Παρατηρούμε πως ο συντελεστής συσχέτισης είναι $0,019 > 0$ επομένως υπάρχει ασθενής θετική σχέση μεταξύ των μεταβλητών έτη λειτουργίας επιχειρήσεων και βαθμός επιρροής από την πανδημία. Αυτό σημαίνει πως αν αυξηθεί δηλαδή η τιμή που αποδίδεται στα έτη λειτουργίας θα αυξηθεί και ο βαθμός αρνητικής επιρροής που ασκεί η πανδημία στις επιχειρήσεις του ξενοδοχειακού κλάδου που συμμετείχαν στην έρευνα. Επομένως θα λέγαμε πως όσο πιο πολλά χρόνια λειτουργεί μια επιχείρηση, τόσο περισσότερο επηρεάζεται από την πανδημία. Εντούτοις τα αποτελέσματα δεν είναι στατιστικά σημαντικά αφού $p=0,762 > 0,05$.

Θα μπορούσαμε να δώσουμε μια επεξήγηση για το ανωτέρω αποτέλεσμα, σκεπτόμενοι πως όσο περισσότερα χρόνια λειτουργεί μια επιχείρηση, τόσο περισσότερο ανθεκτική γίνεται σε περιπτώσεις πτωτικών διακυμάνσεων της οικονομίας, όπως αυτή της πανδημίας του Covid-19. Εντούτοις, τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν το αντίθετο. Αυτό ενδεχομένως οφείλεται στο γεγονός πως μια επιχείρηση που δραστηριοποιείται περισσότερα χρόνια συνεπάγεται πως βαρύνεται με περισσότερες υποχρεώσεις, όπως πάγια έξοδα, σωρευμένα χρέη κλπ. Επομένως, η αδυναμία λειτουργίας των επιχειρήσεων μεγαλύτερης διάρκειας ετών λειτουργίας προς κάλυψη αυτών των δαπανών επιβαρύνει και επηρεάζει σε βαθμό περισσότερο τις επιχειρήσεις αυτές, από ότι τις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στον κλάδο λιγότερα έτη και επομένως δεν επιβαρύνονται με τόσες υποχρεώσεις και έξοδα λειτουργίας.

Πίνακας 21: Συσχέτιση Pearson 2ο ερευνητικό ερώτημα

Correlations

		Σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό η επιχείρησή σας έχει επηρεαστεί αρνητικά έως σήμερα από την πανδημία του COVID-19	Λειτουργία επιχείρησης
Σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό η επιχείρησή σας έχει επηρεαστεί αρνητικά έως σήμερα από την πανδημία του COVID-19	Pearson Correlation	1	,019
	Sig. (2- tailed)		,762
	N	266	251
Λειτουργία επιχείρησης	Pearson Correlation	,019	1
	Sig. (2- tailed)	,762	
	N	251	267

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Ακολούθως παρουσιάζονται τα αποτελέσματα στο 3ο ερευνητικό ερώτημα.

3^ο ερευνητικό ερώτημα.

- Ποιες μεταβλητές θα επηρεάσουν τη ζήτηση των ξενοδοχειακών προϊόντων στην Ελλάδα; Παράγοντες όπως ο βαθμός του φόβου των τουριστών και η οικονομική ανέχεια

εξαιτίας της μείωσης των μισθών επηρέασαν- συσχετίζονται με τις καταναλωτικές αποφάσεις όσον αφορά τον ξενοδοχειακό κλάδο στην Ελλάδα;

Ο πρώτος πίνακας παρουσιάζει τα αποτελέσματα της περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης. Ο μέσος όρος των απαντήσεων στην 2^η επιλογή της ερώτησης 2.8 «δε θα έχουν την απαιτούμενη οικονομική δυνατότητα να σκεφτούν και να πραγματοποιήσουν διακοπές οπουδήποτε» διαμορφώνεται σε 4,63, ενώ αντίστοιχα, ο μέσος όρος των απαντήσεων στην 5^η επιλογή της ερώτησης 2.8 «για λόγους ασφάλειας θα προτιμήσουν να κάνουν διακοπές όχι σε πολυσύχναστους και κορυφαίους προορισμούς στην Ελλάδα» διαμορφώθηκε σε 4,86. Οι τυπικές αποκλίσεις λαμβάνουν τιμές μεγαλύτερες της μονάδας που σημαίνει ότι υπάρχει αρκετά μεγάλη διασπορά των τιμών, δηλαδή δεν συγκεντρώνονται γύρω από τον μέσο όρο, που σημαίνει ότι υπάρχουν και αρκετές ακραίες τιμές ως απαντήσεις των συμμετεχόντων.

Αντίστοιχα, ο μέσος όρος της βαθμολογίας των μορφών τουρισμού ανήλθε σε 5,71, δηλαδή επηρεάστηκαν όλες οι μορφές τουρισμού σε μεγάλο βαθμό, σύμφωνα με τις απαντήσεις των συμμετεχόντων.

Πίνακας 22: Περιγραφική στατιστική ανάλυση 3ο ερευνητικό ερώτημα

Descriptive Statistics

	Std.		
	Mean	Deviation	N
Δε θα έχουν την απαιτούμενη οικονομική δυνατότητα να σκεφτούν και να πραγματοποιήσουν διακοπές οπουδήποτε	4,6316	1,61350	266
Για λόγους ασφάλειας θα προτιμήσουν να κάνουν διακοπές όχι σε πολυσύχναστους και κορυφαίους προορισμούς στην Ελλάδα	4,8642	1,62265	265
Μέσος όρος μορφών τουρισμού	5,7109	,97547	266

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

Στη συνέχεια, για την απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα θα γίνει χρήση συσχέτισης και του συντελεστή Pearson. Τα αποτελέσματα του κριτηρίου παρουσιάζονται στον ακόλουθο πίνακα.

Σύμφωνα με τον πίνακα 23, η σχέση μεταξύ του μέσου όρου μορφών τουρισμού και των άλλων δύο μεταβλητών είναι θετική, γεγονός που σημαίνει πως όταν αυξάνει η μια μεταβλητή, δηλαδή ο βαθμός επιρροής του συνόλου των μορφών τουρισμού, αυξάνεται αντίστοιχα και ο φόβος, αλλά και η οικονομική ανέχεια επηρεάζει τις αποφάσεις των καταναλωτών. Τα αποτελέσματα και στις δύο περιπτώσεις είναι στατιστικά σημαντικά, εφόσον $p=0$ και $p=0,021 < 0,05$.

Επομένως, θα λέγαμε πως τόσο ο φόβος των τουριστών, όσο και η οικονομική ανέχεια θα επηρεάσουν τις αποφάσεις των τουριστών και έτσι θα επηρεαστεί και το σύνολο των μορφών τουρισμού στην Ελλάδα, και κατ' επέκταση των ξενοδοχειακών προϊόντων.

Πίνακας 23: Συσχέτιση Pearson 3ο ερευνητικό ερώτημα

Correlations

	Για λόγους ασφάλειας θα προτιμήσουν να κάνουν διακοπές όχι σε	
Δε θα έχουν την απαιτούμενη οικονομική δυνατότητα να σκεφτούν και να πραγματοποιήσουν διακοπές οπουδήποτε	πολύςχναστους και κορυφαίους προορισμούς στην Ελλάδα	Μέσος όρος μορφών τουρισμού

Δε θα έχουν την απαιτούμενη οικονομική δυνατότητα να σκεφτούν και να πραγματοποιήσουν διακοπές οπουδήποτε	Pearson	1	,315**	,281**
	Correlation			
	Sig. (2-tailed)		,000	,000
	N	266	265	266
Για λόγους ασφάλειας θα προτιμήσουν να κάνουν διακοπές όχι σε πολυσύχναστους και κορυφαίους προορισμούς στην Ελλάδα	Pearson	,315**	1	,142*
	Correlation			
	Sig. (2-tailed)	,000		,021
	N	265	265	265
Μέσος όρος μορφών τουρισμού	Pearson	,281**	,142*	1
	Correlation			
	Sig. (2-tailed)	,000	,021	
	N	266	265	266

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Πηγή: Δημιουργήθηκε από τον ερευνητή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

Η πανδημία COVID-19 αποτέλεσε σίγουρα ένα πρωτοφανές γεγονός για πολλές χώρες του κόσμου και σίγουρα άφησε ανεξίτηλο το σημάδι της τόσο στην οικονομία, όσο και στους πολίτες των χωρών που επλήγησαν βαθιά από την πανδημία. Οι συνέπειες της θα χρειαστούν μεγάλο χρονικό διάστημα ώστε να εξαλειφθούν και να επανέλθει παγκόσμια η οικονομία στο επίπεδο που βρισκόταν πριν την έξαρση της πανδημίας.

Στο πλαίσιο αυτό, η παρούσα έρευνα αποσκοπεί να μετρήσει τις επιδράσεις της πανδημίας για τον ξενοδοχειακό κλάδο στην Ελλάδα με τη δημιουργία ερωτηματολογίου έρευνας. Στην έρευνα συμμετείχαν επαγγελματίες του ξενοδοχειακού κλάδου της Ελλάδας που κλήθηκαν με τη συμμετοχή τους να συμβάλλουν ώστε να διερευνηθούν τα ερευνητικά ερωτήματα που έθεσε η έρευνα. Από την επεξεργασία των στοιχείων αυτών προέκυψαν ιδιαίτερα ενδιαφέροντα συμπεράσματα αναφορικά με την έκταση της αρνητικής επίδρασης του ξενοδοχειακού κλάδου εξαιτίας της πανδημίας του COVID-19.

Ειδικότερα, σε κλίμακα από το 1 μέχρι το 7 οι συμμετέχοντες αξιολόγησαν την αρνητική επίδραση με βαθμό 6,62 που προσεγγίζει τον χαρακτηρισμό "εξαιρετικά πολύ". Εντούτοις, η προσέγγιση της έκτασης της ζημίας στην οικονομία και συγκεκριμένα στον ξενοδοχειακό κλάδο δεν μπορεί να βασιστεί στην αξιολόγηση από μέρους των επαγγελματιών του κλάδου σε απόλυτο βαθμό. Σε αυτό το συμπέρασμα καταλήγουν σαφώς και άλλες έρευνες που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκεια του έτους 2020 και συνηγορούν υπέρ του ότι η πανδημία όντως προκάλεσε πολλά οικονομικά προβλήματα, τα οποία οδήγησαν ασφαλώς στη λήψη ελαφρυντικών μέτρων προς τις επιχειρήσεις από μέρους της Ελληνικής Κυβέρνησης, εντούτοις ο πραγματικός αντίκτυπος δεν έχει ακόμα παρατηρηθεί πλήρως (Fouda, Mahmoudi, Moy, & Paolucci, 2020). Αυτό σημαίνει πως ίσως χρειάζεται να περάσουν χρόνια ώστε να καταστεί εφικτός ο υπολογισμός της πραγματικής έκτασης της οικονομικής ζημίας που υπέστη η οικονομία και ιδιαίτερα ο ξενοδοχειακός κλάδος. Σαφώς για να συμβεί κάτι τέτοιο σημαίνει πως τόσο σε επίπεδο Ελλάδας, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο πρέπει να βρεθεί ιατρικά μια λύση, προκειμένου η πανδημία να μην αποτελεί απειλή για το ανθρώπινο είδος και επομένως οι ανθρώπινες δραστηριότητες να μην επηρεάζονται ως αποτέλεσμα αυτού.

Αυτό που προκαλεί ανησυχία σε παγκόσμιο επίπεδο είναι το γεγονός πως σε ορισμένες περιπτώσεις οι επιπτώσεις της πανδημίας είναι τόσο ισχυρές και σε συνδυασμό με τα μέτρα

που λήφθηκαν από μέρους των κυβερνήσεων που τελικά οδηγούν σε αδιέξοδο τις επιχειρήσεις του ξενοδοχειακού κλάδου, φαίνεται πως ένα μεγάλο μέρος των επιχειρήσεων του κλάδου δεν θα καταφέρει να ανταπεξέλθει στα έξοδα που προκύπτουν ούσα κλειστή η επιχείρηση, και έτσι θα αναγκαστούν να διακόψουν τη λειτουργία τους. Για τον λόγο αυτό ενδιαφέρον υπάρχει στη μελέτη και τον προσδιορισμό της ύπαρξης σχέσης μεταξύ της έκτασης επηρεασμού των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων αυτών και των ετών λειτουργίας τους. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται πως όσο περισσότερα χρόνια δραστηριοποιείται μια επιχείρηση, τόσο περισσότερο πιθανό είναι να επηρεαστεί περισσότερο δύσκολες οικονομικές συνθήκες που προκάλεσε η πανδημία, έναντι άλλων επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον κλάδο λιγότερα χρόνια.

Ακόμα, καθώς η πανδημία COVID-19 έχει επηρεάσει τον παγκόσμιο ξενοδοχειακό τομέα με άνευ προηγουμένου τρόπο (Gössling, Scott, & Hall, 2020) επιδιώκεται να μελετηθεί ο τρόπος που η πανδημία έχει επηρεάσει όχι μόνο την προσφορά των ξενοδοχειακών υπηρεσιών, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο θα διαμορφωθεί η ζήτηση αυτών, δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο οι τουρίστες θα αντιμετωπίσουν και θα χειριστούν την κατάσταση. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας φαίνεται πως ο φόβος των τουριστών θα παίξει καταλυτικό ρόλο στη διαμόρφωση της ζήτησης των υπηρεσιών που προσφέρουν οι ξενοδοχειακές επιχειρήσεις. Οι ποικίλες μορφές τουρισμού, ανεξαρτήτου περιεχομένου θα επηρεαστούν αρνητικά από τον φόβο των τουριστών, αλλά και από την οικονομική ανέχεια, απόρροια των μέτρων που λήφθηκαν από την ελληνική κυβέρνηση για τον περιορισμό της πανδημίας. Στα ίδια συμπεράσματα με την παρούσα έρευνα καταλήγουν και άλλες έρευνες που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του 2020. Έρευνα που επικεντρώθηκε στο νησί της Κρήτης έδειξε πως η πανδημία προκάλεσε σημαντική αβεβαιότητα μεταξύ των συμμετεχόντων στην έρευνα που κλήθηκαν να παρουσιάσουν τις προθέσεις τους για τις διακοπές τους κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού 2020. Περίπου το ένα τρίτο των συμμετεχόντων ανέφερε πως προέβησαν σε ακύρωση των καλοκαιρινών τους σχεδίων, ενώ για την πλειοψηφία αυτών οι διακοπές για το καλοκαίρι του 2020 δεν αποτέλεσαν επιλογή. Σημαντική κατάληξη της έρευνας αποτέλεσε όπως επιβεβαιώνεται και από τα ευρήματα της παρούσας έρευνας το γεγονός πως θέματα που αφορούν τα προσωπικά πρότυπα υγιεινής στα ξενοδοχεία, καθώς και η διασφάλιση ενός απομονωμένου περιβάλλοντος φαίνεται να επηρεάζει σημαντικά τις αποφάσεις των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια του ξεσπάσματος της πανδημίας (Kourgiantakis, Apostolakis, & Dimou, 2020).

Από τα ανωτέρω λοιπόν και τα αποτελέσματα που επιβεβαιώνονται και από άλλες έρευνες καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως η πανδημία έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τον κλάδο των τουριστικών υπηρεσιών και ειδικότερα των ξενοδοχειακών επιχειρήσεων. Η έκταση της ζημίας που υπέστη ο κλάδος δεν είναι εφικτό ακόμα να προσδιοριστεί, εντούτοις οι συνέπειες της πανδημίας σύμφωνα με εκτιμήσεις θα είναι μακροπρόθεσμες, ενώ η συμπεριφορά των καταναλωτών, δηλαδή των τουριστών θα παίζει σημαντικό ρόλο στην κατεύθυνση αυτή.

Εντούτοις, καθώς η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας και του έτους 2020 δεν κατέστη εφικτή η επεξεργασία και ο σχολιασμός δευτερογενών δεδομένων έρευνας σχετικά με στατιστικά στοιχεία αναφορικά με τον ξενοδοχειακό κλάδο στην Ελλάδα. Για τον λόγο αυτό προτείνεται για μελλοντική μελέτη η πραγματοποίηση έρευνας η οποία θα κάνει χρήση δευτερογενών δεδομένων, δημοσιευμένων από έγκυρες δημόσιες αρχές βάσει των οποίων θα επιδιώξει την προσέγγιση του βαθμού επιρροής της οικονομίας και πιο συγκεκριμένα του ξενοδοχειακού κλάδου εξαιτίας της πανδημίας COVID-19.

Βιβλιογραφία

- Papanikos, G. (2020). The Impact of the Covid-19 Pandemic on Greek Tourism. *Athens Journal of Tourism - Volume 7, Issue 2, June 2020 – Pages 87-100.*
- ABODUNRIN, O., OLOYE, G., & ADESOLA, B. (2020). CORONAVIRUS PANDEMIC AND ITS IMPLICATION ON GLOBAL ECONOMY. *International Journal of Arts, Languages and Business Studies (IJALBS), Vol.4; pg. 13 - 23.*
- Afouxenidis, A., & Xtouris, S. (2020). Προλογικό σημείωμα: συνομιλώντας για την πανδημία. *The greek review of social research , 154, 1-10.*
- Arshid, M. A., Mumtaz, M., & Nazir, R. (2020). Unforeseen challenges to global health system, in particular context to COVID-19 pandemic and health care personnel. . *Arab Journal of Basic and Applied Sciences 8, , 1-9.*
- Bedford, J., Enria, D., Giesecke, J., Heymann, D., Ihekweazu, C., & Kobinger, G. (2020). COVID-19: towards controlling of a pandemic. *The lancet, 395(10229), 1015-1018.*
- Bish, A., & Michie, S. (2010). Demographic and attitudinal determinants of protective behaviours during a pandemic: A review. *The British psychological society, Volume15, Issue 4, 797-824.*
- Carteni, A., Di Francesco, L., & Martino, M. (2020, November). How mobility habits influenced the spread of the COVID-19 pandemic: Results from the Italian case study. *Science of The Total Environment, 741.*
- Chinazzi, M., Davis, J., Ajelli, M., Gioannini, C., Litvinova, M., Merler, S., . . . Vespignani, A. (2020). The effect of travel restrictions on the spread of the 2019 novel coronavirus (2019-nCoV) outbreak,. *The Preprint Server for Health Sciences, BMJ Yale, Retrieved from: <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.02.09.20021261v1>.*
- Chung, L. H. (2015). Impact of pandemic control over airport economics: Reconciling public health with airport business through a streamlined approach in pandemic control. *Journal of Air Transport Management, 44, . σσ. 42-53.*
- Clifford, L. H., & Fauci, A. S. (2020). Research in the Context of a Pandemic. *The new england journal of medicine, From the Division of Clinical Research, National Institute of*

Allergy and Infectious Diseases (NIAID) (H.C.L.), and the Office of the Director, NIAID (A.S.F.), National Institutes of Health, Bethesda, MD.

Cooper, C., Fletcher, J., Gilbert, D., & Wanhill, S. (1993). *Tourism. Principles and Practice*. Λονδίνο : Pitman .

Cucinotta, D., & Vanelli, M. (2020). WHO Declares COVID-19 a Pandemic. *Europe PMC*, 157-160, 91(1):.

Davies, S. E. (2013). NATIONAL SECURITY AND PANDEMICS. . *UN Chronicle*, 50(2), , σσ. 20-24. .

Donnelly, F. C., & Cauchemez, C. (2009). Pandemic potential of a strain of influenza A (H1N1): early findings *Science*.

Drake, T. L., Chalabi, Z., & Coker, R. (2012). Cost-effectiveness analysis of pandemic influenza preparedness: what's missing? *Bull World Health Organ*, 90(12),, σσ. 940-941. Ανάκτηση από doi: 10.2471/BLT.12.109025

E.C. (2020). THE EU HELPS REBOOT. *file:///C:/Users/Thesis%20Master/Downloads/factsheet-eu-heps-reboost-tourism-v1.pdf.pdf* .

ECDC, E. C. (2020, 05 31). COVID-19 situation update worldwide. Ανάκτηση από www.ecdc.europa.eu/en/geographical-distribution2019-ncov-cases

EY. (2020). Οι επιπτώσεις του COVID-19 στο ανθρώπινο δυναμικό, τις συμβάσεις, τα προσωπικά δεδομένα και τη φορολογία. Ανάκτηση από https://www.ey.com/el_gr/news/2020/03/oi-epiptoseis-tou-covid19-sto-anthropino-dunamiko-tis-sumvaseis-ta-prosopika-dedemena-kai-ti-forologia

EY. (2020). Τις επιπτώσεις του COVID-19 στον ελληνικό τουρισμό εξετάζει νέα έκθεση της EY Ελλάδος. Ανάκτηση από https://www.ey.com/el_gr/news/2020/06/tis-epiptoseis-tou-covid19-ston-elliniko-tourismo-exetazei-nea-ekthesi-tis-ey-ellados

Federazione Italiana del Turismo. (2020). *Coronavirus: The amount of EUR 200 million for commission for March 2020. Retrieved from: http://www.assoturismo.it/coronavirus-assoturismo-gia-bruciati-200-milioni-di-*

euro-di-prenotazioni-per-marzo-messina-lavorare-per-la-normalizzazione-o-salta-tutto.html.

- Ferraresi, M. (2020). A coronavirus cautionary tale from Italy: don't do what we did. *Boston Globe*. Ανάκτηση από (<https://www.bostonglobe.com/2020/03/13/opinion/coronavirus-cautionary-tale-italy-dont-do-what-we-did/>. opens in new tab).
- Folinas, S., & Metaxas, T. (2020). Tourism: The Great Patient of Coronavirus COVID-2019. *Munich Personal RePEc Archive, University of Thessaly*.
- Fouda, A., Mahmoudi, N., Moy, N., & Paolucci, F. (2020). The COVID-19 pandemic in Greece, Iceland, New Zealand, and Singapore: Health policies and lessons learned. *Health Policy and Technology, Volume 9, Issue 4, Pages 510-524*.
- Gössling, S., Scott, D., & Hall, C. M. (2020). Pandemics, tourism and global change: A rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism, 1–20*. <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758708>.
- Gostin, L. O., & Friedman, E. A. (2015). A retrospective and prospective analysis of the west African Ebola virus disease epidemic: robust national health systems at the foundation and an empowered WHO at the apex. *The Lancet*, 385(9980), σσ. 1902-1909.
- GülizUğur, N., & Akbıyık, A. (2020). Impacts of COVID-19 on global tourism industry: A cross-regional comparison. *Tourism Management Perspectives, Volume 36, 100744*.
- H., K., & Sharp, J. A. (1994). *Η Επιστημονική Μελέτη*. . Αθήνα: εκδόσεις Gutenberg.
- Kern, M. J. (2016). *Global Epidemics, Pandemics, Terrorism: Risk Assessment and European Responses*. .
- Kliff, S., Satariano, A., Silver-Greenberg, J., & Kulish, N. (2020). There aren't enough ventilators to cope with the coronavirus. *New York Times*. Ανάκτηση από (<https://www.nytimes.com/2020/03/18/business/coronavirus-ventilator-shortage.html>. opens in new tab).
- Kohlscheen, E., Mojon, B., & Rees, D. (2020). The Macroeconomic Spillover Effects of the Pandemic on the Global Economy . *SSRN*.

- Kourgiantakis, M., Apostolakis, A., & Dimou, I. (2020). COVID-19 and holiday intentions: the case of Crete, Greece. *An International Journal of Tourism and Hospitality Research*.
- Lipsitch, M., Finelli, L., Heffernan, R. T., M. Leung, G., & C. Redd, S. (2011). Improving the Evidence Base for Decision Making During a Pandemic: The Example of 2009 Influenza A/H1N1. *Surveillance Group. Biosecurity and Bioterrorism: Biodefense Strategy, Practice, and Science.*, 89-115.
- Liu, M., Zangerle, E., Hu, X., Melchiorre, A., & Schedl, M. (2020). PANDEMICS, MUSIC, AND COLLECTIVE SENTIMENT: EVIDENCE FROM THE OUTBREAK OF COVID-19. *Proceedings of the 21st ISMIR Conference, Montreal, Canada.*, σσ. 157-165.
- MacKellar, L. (2007). Pandemic influenza: a review. *Population and Development Review*, 33(3), 429-451. .
- Martin, O. (2008). *Η Ανάλυση Ποσοτικών Δεδομένων*. . Αθήνα: εκδόσεις Τόπος. .
- Maurice, J. (2016). Cost of protection against pandemics is small. *The Lancet*, 387(10016), e12. .
- Nabarro, D. &. (2016). The Links Between Public and Ecosystem Health in Light of the Recent Ebola Outbreaks and Pandemic Emergence. *EcoHealth*, 1-3. doi: 10.1007/s10393-016-1123-y.
- Pandemics, E. C. (2009). Ανάκτηση από http://ecdc.europa.eu/en/healthtopics/Documents/0905_Influenza_AH1N1_Lessons_from_Previous_Pandemics.pdf April 25 2011. 8. European Centre for Disease Prevention and Control. Lessons from Previous Pandemics. May 2009. <http://ecdc.europa.eu/en/healthtopics/Doc>
- Polyzos, S., Samitas, A., & Spyridou, A. (2020). Tourism demand and the COVID-19 pandemic: an LSTM approach. *Tourism Recreation Research* .
- Prager, F. W. (2016). Total Economic Consequences of an Influenza Outbreak in the United States. . *Risk Analysis*. .

- Ρούσσοι, Π., & Γ., Τ. (2002). *Στατιστική Εφαρμοσμένη στις Κοινωνικές Επιστήμες*.
- Qiu, W., Rutherford, S., Mao, A., & Chu, C. (2016). The Pandemic and its Impacts. *Health, culture and society*.
- Reisinger, Y. (2009). *International Tourism: Cultures and Behavior*. Elsevier.
- Rewar, S., Mirdha, D., & Rewar, P. (2015). Treatment and Prevention of Pandemic H1N1 Influenza. *Annals of Global Health*, 81(5), σσ. 645-653. Ανάκτηση από doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.aogh.2015.08.014>
- Salehnia, n., Mohammad, S., & Safarzaei, K. (2020). The impact of COVID-19 pandemic on Tourism Industry : A Statistical Review in European Countries. *International conference on Geography and tourism development and sustainable development* .
- Smith, E. (2020). Global stocks head for worst week since the financial crisis amid fears of a possible pandemic. Ανάκτηση από <https://www.cnbc.com/2020/02/28/global-stocks-head-for-worst-week-since-financial-crisis-on-coronavirus-fears.html>
- Smith, R. D., Keogh-Brown, M. R., Barnett, T., & Tait, J. (2009). The economy-wide impact of pandemic influenza on the UK: a computable general equilibrium modelling experiment. *BMJ* 2009;339:b4571, 7733.
- Truog, R. D., Mitchell, C., & Daley, G. Q. (2020). The Toughest Triage — Allocating Ventilators in a Pandemic. *The new england journal of medicine*, 1973-1975, 382.
- UNWTO. (2020). International tourist arrivals could fall by 20-30% in 2020. <https://www.unwto.org/news/covid-19-international-tourist-numbers-could-fall-60-80-in-2020>.
- UNWTO. (2020b). Impact assessment of the COVID-19 outbreak on international tourism.
- Verikios, G., Sullivan, M., Stojanovski, P., Giesecke, J., & Woo, G. (2015). Assessing Regional Risks From Pandemic Influenza: A Scenario Analysis. *The World Economy*.

- Wenyong, F. (2012). *A Spatial Statistical Analysis to Estimate the Spatial Dynamics of the 2009 H1N1 Pandemic in the Greater Toronto Area (GTA)*. QUEEN'S UNIVERSITY KINGSTON, ONTARIO, CANADA.
- WHO. (2011). *Comparative Analysis of National Pandemic Influenza . Preparedness Plans.pdf*.
- WHO. (2020). *Coronavirus disease (COVID-2019) situation reports. Situation report—55*.
Ανάκτηση από https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200315-sitrep-55-covid-19.pdf?sfvrsn=33daa5cb_6
- WHO. (2020). *WHO Virtual press conference on COVID-19*. Ανάκτηση από https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/transcripts/who-audio-emergencies-coronavirus-press-conference-full-and-final-11mar2020.pdf?sfvrsn=cb432bb3_2
- Wöber, K., Frew, A., & Hitz, M. (2002). *Information and Communication Technologies in Tourism 2002*. Springer-Verlag Vienna ISBN: 3211837809 .
- WTO, W. T. (1997). *National and Regional Tourism Planning; Methodologies and Case Studies, 3rd edition*. . London: International Thomson Business Press.
- WTTC, W. T. (2015). Ανάκτηση από <http://wttc.org>
- Αλεξιάδου, Α. Σ. (2020). Τεχνητή νοημοσύνη και πανδημία COVID-19. (Research Center of Biopolitics (EKEVI), Επιμ.) *ARCHIVES OF HELLENIC MEDICINE*, 37(5), 708-713.
- Ανευλαβής, Ε. (2009). Η πανδημία της Νέας Γρίπης. (Α. ΣΥΝΤΑΞΗΣ, Επιμ.) *ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΟΥ ΑΣΚΛΗΠΙΟΥ*, 8(3), 178-180.
- Βαρβαρέσος, Σ. (2010). *Τουρισμός έννοιες, δομές. Η ελληνική πραγματικότητα*. Αθήνα: Προπομπός.
- Βενετσανοπούλου, Μ. (2006). *Η κρατική συμβολή στον τουρισμό, εναλλακτικές μορφές τουρισμού*. Αθήνα: Interbooks.
- Ηγουμενάκης, Ν., & Κραβαρίτης, Κ. (2004). *Τουρισμός: Βασικές έννοιες*. Αθήνα: Interbooks.

- ΙΝΣΕΤΕ. (2020). *Η συμβολή του Τουρισμού*. Ανάκτηση από https://insete.gr/wp-content/uploads/2020/09/20_09_Tourism_and_Greek_Economy_2018-2019.pdf
- Καλφιώτης, Σ. (1976). *Εισαγωγή εις τη θεωρία του τουρισμού*. Αθήνα: Αθ. Χ. Κούρος.
- Κατσίλης, Γ. (2006). *Επαγωγική Στατιστική*. . Αθήνα: εκδόσεις Gutenberg.
- ΚΕΠΕ. (2020). Αναλύσεις Επικαιρότητας, 2/2020. 1-3. Ανάκτηση από https://www.kepe.gr/images/Αναλύσεις_Επικαιρότητας_2-2020.pdf
- Κοκκώσης, Χ., Τσάρτας, Π., & Γκρίμπα, Ε. (2011). *Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού- Ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού*. Αθήνα: Κριτική.
- Κολτσιδόπουλος, Γ. (2005). *Τουρισμός: θεωρητική προσέγγιση*. . Αθήνα: Ελλην.
- Πρωτοπαπαδάκης, Ι. (2017). *Οι οκτώ πληγές του ελληνικού τουρισμού*.
- ΣΕΤΕ. (2013). *Μελέτη - Ελληνικός τουρισμός- εξελίξεις προοπτικές*. Ανάκτηση από https://sete.gr/media/5444/periodiki-meleti-ellinikos-tourismos_teyhos-1.pdf
- Σφακιανάκης, Μ. (2012). *Εναλλακτικές μορφές τουρισμού*. Αθήνα: Interbooks.
- Τσάρτας, Π. (2006). *Τουρίστες, Ταξίδια, Τόποι*. Αθήνα: Εξάντας.
- Φαρσάρη, Ι. (2009). *Εναλλακτικές και ειδικές μορφές τουρισμού: Σχεδιασμος, Μανατζμεντ και Μαρκετινγκ*. Αθήνα: Interbooks.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Στο παράρτημα παρουσιάζεται το ερωτηματολόγιο που συμπληρώθηκε από τους συμμετέχοντες στην έρευνα.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ

Μετρώντας τις τάσεις, προσδοκίες και ψυχολογικές επιδράσεις του COVID-19 στους επιχειρηματίες και επιχειρήσεις στην Ελλάδα: Μια εμπειρική ανάλυση

Η έρευνα είναι ηλεκτρονική με ερωτηματολόγια και απευθύνεται σε επιχειρήσεις και ιδύνοντες του τουρισμού. Τα αποτελέσματα της εκτιμούμε ότι θα είναι ιδιαίτερα σημαντικά τόσο σε επίπεδο ερευνητικό όσο και σε επίπεδο πολιτικών και αγοράς.

Η έρευνα είναι ανώνυμη και οι συμμετέχοντες λαμβάνουν μέρος οικειοθελώς, έχοντας τη δυνατότητα να αποχωρήσουν από αυτή οποιαδήποτε ώρα το επιθυμούν.

A. ΟΜΑΔΑ

1. Προφίλ ερωτώμενου

code	Μεταβλητή	Επιλογές
	Φύλο	Άνδρας - Γυναίκα
	Ηλικία	18-24, 25-34, 35-49, 50-65, > 65
	Μορφωτικό Επίπεδο	Απόφοιτος Β' θμιας – ΑΕΙ – Μεταπτυχιακά/ Διδακτορικό
	Θέση στην επιχείρηση	Ιδιοκτήτης – Διευθύνων Σύμβουλος – Ανώτερο στέλεχος - Άλλο
	Έτη εμπειρίας στο χώρο του τουρισμού	>= 20 έτη, 15-19 έτη, 10-14 έτη, 5-9 έτη, 1-4 έτη < 1 έτος
	Ξένη γλώσσα	Ναι - Όχι

2. Προφίλ επιχείρησης

code	Μεταβλητή	Επιλογές
	Νομικός χαρακτήρας	Ατομική Επιχείρηση – Ο.Ε – ΕΠΕ – ΑΕ – Franchise – Μέλος Ομίλου, (Άλλο πχ ΚΟΙΝΣΕΠ)
	Είδος επιχείρησης	Ξενοδοχείο > 5*, Ξενοδοχείο 5* - Ξενοδοχείο 4* - Ξενοδοχείο 1*-3* - Ενοικιαζόμενα Δωμάτια (3 κλειδιά) – Ενοικιαζόμενα Δωμάτια (1-2 κλειδιά) – Πανσιόν – AirB+B – Επισιτιστικές επιχειρήσεις (εστιατόρια – ταβέρνα – καφέ) – Κατάστημα souvenir – BAR/ NIGHTCLUB – Πρακτορείο Ταξιδιών - Αθλητικές δραστηριότητες – Κατασκηνώσεις/ Camping – Οργανωμένες Πλαζ - Άλλο
	Λειτουργία επιχείρησης	>= 20 έτη, 15-19 έτη, 10-14 έτη, 5-9 έτη, 1-4 έτη < 1 έτος
	Διάρκεια λειτουργίας	12μηνη - 6μηνη - 3μηνη - άλλο
	Αριθμός εργαζομένων	Μόνιμο προσωπικό ..... Εποχιακό/ Έκτακτο προσωπικό.....
	Τοποθεσία Επιχείρησης	Πόλη.....(σε αστικό κέντρο) Περιοχή..... (εκτός αστικού κέντρου) Χωριό.....
	Κύριες αγορές πελατών / τουριστών	Ελλάδα - Ιταλία – Γερμανία – Ισπανία – Ρωσία – Τουρκία – Γαλλία – ΗΠΑ – Κίνα – Βαλκάνια – Ισραήλ - Άλλο.....

B. ΟΜΑΔΑ**2. COVID-19**

2.1 Παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό η επιχείρησή σας έχει επηρεαστεί αρνητικά έως σήμερα από την πανδημία του COVID-19

1 2 3 4 5 6 7

2.2 Ανάλογα με το είδος της επιχείρησής σας, παρακαλούμε αξιολογήστε πολύ προσεκτικά σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό έχει επηρεαστεί από τον COVID-19 η επιχείρησή σας αναφορικά με τους ακόλουθους παράγοντες

code	Παράγοντες που επηρεάστηκαν	Επιλογή 1-7
	Φήμη και πελατεία	1 2 3 4 5 6 7
	Έσοδα – τζίρος – κύκλος εργασιών	1 2 3 4 5 6 7
	Μείωση του μεριδίου αγοράς	1 2 3 4 5 6 7
	Μείωση θέσεων εργασίας μόνιμου στελεχιακού δυναμικού	1 2 3 4 5 6 7
	Δυσκολία κάλυψης οικονομικών σας υποχρεώσεων σε οργανισμούς δημοσίου	1 2 3 4 5 6 7
	Δυσκολία κάλυψης οικονομικών σας υποχρεώσεων έναντι τραπεζών	1 2 3 4 5 6 7
	Δυσκολία κάλυψης οικονομικών σας υποχρεώσεων σε προμηθευτές	1 2 3 4 5 6 7

	Δυσκολία κάλυψης πάγιων λειτουργικών αναγκών	1 2 3 4 5 6 7
	Μείωση μισθών των εργαζομένων	1 2 3 4 5 6 7
	Σχεδιασμός νέων προϊόντων και υπηρεσιών	1 2 3 4 5 6 7
	Αλλαγή στον τρόπο λειτουργίας της επιχείρησης	1 2 3 4 5 6 7
	Αδυναμία ολοκλήρωσης προγράμματος επέκτασης ή επένδυσης	1 2 3 4 5 6 7
	Αδυναμία προώθησης και υποστήριξης της εικόνας της επιχείρησης	1 2 3 4 5 6 7
	Δυνατότητα δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας	1 2 3 4 5 6 7
	Αδυναμία εισόδου της επιχείρησης σε νέες αγορές	1 2 3 4 5 6 7

2.3 Παρακαλούμε αξιολογήστε πολύ προσεκτικά σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό η κρίση του COVID-19 σας επηρέασε προσωπικά ως άτομο

code	Επιδράσεις σε ατομικό επίπεδο	Επιλογή 1-7
	Φόβος για την προσωπική σας υγεία	1 2 3 4 5 6 7
	Φόβος για την υγεία των οικείων σας	1 2 3 4 5 6 7

Φόβος για την υγεία των εργαζομένων σας	1 2 3 4 5 6 7
Αίσθημα αβεβαιότητας για τη βιωσιμότητα της επιχείρησής σας	1 2 3 4 5 6 7
Άγχος μήπως κλείσει η επιχείρησή σας	1 2 3 4 5 6 7
Άγχος για τη διατήρηση των θέσεων εργασίας	1 2 3 4 5 6 7
Άγχος για την ικανοποίηση των οικονομικών υποχρεώσεών σας	1 2 3 4 5 6 7
Αρνητική ψυχολογία στις σχέσεις σας με τους πελάτες	1 2 3 4 5 6 7
Αρνητική ψυχολογία στις σχέσεις σας με τους εργαζόμενους	1 2 3 4 5 6 7
Αρνητική ψυχολογία στις σχέσεις σας με τους φίλους	1 2 3 4 5 6 7
Αρνητική ψυχολογία με τους οικείους σας	1 2 3 4 5 6 7
Έλλειψη αυτοπεποίθησης στις αποφάσεις σας	1 2 3 4 5 6 7
Έλλειψη λογικής σκέψης και προγραμματισμού	1 2 3 4 5 6 7
Δυσκολία εξεύρεσης λύσεων σε άμεσα προβλήματα	1 2 3 4 5 6 7

	Δυσκολία τέλεσης του έργου σας και των καθηκόντων σας	1 2 3 4 5 6 7
--	---	------------------

2.4 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε κατά πόσο συμφωνείτε με τα ακόλουθα

Code	Μεταβλητή	
	Το 2020 ΜΑΛΛΟΝ είναι μια εντελώς ‘χαμένη χρονιά’ για τον ελληνικό τουρισμό	1 2 3 4 5 6 7
	Το 2020 είναι μια σχετικά ‘χαμένη χρονιά’ για τον ελληνικό τουρισμό	1 2 3 4 5 6 7
	Το 2020 είναι μια χρονιά που ‘μερικώς’ μπορεί να υπάρχει τουρισμός	1 2 3 4 5 6 7
	Το 2020 ο τουρισμός θα πρέπει να βασιστεί στον ‘εγχώριο τουρισμό’	1 2 3 4 5 6 7
	Η πανδημία του COVID-19 θα είναι αιτία αλλαγών στο μοντέλο τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα	1 2 3 4 5 6 7
	Η πανδημία του COVID-19 θα έχει αρνητικές επιδράσεις στον ελληνικό τουρισμό μακροπρόθεσμα	1 2 3 4 5 6 7
	Η πανδημία του COVID-19 θα έχει αρνητικές επιδράσεις στον ελληνικό τουρισμό και τα επόμενα 2 χρόνια	1 2 3 4 5 6 7
	Η πανδημία του COVID-19 είναι κάτι παροδικό που θα επηρεάσει τον τουρισμό στην Ελλάδα μόνο φέτος	1 2 3 4 5 6 7

2.5 Σε αντιδιαστολή με την οικονομική κρίση των προηγούμενων ετών, παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) σε τι βαθμό οι ακόλουθοι

παράγοντες είναι δυνατόν να βοηθήσουν την επιχείρησή σας να κάνει επανεκκίνηση μετά την κρίση του COVID-19

code	Μεταβλητή	Επιλογή 1 έως 7
	Εθνικοί παράγοντες	
	Η παρούσα οικονομική κατάσταση της χώρας	1 2 3 4 5 6 7
	Η βελτίωση της αξιοπιστίας της χώρας	1 2 3 4 5 6 7
	Η οικονομική / αναπτυξιακή πολιτική και κίνητρα σε σχέση με τον τουρισμό	1 2 3 4 5 6 7
	Μια νέα εξειδικευμένα σχεδιασμένη τουριστική στρατηγική με βάση τα νέα δεδομένα της κρίσης	1 2 3 4 5 6 7
	Η προσέγγιση νέων εθνικών τουριστικών αγορών	1 2 3 4 5 6 7
	Η συνολική βελτίωση της χώρας ως τουριστικού προορισμού	1 2 3 4 5 6 7
	Η Ελλάδα αποτελεί έναν αναγνωρισμένο top brand τουριστικό προορισμό διεθνώς	1 2 3 4 5 6 7
	Περιφερειακοί – Τοπικοί Παράγοντες	
	Η ύπαρξη νέας εστιασμένης τουριστικής στρατηγικής με βάση τα νέα δεδομένα	1 2 3 4 5 6 7
	Η ανάδειξη της μοναδικότητας και ιδιαιτερότητας της περιοχής	1 2 3 4 5 6 7
	Η ενίσχυση της δημιουργίας νέων τουριστικών επιχειρήσεων	1 2 3 4 5 6 7

Η περιοχή αποτελεί από μόνη της έναν top brand τουριστικό προορισμό	1 2 3 4 5 6 7
Η εστίαση σε συγκεκριμένες τουριστικές αγορές	1 2 3 4 5 6 7
Η συνεργασία των τοπικών φορέων και επιχειρήσεων του τουρισμού	1 2 3 4 5 6 7
Η εκμετάλλευση ευρωπαϊκών προγραμμάτων και χρηματοδοτήσεων	1 2 3 4 5 6 7
Σε επίπεδο επιχείρησης	
Η φήμη και το καλό όνομα της επιχείρησης	1 2 3 4 5 6 7
Η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών	1 2 3 4 5 6 7
Η επένδυση σε νέα εξειδικευμένα προϊόντα ή υπηρεσίες	1 2 3 4 5 6 7
Η επένδυση στην προώθηση και διάχυση της εικόνας της επιχείρησης μέσω της τεχνολογίας και social media	1 2 3 4 5 6 7
Η ύπαρξη συγκεκριμένου σχεδίου μάρκετινγκ	1 2 3 4 5 6 7
Η τεχνογνωσία και εξειδίκευση της επιχείρησης	1 2 3 4 5 6 7
Η επένδυση σε νέο εξειδικευμένο ανθρώπινο δυναμικό	1 2 3 4 5 6 7
Η γνώση των εξελίξεων στις τάσεις και προτιμήσεις των τουριστών στη διεθνή αγορά	1 2 3 4 5 6 7

Η χρησιμοποίηση δεδομένων σχετικά με την ικανοποίηση των αναγκών των τουριστών	1 2 3 4 5 6 7
Η εκμετάλλευση ευρωπαϊκών προγραμμάτων και χρηματοδοτήσεων	1 2 3 4 5 6 7
Η υποστήριξη μέσω τραπεζικών δανείων και κεφαλαίων	1 2 3 4 5 6 7

2.6 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό συμφωνείτε... ότι η πανδημία του COVID-19...

code	Μεταβλητή	Επιλογή 1 έως 7
	Διεθνές επίπεδο	
	...σηματοδοτεί την αρχή μιας νέας εποχής στη διεθνή τουριστική αγορά	1 2 3 4 5 6 7
	...θα επηρεάσει την διεθνή τουριστική ζήτηση (αλλαγή στις τάσεις, ανάγκες και ψυχολογία των τουριστών)	1 2 3 4 5 6 7
	...θα επηρεάσει την διεθνή τουριστική προσφορά (δημιουργία νέων εξειδικευμένων προϊόντων και υπηρεσιών)	1 2 3 4 5 6 7
	...θα ενδυναμώσει ακόμα περισσότερο το μοντέλο της 'τουριστικής ικανοποίησης μέσα από τη βιωματική εμπειρία' (ακόμα μεγαλύτερη συνύπαρξη μεταξύ τουριστών και τοπικού πληθυσμού)	1 2 3 4 5 6 7
	...θα εντείνει ακόμα περισσότερο τον ανταγωνισμό μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων διεθνώς	1 2 3 4 5 6 7
	...θα ευνοήσει την συνεργασία μεταξύ τουριστικών επιχειρήσεων διεθνώς	1 2 3 4 5 6 7

...θα οδηγήσει πολλές επιχειρήσεις διεθνώς σε έξοδο τους από την τουριστική αγορά στο άμεσο μέλλον	1 2 3 4 5 6 7
...δε θα επηρεάσει αρνητικά τους μεγάλους τουριστικούς ομίλους/ πολυεθνικές	1 2 3 4 5 6 7
...δε θα επηρεάσει αρνητικά τους διεθνείς κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς στα επόμενα χρόνια	1 2 3 4 5 6 7
Ελλάδα	
...αποτελεί μια ιδανική ευκαιρία ανασχεδιασμού του μοντέλου τουριστικής ανάπτυξης στην Ελλάδα για τα επόμενα χρόνια	1 2 3 4 5 6 7
...θα επηρεάσει την τουριστική ζήτηση (αλλαγή στις τάσεις, ανάγκες και ψυχολογία των τουριστών)	1 2 3 4 5 6 7
...θα επηρεάσει την τουριστική προσφορά (δημιουργία νέων εξειδικευμένων προϊόντων και υπηρεσιών)	1 2 3 4 5 6 7
...θα ενδυναμώσει ακόμα περισσότερο το μοντέλο της «τουριστικής ικανοποίησης μέσα από τη βιωματική εμπειρία» (ακόμα μεγαλύτερη συνύπαρξη μεταξύ τουριστών και τοπικού πληθυσμού)	1 2 3 4 5 6 7
...θα εντείνει ακόμα περισσότερο τον ανταγωνισμό μεταξύ των τουριστικών επιχειρήσεων	1 2 3 4 5 6 7
...θα ευνοήσει την συνεργασία μεταξύ τουριστικών επιχειρήσεων	1 2 3 4 5 6 7
...θα οδηγήσει πολλές επιχειρήσεις σε εθνικό επίπεδο στην έξοδο τους από την τουριστική αγορά στο άμεσο μέλλον	1 2 3 4 5 6 7
...δε θα επηρεάσει αρνητικά τους μεγάλους τουριστικούς ομίλους/ πολυεθνικές	1 2 3 4 5 6 7

	...δε θα επηρεάσει αρνητικά τη χώρα μας ως διεθνή κορυφαίο τουριστικό προορισμό στα επόμενα χρόνια	1 2 3 4 5 6 7
--	--	------------------

2.7 Παρακαλούμε, σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό η πανδημία του COVID-19 έχει επηρεάσει τις παρακάτω μορφές τουρισμού στην Ελλάδα

code	Μορφές τουρισμού	Επιλογή 1 έως 7
	Μαζικός τουρισμός	1 2 3 4 5 6 7
	Θρησκευτικός τουρισμός	1 2 3 4 5 6 7
	Γαστρονομικός τουρισμός	1 2 3 4 5 6 7
	Πολιτιστικός τουρισμός	1 2 3 4 5 6 7
	Τουρισμός Κρουαζιέρας	1 2 3 4 5 6 7
	Τουρισμός Σκαφών (γιοτ)	1 2 3 4 5 6 7
	Ορεινός τουρισμός	1 2 3 4 5 6 7
	Συνεδριακός τουρισμός ΕΚΘΕΣΕΙΣ	1 2 3 4 5 6 7
	Φυσιολατρικός – περιπατητικός τουρισμός	1 2 3 4 5 6 7

Τουρισμός Κατασκήνωσης/ Camping	1 2 3 4 5 6 7
Αθλητικός τουρισμός	1 2 3 4 5 6 7
Αστικός τουρισμός	1 2 3 4 5 6 7
Αγροτικός τουρισμός	1 2 3 4 5 6 7
Mega events (μεγάλα πολιτιστικά – αθλητικά γεγονότα)	1 2 3 4 5 6 7
Άλλο.....	1 2 3 4 5 6 7

2.8 Με βάση τα στατιστικά δεδομένα και τις εκτιμήσεις των ειδικών της υγείας, η Ελλάδα αποτελεί πλέον έναν από τους ασφαλέστερους κορυφαίους τουριστικούς προορισμούς διεθνώς, αναφορικά με την ύπαρξη του COVID-19.

Παράλληλα οι κύριες τουριστικές αγορές της Ελλάδας (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Τουρκία, ΗΠΑ, Μεγ. Βρετανία) είναι και αυτές που παρουσιάζουν τη χειρότερη εικόνα αναφορικά με τον COVID -19.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, παρακαλούμε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό συμφωνείτε με τα ακόλουθα:

code	Μεταβλητή	Επιλογή 1 έως 7
	ΖΗΤΗΣΗ	
	Οι κάτοικοι των χωρών αυτών (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Τουρκία, ΗΠΑ, Μ. Βρετανία) δε θα έχουν την απαιτούμενη	1 2 3 4 5 6 7

	ψυχολογία να σκεφτούν και να πραγματοποιήσουν διακοπές οπουδήποτε	
	Οι κάτοικοι των χωρών αυτών (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Τουρκία, ΗΠΑ, Μ. Βρετανία) δε θα έχουν την απαιτούμενη οικονομική δυνατότητα να σκεφτούν και να πραγματοποιήσουν διακοπές οπουδήποτε	1 2 3 4 5 6 7
	Οι κάτοικοι των χωρών αυτών (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Τουρκία, ΗΠΑ, Μ. Βρετανία) για λόγους καθαρά ψυχολογικούς θα πραγματοποιήσουν διακοπές φέτος σε κάποιο ασφαλή προορισμό	1 2 3 4 5 6 7
	Οι κάτοικοι των χωρών αυτών (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Τουρκία, ΗΠΑ, Μ. Βρετανία) για λόγους καθαρά ψυχολογικούς θα πραγματοποιήσουν διακοπές φέτος στην Ελλάδα που είναι ο πιο ασφαλής προορισμός	1 2 3 4 5 6 7
	Οι κάτοικοι των χωρών αυτών (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Τουρκία, ΗΠΑ, Μ. Βρετανία) για λόγους ασφάλειας θα προτιμήσουν να κάνουν διακοπές όχι σε πολυσύχναστους και κορυφαίους προορισμούς στην Ελλάδα	1 2 3 4 5 6 7
	Οι κάτοικοι των χωρών αυτών (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Τουρκία, ΗΠΑ, Μ. Βρετανία) θα πραγματοποιήσουν διακοπές στη χώρα μας μόνο και εφόσον ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις τους για υγιεινή και ασφάλεια στους προορισμούς και τις επιχειρήσεις που επιλέγουν να πάνε (ύπαρξη πρωτοκόλλων υγιεινής)	1 2 3 4 5 6 7
	Οι κάτοικοι των χωρών αυτών (Ιταλία, Γαλλία, Γερμανία, Τουρκία, ΗΠΑ, Μ. Βρετανία) θα δεχθούν να ακολουθήσουν οι ίδιοι πρωτόκολλα υγιεινής προκειμένου να πραγματοποιήσουν διακοπές στη χώρα μας	1 2 3 4 5 6 7

Οι ευρωπαίοι κάτοικοι αλλά και άλλοι (π.χ Ασιάτες) θα πραγματοποιήσουν διακοπές στη χώρα μας διότι είναι ο πιο ασφαλής τουριστικός προορισμός έναντι άλλων ανταγωνιστικών χωρών (Ιταλία, Τουρκία, Ισπανία, Γαλλία)	1 2 3 4 5 6 7
ΠΡΟΣΦΟΡΑ	
Η επιχείρησή σας είναι διατεθειμένη να δεχτεί πελάτες / τουρίστες από τις παραπάνω χώρες	1 2 3 4 5 6 7
Η επιχείρησή σας είναι διατεθειμένη να δεχτεί πελάτες / τουρίστες από τις παραπάνω χώρες μόνο εφόσον πιστοποιείται επίσημα ότι δεν είναι φορείς του COVID-19 μέσω της χρήσης ‘Υγειονομικού Διαβατηρίου’;	1 2 3 4 5 6 7
Η επιχείρησή σας είναι διατεθειμένη να ακολουθήσει πρωτόκολλα υγιεινής και διαδικασίες προκειμένου να διασφαλιστεί η υγεία των πελατών/ τουριστών σας	1 2 3 4 5 6 7
Η επιχείρησή σας είναι διατεθειμένη να μειώσει τον αριθμό των εισερχόμενων πελατών σας προκειμένου να μην παρατηρείται συνωστισμός ατόμων στους χώρους της	1 2 3 4 5 6 7
Η επιχείρησή σας είναι διατεθειμένη να σχεδιάσει νέα προϊόντα/ υπηρεσίες ή τουριστικά πακέτα, προκειμένου οι πελάτες σας να εισπράττουν τη μέγιστη δυνατή ικανοποίηση με ασφάλεια	1 2 3 4 5 6 7
Η επιχείρησή σας είναι διατεθειμένη να επενδύσει στην συλλογή δεδομένων προκειμένου να σκιαγραφήσει την ψυχολογία και το προφίλ των τουριστών όπως αυτό έχει επηρεαστεί πλέον από τον COVID-19	1 2 3 4 5 6 7
Η επιχείρησή σας θα στραφεί περισσότερο στον εγχώριο τουρισμό για τη φετινή περίοδο	1 2 3 4 5 6 7

Η επιχείρησή σας είναι διατεθειμένη να προβεί σε μείωση κόστους υπηρεσιών προκειμένου να προσελκύσει τουρίστες-πελάτες με χαμηλότερο εισοδηματικό προφίλ	1 2 3 4 5 6 7
Η επιχείρησή σας θα διατηρήσει την ίδια τιμολογιακή πολιτική ανεξάρτητα με το εισοδηματικό προφίλ των τουριστών-επισκεπτών	1 2 3 4 5 6 7

Γ. ΟΜΑΔΑ

3. Η δυναμική της Ελλάδας ως διεθνής τουριστικός προορισμός.....απέναντι στο COVID-19

3.1 Παρακαλούμε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) δηλώστε σε τι βαθμό συμφωνείτε με τα ακόλουθα

code	Μεταβλητή	Επιλογή 1 έως 7
	Η έκβαση του τουρισμού στην Ελλάδα εξαρτάται άμεσα από τις εξελίξεις στη διεθνή τουριστική αγορά	1 2 3 4 5 6 7
	Η Ελλάδα είναι ένας διεθνής τουριστικός προορισμός και για το λόγο αυτό θα ανακάμψει γρήγορα	1 2 3 4 5 6 7
	Η Ελλάδα έχει μια ισχυρή και υγιή οικονομία που θα βοηθήσει τις τουριστικές επιχειρήσεις να ανακάμψουν	1 2 3 4 5 6 7
	Ο τουρισμός στην Ελλάδα θα επανέλθει στα επιθυμητά επίπεδα σε ένα χρόνο, το 2021	1 2 3 4 5 6 7
	Ο COVID-19 θα αφήσει στον τουρισμό της Ελλάδας ισχυρό αρνητικό αποτύπωμα για τα επόμενα 5 χρόνια	1 2 3 4 5 6 7

Η θέση της Ελλάδας θα βελτιωθεί έναντι άλλων ανταγωνιστικών χωρών σε ευρωπαϊκό επίπεδο στα επόμενα χρόνια	1 2 3 4 5 6 7
Ο COVID-19 θα οδηγήσει την Ελλάδα σε συνθήκες οικονομικής κρίσης των προηγούμενων ετών	1 2 3 4 5 6 7
Στα επόμενα χρόνια θα αυξηθεί ο εσωτερικός τουρισμός στην Ελλάδα	1 2 3 4 5 6 7
Στα επόμενα χρόνια η Ελλάδα θα αποτελέσει τουριστικό πόλο έλξης και για νέες διεθνείς τουριστικές αγορές	1 2 3 4 5 6 7
Η συνεισφορά της τουριστικού τομέα στο ΑΕΠ της Ελλάδας θα αυξηθεί σημαντικά στα επόμενα χρόνια	1 2 3 4 5 6 7

3.2 Παρακαλούμε αξιολογήστε σε κλίμακα 1 (καθόλου) έως 7 (εξαιρετικά υψηλό) τη σημαντικότητα της εφαρμογής των παρακάτω πολιτικών για την αντιμετώπιση των προβλημάτων που δημιούργησε ο COVID-19 στην τουριστική αγορά στην Ελλάδα

Εγγυήσεις για την ασφάλεια της υγείας των επισκεπτών από την κεντρική κυβέρνηση	1 2 3 4 5 6 7
Διαφάνεια των πληροφοριών που σχετίζονται με περιστατικά του νέου ιού.	1 2 3 4 5 6 7
Κυκλοφορία των τουριστών με πιστοποιητικά αντισωμάτων απέναντι στον νέο ιό.	1 2 3 4 5 6 7
Καθημερινή ενημέρωση των τουριστών σχετικά με την εμφάνιση περιστατικών του νέου ιού.	1 2 3 4 5 6 7
Συνεργασία του Υπουργείου Τουρισμού και του Υπουργείου Υγείας για την προβολή της υγειονομικής εικόνας της χώρας.	1 2 3 4 5 6 7

Ενίσχυση της δυνατότητας νοσοκομειακής περίθαλψης στον τουριστικό προορισμό	1 2 3 4 5 6 7
Στήριξη των τουριστικών επιχειρήσεων μέσω χρηματοδοτήσεων.	1 2 3 4 5 6 7
Στήριξη των τουριστικών επιχειρήσεων μέσω φορολογικών ελαφρύνσεων.	1 2 3 4 5 6 7
Στήριξη των τουριστικών επιχειρήσεων μέσω της παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών.	1 2 3 4 5 6 7
Τμηματοποίηση της αγοράς και εστίαση σε συγκεκριμένη ομάδα καταναλωτών (λιγότερο ευπαθείς ομάδες απέναντι στον νέο ιό, φορείς αντισωμάτων, κτλ.)	1 2 3 4 5 6 7
Χρήση εργαλείων έξυπνης καραντίνας (ειδικά βραχιόλια και εφαρμογές στο κινητό) για την ανίχνευση ύποπτων περιστατικών.	1 2 3 4 5 6 7

3.3 Παρακαλούμε αναφέρετε εν συντομία 2 παράγοντες που κρίνετε ότι είναι πολύ σημαντικοί για την επιχείρησή σας προκειμένου να τεθεί σε επανεκκίνηση

1ος	
2ος	

ΣΑΣ ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ!